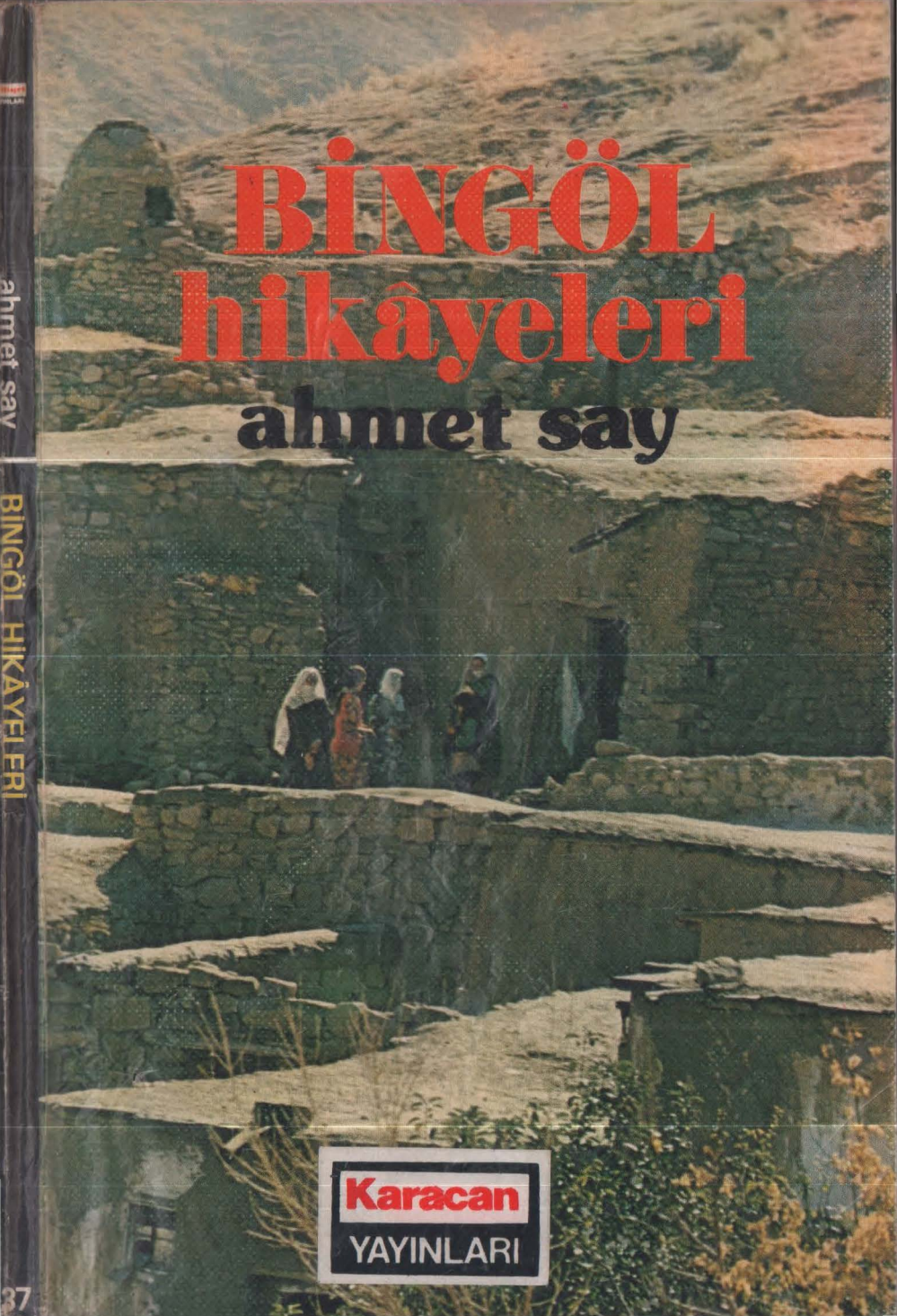
BİNGÖL hikâyeleri

ahmet say

Karacan
YAYINLARI

ahmet say
BİNGÖL HİKÂYELERİ
37

BİNGÖL HİKÂYELERİ

AHMET SAY

MİLLİYET YAYIN A.Ş. YAYINLARI
TÜRK YAZARLARI : 37
Yayın hakkı : Ahmet Say
Türkiye'de yayın hakkı : Milliyet Yayın A.Ş.
Birinci baskı : Haziran 1980
Dizgi-Baskı : Özdem Kardeşler Matbaası

AHMET SAY

BİNGÖL HİKÂYELERİ

Milliyet
YAYINLARI

Bir taş bulamazsın ki Doğru ovalarında
Küfretmesin bana da, benim zamanıma da
Yüz adım yürü bak, bir dertli insan gürürsün:
Bunalmış, oturakalmış yolun kenarında.

Hayyam

KOMİL'İN ATI

Bingöl'ün Göriz köyünden Komil'in, uyuz, hasta, zayıflıktan kaknemi çıkmış pis bir atı vardı. İki yıldan beri hastaydı bu at. Öyle küçülmüş, öyle büzülmüş, herhangi bir beygire benzemekten öyle çıkmıştı ki, görenler yere tükürüp, tükürüğünü uzun uzun ezmekten başka birşey yapamazdı. Bir keçi kadar küçülmüştü bu hayvan. Gözlerinden sarı irinler akar, bacakları boyna titrerdi.

Komil, bu hasta, işe yaramaz atı iki yıl umutla besledi. Olur'a, belki iyileşirdi! İyileşir ve bir beygir gibi kullanılabilirdi... Ama at iyileşmiyor, ortaya çıkıp şöyle kuyruğunu savuramıyordu. Olsun! Gene de besliyordu Komil bu atı. Bulduğu zamanlar arpa veriyor, kışın, kıtlıkta bile samanını, otunu eksik etmiyordu. Çünkü Komil'e bir at gerekli, hem çok gerekliydi. Çünkü Komil köyün bekçisiydi ve Komil'e göre, bir köy bekçisinin muhakkak atı olmalıydı.

Üstelik Komil düztabandı. Uzun yola gidemez, yürüyemezdi. Askerlikten kovulmuştu bu yüzden. Paytak paytak gider, köyün karşısındaki tepeyi aşınca tabanları ağrırdı.

Komil, heybetli, yakışıklı, fiyakalı bir köy bekçisi olmak istiyordu. Atına binip köyün içinde sert bakışlarla dolaşacaktı. Atına binip, tüfeğini asıp, bıyıklarını yağlayıp, he-heyt, tam bir doğulu cakası satacaktı...

Ama Komil'in tüfeği de yoktu. Atsız, tüfeksiz, kıytırık bir köy bekçisiydi o. Aslında, hükümet tüfek verir diye bakçi olmuştu. Candarmalar birgün köye gelip, «bu köye bir bekçi lâzım!» diye hükümet emri çıkarttıkları zaman, komşular Komil'e «tam senin işin!» demişlerdi. Komil duralayıp düşünmüş, sonra karşı gelmişti:

«Babam, bu köye bekçi ne lâzım?»

Komşular direttiler. Lâzım olmasa, hükümet ister miydi? Nasıl ki her köyün bir muhtarı ve dört tane âzası vardı, aynı şekilde bekçisi de olacaktı!

«Bizim köye bekçi ne lâzım?» deyip duruyordu Komil.

«Peki muhtar ne lâzım? Âzalar ne lâzım?»

«Get lan!» dedi Komil. «Muhtarsız köy olur? Valisiz velâyet olur?»

«Olurdu olmazdı sormamişem oğlim! Azalar ne lâzım demişem, oni sormişem!» .

Şaşaladı Komil. Ne cevap vereceğini düşündü.

Köyün sakallı ihtiyarları, «Allah allaaaaaah, allah allaaaaah...» diye kaf salladılar. «Lan oğlim, biz sana bekçi lâzımdır dememişez, hokumat ferman çıkarmış bir kere...»

«Hem hokumat, bekçilere tüfenk verirmiş. Elbise verirmiş...»

Tüfek ve elbise umuduyla Komil bekçiliği kabul etmişti. Candarmalar bir daha gelip, «kimdir ulan sizin köyün bekçisi?» diye sorduğunda, Komil'i göstereceklerdi.

Böylece bekçi olmuştu Komil. Ama hükümet ne tüfek, ne de bekçi elbisesi vermişti. Hiç değilse bir atı olmalıydı bekçinin. İşte o da olamıyordu. Komil ne yapsa, iyileşmiyordu mübarek. Evin altındaki ahırda gece gündüz pinekliyordu. Ve ölmüyordu. Ölse, Komil belki başka bir çare düşünecek, yeni bir at edinmeye çalışacak, üç-beş keçi satarak, borca harca girip bir kısrak alacaktı.

Ben Komil'in bu durumuna acıyordum. Düztabanlığına acıyor, bekçiliğine acıyor, boş umutlarına acıyordum. Hiç hayrını görmemişti şu bekçiliğin. Her karşılaşmamızda, «Komil, atın nasıl?» diye sorardım.

Yüzünü buruşturur, elini sallayarak, «atın da anasını, böle atı başıma belâ edenin de anasını...» diye söverdi.

Ama onun bu at yüzünden ne denli üzüldüğünü, ata ne umutlar bağladığını biliyordum. Onun için her rastladığımda sorardım gene:

«Komil, nasıl oldu senin at?»

«Geberdi!» demesini bekliyordum, neyliyelim ki at ölmüyordu bir türlü. Ve Komil hep aynı biçimde sövüyordu:

«Atın da anasını...»

Köylüler, hatta köyün çocukları, benim bu sorumu birkaç kez duymuşlar, Komil'i kızdırmak için sormaya başlamışlardı:

«Komil, atın nasıl?»

O sümüklü çocuklar, sümüğü salyası toz toprakla karışarak suratlarına bulaşmış bastıbacak çocuklar, üçü beşi bir araya gelip soruyordu:

«Komil, atın nasıl?»

Komil lâhavleler çekiyor, çocukların alayları, kıkırdamaları karşısında, «atın da anasını, hepinizin de anasını...» diye sövüyordu.

Birgün Komil bana atını öldüreceğini söyledi. Yıllardır boşu boşuna masraf oluyordu bu at.

«Kurşuna acımasam, valla beynine sıkacam bir kurşun..» dedi.

Yapar mı yapardı! Gider Kulo'nun tüfeğini alır, gözlerini kapayıp atın beynine sıkardı kurşunu.

Yapmadı.

Bahara bıraktı bu işi.

«Hele bir bahar gelsin...» diyordu.

Bu sözü, «hele bir bahar gelsin» sözünü doğu köylüsü sık sık kullanır. Olamıyacak bütün işleri bahara bırakırlar. Bahar bir umuttur, umut tazeleyicisidir onlar için.

O sebeple Komil, atın öldürülmesi işini bahara bırakmıştı. Bahar gelince vuracak, allahıvekil vuracaktı!

Ama vurmadı. Bahar geldiği halde vurmadı.

«Valla kurşuna acımışem ha! Kurşuna!..» diyordu şimdi.

«Zzzzzt!» diye karşılık veriyordu köyün veletleri, «Zzzzt, bilirik atına kıyamirsen Komil, atına! Atına!..»

«Lâhavle vela kuvvetin illâ billâaaaa...» diye homurdanıyordu Komil.

«Zzzzzt, zzzzzzt!»

Deliye dönecekti Komil. Erkek adam dediğinin bir sözü vardır, onu bile yerine getiremiyordu. Gidip o gözlerinden irin akan, titrek bacaklı mendebur hayvana göz atıyor, bazan gerçekten sinirlenip öldürmeye karar veriyor, bazan da, «Allah vurmuş, ula bir de ben mi vuram şuncaza?» diye geçiriyordu içinden.

Oysa birşeyler yapmalıydı artık. Ya hero, ya mero!

Ya çekip tabancayı tüfeği, hayvanın beynine bom ettiriverecek, ya da köyün arkasındaki tepenin üstüne çıkıp, «ey cemaati müslimiiiiin! Duyduk duymadık demeyin! Ben bir karıyım karı! Sözünü söyleyip de edemiyen, beş paralık bir atı vuramıyan bir karıyım karıiii!» diye bağırıp özeleştiri yapacaktı. Zartası zurtası yoktu artık!

Velâkin ikisini de yapamıyordu. Çaresizdi.

Birgün geldi bana, üzgün bakışlarla geldi odama, fısıltılı bir sesle konuşmaya başladı:

«Gebermiyir...» dedi, «kanımı kuritti, kanımı...»

Boğazı düğmükleniyordu. Sanki boğazında büyük bir lokma vardı ve onu, o lokmayı yutamıyor, ya da yukarı çıkarıp tüküremiyordu.

Boğazındaki lokmayla kararını açıkladı:

«Götürüp dağa bırakacam... Kalsin dagda! Kurtlar yesin! Gözüm görmesin... Yesin kurtlar!...»

Sustuk. Oturduğu kürsüde yere bakıyor, elindeki çubukla yerleri eşeliyordu.

Atı öldürmenin bir başka çeşidiydi bu. Besbelli ki Komil'in atı dağda barınamıyacak, birkaç gün içinde ölecekti. Kurtlar yiyecekti hayvanı. Aslında kurtlar hiçbir atı çeviremez, hiçbir atı kolayca yiyemezdi, ama Komil'in atının kurtulması olanağı yoktu. Kaçamaz, seğirtemez, çifteliyemez, kendini savunamazdı. İşi bitikti hayvanın...

Komil, verdiği kararın havasına öyle girmiş, atı dağlara bırakacağına öyle inanmıştı ki, bir başsağlığı ziyaretindeki gibi, sessiz ve üzüntülü, boynu bükük kalakalmıştı karşımda.

«Yarın sen de gel... Gidek bırakak daga...» diye ekledi. Sonra kalktı, paytak yürüyüşüyle çekti gitti.

Ertesi sabah, çok erken saatta, belki gece yarısında, kapımı yumruklayarak uyandırdı beni Komil. Gün ağarmamıştı. Gece fenerinin fitilini yükselttim ve sordum:

«İyice düşündün mü?»

«He, düşündüm, he!»

Karanlıkta düştük yola. Köyün arkasındaki keçi yolundan, birbiri ardı sıra yükselen tepelere doğru döne dolaşa çıkıyorduk. Komil, atın boynuna bir urgan geçirmiş. çeke çeke götürüyordu.

Koyu karanlıkta, bayır yukarı yürüyorduk. Sıkıntılı

bir yürüyüştü bu. Kafamızda sıkıntılı düşünceler dolaşıyordu. Kolay mıydı bir atı göz göre göre harcamak? O at ki, yıllar yılı yükünü, derdini çekmişti Komil'in. Hele bir kez, Hepsor düzlüğünde dörtnal koştururken tökezlenivermiş, Komil'le birlikte yıkılmışlardı yere. Yan yatıvermişti at. Komil'in bacağı atın altında kalmıştı. Alttan sıyrılıp kalkamıyordu Komil. At ise doğrulamıyordu. Yerde yatan atın doğrulması kolay değildir zaten. Önce ön ayaklarını uzatıp, yere dayanarak fırlaması gerekir. Şimdi bu durumda fırlayacak olsa, ister istemez Komil'e basacaktı hayvan. İkisi de korkudan soluyordu. Komil ecel terleri döküyor, atın birdenbire doğrulup kendisini çiğneyeceğinden kaygulanıyordu. Bir süre birbirlerinin soluğunu dinlediler. Sonra at, ön ayaklarından birini sağa sola gezdirdi. Komil'in burnunun dibindeydi o ayak. Öteki bacağını da gezdirdi. Komil'e basmadığından emin olunca, kaslarını gererek yavaşça doğruldu hayvan. Komil'i incitmeden, özenle... Sonra Komil de kalktı, atın gözlerinden, burnundan öptü; yaladılar birbirlerini, koklaştılar ve yeniden yola koyuldular.

İşte böyle bir attı bu! Kolay mıydı bu atı harcamak?

Konuşmadan yürüyor, böyle şeyler düşünüyorduk. Gecenin derinliğinden böcek sesleri geliyordu. Soğuktu gece; ve bu soğuk, dağların gece soğuğu, derilerimizi yalıyordu. Garip bir de kokusu vardı. Islak otların, meşeliklerin, kekiğin, böceklerin ve yıldızların kokusunun karıştığı, adını bir türlü bulamadığım bir koku. Dağ gecesi serinliğinin kokusu...

Dağlılar bilir: Gün, perde perde ağarır dağlarda. Güneş ışınları yeni bir tepeyi daha aşınca, ortalık biraz daha aydınlanır. Biraz, biraz daha... Batı yönündeki koyu mavilikler içindeki dağlara bakıyordum ben. Dalmıştım. Komil durdu birden. Hiçbirşey söylemeden doğu yönüne çevirdi başını. Derinden bir soluk aldı. Ben de doğuya baktım ve o anda, umulmadık bir pembeyle, ılık, güleç yüzlü, tatlı bir pembeyle karşılaştım. O pembe renkli göğün altında, uzaklığına göre açılıp koyulaşan mor dağlar vardı. Sabahın er vaktinin dağları... Bir gezegenin yakından görünüşü gibiydi onlar. Engebesi ve bitki örtüsü

açıkça görülebilen, ama içinde sır saklayan... Bu sır, gene böyle bir seher vakti, dağlara bakılarak, uzun uzun bakılarak yakılan doğu türkülerinin sırrıydı.

Beş dakika daha yürüdük. Bir tepenin üstündeydik. Gün ışımıştı! Altımızdaki düzlüklerde, bayırlarda, gürültüyle yayılan seller gibi parıldıyordu gün! Şaşılası bir aydınlığın içindeydik. Işıktan gözlerimiz sulanıyor, çevremizdeki tüm varlıklarda Bingöl Dağları sabahının parıltısı, silbaştanlığı, sevinci cıvıldıyordu. Az önce buralardan koşa koşa geçen bir adam, güneşin sarı yaldızını yapraklara, böğürtlenlere, sümbüllere, ahlat ağaçlarının tomurcuklarına, otlara, kayalara, kayaların beyaz damarlarına rastgele sürüp kaçmıştı. Bitkiler ıslak ıslaktı. Çiğ düşmüştü. Çiğ damlacıkları, yaprakların üstüne konuvermiş dizi dizi çiğ damlacıkları, yeşili daha yeşil, turuncuyu daha turuncu gösteriyordu.

Güneşten kamaşan gözleriyle gülümsedi Komil. Günaydın demek ne güzeldir! Konuşmaksızın, gülen gözlerin içiyle günaydın demek... İnsan dertli bile olsa, dağlarımızda, seherde, sarı sarı yağan gün ışığına karşı gülümsemek ne güzeldir...

Bu bahar sabahından başka Komil'i sevindirecek hiçbirşey yoktu. Yıllardan beri sevinmemiş, sevinecek birşey çıkmamış, sevincin tadını almamıştı. Buydu işte sevinç! Bahardı sevinç! Hep birden cızırtıya başlayan böcekler, bir meşeliğin ardından birdenbire havalanan keklikler, pınarlar, çağlayanlar, dağlardı sevinç!..

Balkanlardaki, ya da İspanya'daki çobanlar, Bingöl dağlarının ne denli değişik ve canlı olduğunu bilir mi acaba? İkibin, üçbin metre yükseklikte buharlaşma olayı pek az olduğundan, karların erimesinden bu yana, yaz boyunca toprak ıslaktır. Güneş ise yakar kavurur. İşte bu ikisi, ıslaklık ve dağ güneşi, bitkileri çılgına çevirir. Toprak kabardıkça yumuşar, verimlileşir ve her türden bitkiler fışkırtır göğsünden. Otlar deli gibi, dev gibi büyür. Yüksekliği iki metreyi bulur. Öyle çiçeklerle karşılaşırsınız ki, boyu sizin kadar, kafası sizin kafanız kadardır. Boyu boyunuza denk... İnsan gibi birşeydir o. Selâm vermek gelir içinizden bu çiçeğe. Hal hatır sormak, dertleşmek gelir...

Komil gözlerini kısmış, hafiften gülümsiyerek atının urganından çekip götürüyordu. Hoşnuttu. Ama hoşnutluğunu önemsemez gözüküyor, bir eskiçağ düşünürü tavrıyla hoşnutluğun ötesindeki derin şeyleri düşünüyor gibiydi. Bir bütün olarak çevrenin güzelliğinin farkındaydı, ama çiçekleri, yaprakları, mor dikenleri tek tek umursadığı yoktu. Bu yüzden, yılanyastığı denen, minder büyüklüğünde, dana bifteği kalınlığında, zehir yeşili yapraklardan, insan boyundaki çiçeklerden söz açamıyordum. Konuşmadan yürüyorduk. Çevremizi süzerek. Oysa Komil'in atı, bitkilerin her birini ayrı ayrı tanımak, her birinin tadını almak istiyordu. At ikide birde duruyor, Komil'in çektiği urgana karşı direnerek otlardan bir tutam koparmaya çalışıyordu. Komil urganı bıraksa, yürüdüğümüz keçi yolundan ayrılıp otların arasına dalacak gibi gözüküyordu.

«Komil...» diyecek oluyordum, «Komil, bırak yesin hayvan biraz...»

Bu kocaman etli otlar, sarı damarları fırlamış diri yapraklar, bir at için kimbilir ne mutluluktu...

Komil'in atını dağlara bırakıp döndüğümüz günden işte bunları ansıyorum. Böyle gittik ve Komil'le ikimiz, sessizce böyle döndük...

Döndüğümüzden iki ay sonra, köyde köyün içinde iki çocuk kesti yolumu. Dört beş yaşlarında iki velet... Soluk soluğaydılar. Daha karşıdan beni görür görmez, bağırıp çağırmaya başlamışlardı. Öyle işaretler yapıyor öyle bağırıyor, bükülüp sıçrıyorlardı ki, Komil'in atının döndüğünü, kuyruğunu savurarak Komil'in evinin önüne geldiğini, orada eşinip kişnediğini, yerinde duramayıp ikide bir şaha kalktığını, hem atın iki misli büyümüş olarak şaha kalktığını anladım. Komil'in atı dönmüştü! Kabına sığmayacak denli sağlıklı olarak, büyümüş, güzelleşmiş olarak dönmüştü!

Hemen Komil'in evine koştum. Karısı Haley kapının önüne çıkmış, komşularla şakalaşıyordu. Kapının önünde toplanan çocuklarla şakalaşıyordu.

«Nerde at?» dedim, «nerde Komil?»

Eliyle «bindi gitti..» gibisinden bir işaret yaptı.

Komil atını sürüp gitmişti he - heyt!

Sonra Haley bana bir kürsü verdi, oracığa oturup Haley'in getirdiği ayranı içtim. Mısır ekmeğiyle bal yedim.

Dağ çiçeklerinin balıydı bu. Ve içtiğim ayran, Bingöl dağlarında yayılan keçilerin sütündendi.

«Akdevrim»den sonra, Bingöl'e «akdevrimci» bir vali atanmıştı. Bu vali, devlet taşıtlarını gözü gibi koruyor, «resmî hizmete mahsustur» yazılı kaptıkaçtılara artık defderdar beyin hanımıyla baldızını ve bayındırlık müdürü beyin kızlarını bindirmiyordu.

Vali bey, ilin yüksek memurları arasında değişiklikler yapmıştı. Kendi deyişiyle, «yaşlı, mıymıntı ve mızmız» müdürlerin yerine, «genç, dinamik ve enerjik» müdürler gelmeliydi.

Bütün bu işler başarıldı. Bingöl'e yeni ve genç müdürler atandı. Hepsi ülkücü arkadaşlardı. Hele bir Teknik Tarım Müdürü vardı ki, gerçekten dinamik ve enerjikti. Teknik Tarım Müdürü, sabahları daireye bütün memurlardan önce gelirdi. Ayrıca, hükümet konağının koridorlarında uyuklayan bir odacı gördü mü, fena halde haşlardı. Titizdi: Masasının üstündeki tozları ikide birde üflerdi.

Vali bey, Tarım Müdürünü çok beğeniyordu. İşte böyle enerjik kadrolardan iş çıkabilirdi!

İş.. ama ne işi? Tarım Müdürümüz, Bingöl gibi bir doğu ilinde ne yapabilirdi? Ekilebilir arazi pek azdı. Haritada görüldüğü üzere, her taraf dağlık taşlıktı. Toprak deseniz, verimsizdi. Halk cahildi, modern tarıma yatkın değildi. Üstelik, araç yoktu, gereç yoktu, «tahsisat» yoktu. Tarım Müdüründen ne beklenebilirdi?

Ama bizim Tarım Müdürümüz ülkücü bir insandı. Yoktan var etmeyi kafasına koymuştu. Güçlükleri yenecek ve Bingöl'de kalkınmanın temelini atacaktı.

Müdür bey durmadı ve çalıştı. İlkin bir teneke Bingöl toprağını Ankara'ya, laboratuvara gönderdi. Böylece

ilimiz toprağının hangi bitkiler için elverişli olduğunu bilecek ve ona göre bir kalkınma programı hazırlayacaktı.

Ankara'dan gelen yanıt ilginçti: Kiraz!

«Kiraz» diyordu Ankara!

Ve Tarım Müdürümüz:

— Göreceksiniz, Bingöl'de ne kirazlar yetişecek! diye bağırıyordu.

Bu söze kıs kıs gülenler vardı. Gülsünler! Müdür beyi kararından kimse caydıramazdı. Çünkü o, kıs kıs gülenlere değil, toprak analizine inanıyordu. Vali beyin desteği kendisine yeterdi:

— Tarım Müdürümüz, genç dinamik ve enerjiktir! Az zamanda çok işler başaracaktır! diyordu vali.

Yüksek dereceli memurlar, akşamları Şehir Kulübü'nde, ya da Mahfel'de rakı sofrasının başına oturdukları zaman, hep bu kiraz konusu tartışılıyordu. Kimisi Tarım Müdürünü tutuyor, kimisi de ona karşı çıkıyordu. Bu karşı çıkanlar, eski memurlardı. Şöyle diyorlardı:

— Sayın valimizin ve genç Ziraat Müdürü arkadaşımızın hayalleri hakikatleşsin isteriz. Lâkin, şark vilâyetlerine yirmi üç yılını vermiş bir memurun tecrübesiyle ifade etmek isteriz ki, iklim şartları namüsaittir. Binaenaleyh, Bingöl'de kiraz yetişmesi mümkün değildir!

Tarım Müdürü, bu sözlere karşılık rakısını yudumlayıp:

— Göreceksiniz, göreceksiniz!.. diye homurdanıyordu.

Hemen çalışmalara geçildi. Bir «örnek bahçe» hazırlanması için Zübeyir ve Çelik beylere buyruk verildi.

Zübeyir ve Çelik beyler, Tarım müdürlüğünde çalışan iki genç teknisyen arkadaştı. İkisi de genç, dinamik ve enerjikti. Müdür bey bu ülkücü gençlere güveniyordu:

— Arkadaşlar! Biz lâfa değil, işe önem veririz! Az zamanda çok işler başaracağız! Örnek bahçe çalışmalarının ivedilikle geliştirilmesini istiyorum!..

Zübeyir ve Çelik beylerin çabasıyla, başka illerden getirilen binlerce kiraz fidanı örnek bahçeye dikildi ve fidanların birkaç yıl içinde Bingöl köylüsüne dağıtılması programa alındı.

Örnek bahçe çalışmaları olağanüstü başarılıydı. Tarım Müdürünün forsu artık gittikçe artıyordu. Özellikle,

bu bahçede yetiştirilen kabak ve patlıcanlar nefisti, hıyarların tadına doyum olmuyordu.

Tekhisyen arkadaşların yetiştirdiği sebzeler önce Tarım Müdürüne gösteriliyor, sonra vali konağına gönderiliyordu.

Bu kabak ve patlıcanların kol gibi büyümüş olanları, müdür eşlerinin toplandığı kabul günlerinde ballandırılarak anlatılıyor, oradan beyendili kebabın nasıl pişirileceği konusuna geçiliyordu. Defterdar beyin görgülü ve işbilir baldızı, kabul günlerinde ortaya «hârika fikirler» atıyordu:

— Çocuklar!.. Bu patlıcanın fotoğrafını İstanbul gazetelerine gönderelim!

Öneri hemen benimseniyordu. Bayındırlık Müdürü beyin büyük kızı, fotoğraf çekme işini üstleniyor ve vali beyin eşiyle defterdar beyin baldızı tarafından ortaklaşa tutulan dev bir patlıcanın arkasında gülümsiyerek objektife bakan öteki müdür eşlerinin fotoğrafı İstanbul'a gönderiliyordu. Ancak Istanbul gazeteleri bu fotoğrafı nedense yayımlamıyordu. O zaman, Bingöl'ün biricik yerel gazetesinde şöyle bir haber çıkıyordu:

HAYRET!
VİLÂYETİMİZDE İKİ KİLOLUK
PATLICAN YETİŞTİ

Bilindiği gibi, dinamik ve enercik genç zırı Zübeyir ve Çellik beyleri tebrik etmekle kendini memnun addeder. Aynı şekilde bilâkis yeşil bingöllümüzün kalkınmasına Devam edileceğinden şüphemiz olamaz. Son.

sayın T. T. müdürü ve yakın mesai arkadaşlaraat müdürünün himmetleriyle yetiştirilen örnek bahçesinde dün özel olarak haber aldığımıza göre iki kiloluk bir patlıcanın yetiştiğini hayretle öğrendik. Bu patlıcan saayın valimiz tarafından incelenmiş ve bizzat ziraat Müdürü eliyle vekâlete gönderilmiştir. Gazetemiz

Ertesi yıl, örnek bahçedeki kiraz fidanlığı hizmete açıldı. Kiraz yemişinin köylüye maledilmesi için fidanlar bedava verilecekti. Ne var ki, köylüler gelip bu fidanları almıyordu. Bingöl halkının bu vurdumduymazlığı üzerine, hükümet konağında önemli bir toplantı yapıldı. Toplantıya vali bey, T. Tarım Müdürü bey, teknisyen arkadaşlar, orman şefi, emniyet müdürü ve jandarma komutanı katılmıştı.

Vali bey, fidan dağıtımında zor kullanmayı gereksiz görüyordu. Kalkınma, demokratik yollardan, halkın rızasıyla gerçekleşmeliydi.

Şu karar alındı: Jandarma örgütü aracılığıyla köylüye bildirimde bulunulacak, fidan almak isteyen vatandaşların il merkezine gelmesi istenecekti.

Uygulamaya geçildi: İlin tüm jandarma karakolları, devriye çıkartarak köyleri taradı ve valiliğin bildirisini okuyarak bedava fidan haberini köylüye iletti. Jandarmalar, köylerde muhtarın kapısına bir de renkli afiş yapıştırıyordu. Afişin üst tarafında masmavi gökyüzü, seyrek bulutlar, altında ilimizin karlı dağları ve onun altındaki yakın görünüşte ise, yeşil ağaçların dallarını basan kırmızı kirazlar vardı.

Jandarmalar Zotan köyüne de uğrayıp valilik bildirisini muhtara okudu ve renkli afişi muhtarın kapısına yapıştırdı.

Birkaç gün sonra, Zotan köyünden Remo, köyde bazı söylentiler duydu:

— Padişah değişmiş! Yeni padişah kimseyi hacca salmazmış, velâkin beleş deynek dağıtırmış! Köylüler bile, isterse gidiy, bu deynekten aliymiş!..

«Beleş» sözünü duyunca, Remo'yu bir düşüncedir aldı.

— Lo bu nasıl deynektir ki, hokumat beleş dağıtiy? diye sorup duruyordu Remo.

Kimsenin birşey bildiği yoktu. Candarmalar böyle bir «hokumat fermanı» bırakıp gitmişlerdi, ama neyin nesiydi, pek anlaşılamamıştı.

Remo çok yoksul bir köylüydü. Sekiz nüfusa bakıyordu. «Beleş» sözüne dayanamazdı. Boyna soruyordu:

— Yavu bu deynek işinin aslı nedir?

Karısına danıştı Remo:

— Cadı karı! Essahtan beleşse, gidem getirem mi?

— Nerden?

— Hokumattan!

Sıdey kızdı:

— Lo Remo, sen delisin? Hokumat kapısına kendi ayagınla gidiliy?

Remo ensesini kaşıdı. Sıdey haklı olabilirdi: Hükümet kapısında görünür görünmez, memurlar sorarlardı:

— Şikâyetçi misin? Kimden şikâyetçisin? Pekiy neden geldin?

Remo hem bunları düşünüyor, hem de beleş deyneklerden almak istiyordu. Karısı zaten her konuda terslik ederdi. Cadı kadınlardandı. Onun sözüne itibar etmemek gerekirdi...

Düşündü taşındı Remo, Sıdey'e haber vermeden gidip deynekleri almaya karar verdi.

Seherde yola çıktı. Ormanın yanındaki yoldan il merkezinin yolunu tuttu. Aslında, ormanın içinden, kestirmeden gitse, daha çabuk varırdı. Gözü yemedi: Bundan beş yıl önce bir kez ormanın içinden geçmeye kalkmış, koca bir ayıyla kapışmıştı. Neşeyle, türküler söyliyerek yürürken, hıh diye bir ayı karşısına çıkmış, Remo oracıkta donuna doldurmuştu. Ayı, iki ayağının üstüne dikilip hırlayarak yaklaşmıştı Remo'ya. Bizimki imanla «lailaheillal-laaaaaah» diye ünlemiş, Kulhuvalla'ya geçmeden tırnaklı bir şamar yemişti yüzüne. Şamarilen yere yıkılmıştı. Sonrasını bilmiyordu. Ayıktığı zaman, ayı savuşmuştu...

Bugün gene ayılarla kapışmak istemiyordu Remo. Onun için ormanın yanındaki yoldan gidiyordu. Deynek işini düşünüyor, yürürken dağlara bakıyordu. Komşu köyler, davarını bu yamaçlara yaymıştı. Arada sırada titrek keçi melemeleri duyuluyor, çobanın «laheylooooo» diye haykırışı dağlarda yankılanıyordu.

Keçiler karşı yamaçtaydı, ama çoban görünmüyordu. Remo durdu, gözleriyle yamacı taradı, çobanı bulamadı.

Çobanın ıslığı duyuluyordu:

— Tşissst, tşisst!

Sanki çok yakınlardaydı çoban. Islığının sesi sık sık duyuluyor, yakınlardan geliyordu:

— Tşissst tşissst!

Gülümsedi Remo. İçinden söylendi:

— Çobanlığın sırrı işte burdadır! Keçiler görükür, çoban görükmez. Sesi gelir, kendisi gelmez!

Ve kendine kızdı Remo:

— Lo ben ne için yürürem bu dagda belde? Çoban aramak için mi, yoksa ki deynekleri almak için mi?

Hızlandı. Güneş iki mızrak boyu yükseldiği sırada, il merkezine vardı Remo. Doğruca manifaturacı Enver efendinin dükkânına gitti. Zotan köylüleri bu dükkândan alışveriş ederlerdi. Yaramazlık haberler var mı yok mu, Enver'den öğrenirlerdi. Fidan işini de ona sordu Remo. Enver anlattı:

— Kardaşım, bunlar ağaçtır ağaç! Bildigin küççik agaç! Al al yemişler veriy... Köylüler bu agaçlari kapışiy. Çünki beleş! Velâkin kimse agaç kibi topraga dikmiy!..

— Ya n'apiy?

— Deynek gibi kullaniy! Çünki bu agaç yemişinin sopasi pek kavi! Hiç kırılmiy! Cinsi ta Histanbol'dan geliy!..

Remo deynek konusunda az çok aydınlandı. Enver'in dükkânından çıkıp doğruca «örnek bahçe»ye gitti.

Tarım teknisyeni Zübeyir bey bahçede dolanıyor, dertli dertli sigara içiyordu. Remo usul adımlarla yanaştı:

— Begim, deynek isterük! dedi.

Zübeyir bey, Remo'nun sesini duymamış gibi arkasını dönüp ilerdeki taflanlara gözünü dikti.

Remo üsteledi:

— Begim, deynek isterük!

Zübeyir beyin sinirine dokunmuştu bu sözler. Hiç tınmadı. İçinden söylenmeye başladı:

— Kerreste herifler! Deynek isterük! Şapka istemezük, deynek isterük! Kerreste herifler!..

Remo, bu memurun «insafsız» bir adam olduğunu daha ilk bakışta anlamıştı zaten. Demek, fidanları alana dek yorulacaktı. Tuttu, Zübeyir beyin arkasından dolanarak karşısına geçti. Eliyle binlerce kiraz fidanını göstererek:

— Aha! -dedi- Aha şu deyneklerden isterük!

Zübeyir bey, sigarasından hızlı bir nefes çekti ve sert sert yanıt verdi:

— Öğlen paydosunda dağıtım yok! Fidan dağıtımı öğleden önce, tamam mı? Yarın saatında gel!

Bingöl köylüleri, işte bu tip memurlara «insafsız» derdi. Ama insafsız memurları yumuşatmanın yolları vardı. Birinci yol, acınaklı hallere girmek ve cahilliğe bağışlatarak herifi yumuşatmaktı. Ikincisi, emsal göstermekti: «Dogri söylersin beg, velâkin Şog köylü Haso, böle bir öğlen vakti gelip deynek almiş!»

Eğer bu yollardan ikisi de tutmazsa, oralarda fazla eyleşmemeliydi. Memur milletinin gazabına uğramak, pahalıya malolurdu.

Remo önce birinci yolu denedi:

— Begim etme eyleme, çok ırak köyden gelmişem! dedi.

Zübeyir bey, sigarasını tüttürüp duruyordu.

Remo yakardı:

— Ben fakirem begim! Kurban olam, babana rahmet, Allahın sayesinde, bir de senin sayesinde aha şu deyneklerden ver bana begim!

Zübeyir beyin böyle numaralara karnı toktu. Gürledi:

— Efendi, anlamaz mısın? Paydos! Bugün dağıtım bitti!

Remo pıstı hemen. Geri geri üç adım atıp, elindeki kasketi buruşturarak sırıttı:

— Canin sag olsin begim! Başım gözüm üstüne! Biz yarın da gelmesini bilirik! Allah hokumatımıza zeval vermesin! Başım gözüm üstüne!..

Ertesi sabah Remo «örnek bahçe»nin önüne gelince şaşırdı. Bahçe kapısı kıyamet yeri gibi kalabalıktı. Yüzlerce köylü birikmiş, bekliyordu. Zübeyir bey ise, başçavuşlar gibi ileri geri hızla dolaşıyor, köylüleri sıraya sokmaya çalışıyordu:

— Kuyruğa girin kuyruğa! Lan hiç mi medeniyet görmediniz? Kuyruğa girin diyorum, kuyruğa!

Köylüler itişiyor, hep bir ağızdan uğulduyordu. Remo anlamamıştı: Ne kuyruğu, kimin kuyruğu?

Zübeyir bey bazan da yumuşuyordu:

— Tamam, verecez! İçerde arkadaş var: Çelik bey. Fidanları o verecek. Çelik beye benden selâm söyleyin, işinizi hemen görür, tamam mı?

Neyse ki öğlen olmadan Remo örnek bahçeye girebildi. İçerde Çelik beyi buldu. Görünüşünden belli, Çelik bey «insafsız» cinsinden bir memur değildi. Remo hemen yanaştı:

— Kurban olam Çellig bey! Dışardaki Zübeyir begin mahsus selâmları var. Selâm desen, kurban oldugumun Allahındır... Zübeyir beg diye ki, Çellig benim hatırasımı kırmaz diy, Zotan köylü Remo'ya dört yerine seggiz, deynek versin diy... Kurban oldugumun Çellig beyi... Sen akıllı yüksek mamurlardansın, benim gibisi bir fakire babanın hayrına seggiz deynek ver!...

Çelik bey hafifçe gülümseyip Remo'nun sırtını okşadı ve gerçekten sekiz fidan verdi. Remo, adamın ellerine sarılıp öpmek istedi ve örnek bahçeden sevinçle çıktı.

O hızla köye yetişti Remo. Vardığında akşam olmak üzereydi. Sıdey evde yoktu. Kimbilir, ya oğlakları ağıla sokmaya çalışıyor, ya da çeşme başında sıra bekliyordu.

Remo, karısının gelmesini beklemeden, hevesle işe girişti: Kiraz fidanlarını bıçakla köklerinden kopardı, dal budak yerlerini düzledi ve sonra bu kalem gibi deynekleri karşısına geçip seyreyledi. Mutluydu. Sıdey bile, bu deynekleri görünce kızamazdı.

Kendi kendine konuşmaya başladı Remo:

— Lo ne gözel deynekmiş bunlar lo? Hem de beleş! Cinsi ta Hıstanbol'dan geliy! Amanin ne güzel deynek!..

Sonra deynekleri ocağın közünde kuruttu Remo. Sıdey eve gelince de şunları söyledi:

— Lan cadi kari! Hokumat kapısına kendi ayagınla gidilmez dediysen de, yanlış! Aha, padişahımız kocamişin kamburuni bile düşüniy! Buyur sana bir deynek! Kocayınca yaslanıp gidersin! Aha orda! Seggiz tane! Seggiz sülâlenin torununa bile çoktur ha!..

CUP ETTİ BİR BALIK

Şirvan köyünde kış ayları korkulu geçerdi. Kışın davarlar sütten kesilir, katık tükenir, ardından ambarlardaki zahirenin dibi görünür, derken kıtlık, derken açlık, derken salgın hastalık başgösterirdi.

Yirmi sekiz hanelik yoksul bir dağ köyüydü Şirvan. Yolu beli yoktu. Kış basturınca kabuğuna çekilir, tanrının ne buyruk vereceğini beklerdi.

Tanrı her kış aynı buyrukları verirdi. Kıştan tabii korkulurdu.

Teee güz günlerinden başlardı kış korkusu. Köylüler biraz da bu yüzden, güz günlerini, dönek, yağmur fısıltılı ve çamur yorgunluğunun bitik düşürdüğü güz günlerini sevmezdi. Köyün köpekleri de sevmezdi güz günlerini: Tüyleri derisine yapışmış, sırsıklam olmuş çoban köpekleri, burunlarını kaldırıp kaldırıp yağmuru koklar, sonra kuyruklarını kısarak duvar diplerine, sığınırlardı.

Akşam basarken, köyün içi iyice hüzünlü, garip olurdu. Akşam alacasında buzağılar yakararak, uzata uzata böğürmeye başlar, güz günlerinin gönül üzgünlüğünü seslendirirdi. Bu sesle birlikte kimi köylüler ürperir, kimileri de gözlerini ıslanmış gübre yığınlarına dikerek düşünceye dalardı. Dumanlar tüterdi ıslanmış gübre yığınlarından. Dumanlar habire tüter, savrulur, köyün içine buruk bir koku yayardı.

Kış!
Kış ha? Kış?
Zalım kış!

Kışın ala şafak sökmezdi. Kışın, güneşin nerden doğup parladığı ve nerden yitip battığı belli olmazdı.

— Gün Kurudağın ordan batıy!.. denemezdi.

Külrengi bir kapak örterdi köyün üstünü. Bu kapaktan pul pul karlar inerdi. Kasım ayından Mart'ın sonlarına değin, boyna ak pullar yağar, gece ve gündüz, seherde, kuşlukta, zifir karanlıkta, körışıkta hep yağar, ekmek vakti, namaz vakti, uyku vakti demeden , günlerce aylarca yağardı.

Kendinden emindi kar. İşini bilirdi. Keyfi isterse lapa lapa, okkalı yağar, dilerse savurup uçurup tipiye çevirirdi. Bazan da hafiflerdi. Hafiflemesine pek inan olmazdı: Sivrisinekler gibi uçuşan kar tanecikleri, önce soluk aldıracak gibi görünür, ama aldatır, köylüler dışarı çıkınca bütün yüküyle domuzuna yağar, bastırırdı.

Gündüzleri kimse kafasını çıkarıp dışarı bakamazdı. Ne bakacak? Yağıyor mübarek? Ve o mübarek Ocak ayı gelince artık bıktırır, lânetlenirdi.

— Lânet!.. derdi köylüler.

— Kışın kar böle böle yağar ise eyidir, lâkin kulak asma babam! Ekinlere eyidir, bize lânet!

Kış kıyamet, köylülerin üstüne abandıkça, onlar dasinerdi. Ama bir melo vardı, kar falan dinlemez, tipide keyif için dışarı çıkardı! Melo tahsildarlara, ormancılara bile kafa tutardı!

— Deli mi ne? derlerdi köylüler onun için.

— Lo bu iş yapılır mı lo?

Deli değildi Melo. Herkes delirmemek için nasıl birşeyler yapıyor, namaz kılıyor, zikir çekiyor, böylece günleri geçiştiriyorsa, Melo da kendine göre başka usul kullanırdı: Herşeye kafa tutarak rahatlardı.

Melo kara bile kafa tutardı!

Kar yağıyormuş ha? Kar, kapılara damlara dayanıyormuş ha? Dışarı çıkılamıyor, damda leş gibi oturuluyormuş ha?

Melo «tü» deyip küreğin sapına yapıştı mı, karın anasına avradına söverek kapı önünü küremeye, deli gibi küremeye başladı mı...

Bazı geceler, erken uyanıp günün ışımasını beklerdi Melo. Gün ışırken pencereden dışarısını gözlerdi. O demlerde, doğa durgun, ölgün olurdu. Doğa hırçınlığını unuturdu. Her taraf leylâk rengine bürünürdü. Karşı bayır,

ilerdeki sırtlar, yakınlardaki kesik meşe ağaçlarının köklerinden fışkıran meşe piçleri, garip bir leylâk rengi kesilir, dışarda en küçük bir kıpırtı görülmezdi. Melo ise, küçücük penceresinin önüne geçer, dışarısını gözlerdi. Cephede beklermiş gibi, gözlerini kısıp çevreyi kollardı.

Sonra, uzaklardaki meşe piçlerinden birinin küçük bir dalı, üstündeki karın ağırlığını kaldıramayıp birden eğiliverir, karlar yere dökülür, boşta kalan meşe dalı ise bir süre titrerdi.

Melo gülümserdi.

Şu meşe piçleri ne hinoğluhin, ne uçuru, ne cingöz bitkilerdi! Ne güzel de silkiniverip karlardan kurtulurlardı! Hem, hangi meşe piçinin, hangi taraftan bu işi yapacağı bilinmezdi. Melo dikkatle bakardı. Bir yanda bir kıpırtı, bir silkinme oldu mu, hah diye yakalardı onu. Bazan üç beş yerde silkinirdi meşe piçleri. Melo hepsini birden görmeğe çalışırdı. Yakaladığı zaman ise gürültüyle güler, camın önünde kahkahalar atıp karısını uyandırırdı:

— Ne lan? Ne kalktın? derdi Melo.

Dışarısını gözlemek işi, Melo'ya özgü bir işti. Bundan yalnız Melo tat alırdı. Karısına ne?

— Di hadiy, zıbar hadiy!

Karısı gözlerini kapayıp uyumuş gibi yapardı.

Sonra gene kahkahaları yükselirdi Melo'nun. Burnunu cama dayar, ellerini oynatarak silkinen meşe piçlerini işaret eder, bağırır, gülerdi:

— Hadi be oglisi! Hadi silkiniver lo! Üzme Melo aponu, hadi lo!..

Ad takardı onlara:

— Hamo! Aha şu berideki de Şemo! Şemo yaman! Karları yere çaliy! Boyna çaliy!..

Sırasıyla Hamo, Şemo ve ötekilerinin silkinmesini beklerdi. İstediği gerçekleşince, ellerini ovuşturarak seslenirdi:

— Luri luri luri!

Bir anlamı yoktu bu sözlerin. Melo aşka gelince, coşunca hep böyle söylerdi. Düğünlerde halay çekip elindeki mendili sallarken de böyle luri luri bağırırdı. Ama en çok şimdileyin, sabahın er vaktinde, dağlar, tepeler, tekmil bayırlar bomboş, durgun, ölgün ve leylâk rengi kesil-

diği bir sırada, küçücük bir dağ köyünün küçücük bir evinde, titrek çıra ışığında, pencerenin önüne dikilip haykırırdı. Çocuk gibi, elindeki topu duvara atıp tutarak oynayan bir çocuk gibi kendi başına eğlenir, sevincinden el çırpardı.

Bu bir avuntuydu. Ama her avuntu gibi, gerçek bir bekleyişti. Melo böyle avunurdu. Köyün öteki erkekleri ise namaz kılıp zikir çeker, cennete gideceği günü beklerdi.

Melo'ya kalırsa, cennet, bahar günleri kır çobanlık etmekti. Bahar Melo'nun gözünde tüter, çiğdemler gözünde sarı sarı titreşirdi.

— Yavu, şu kış denen karlar eriye de, bahar günlerine gelek!.. derdi.

Kışlar uzundu, kolay kolay bitmezdi. Geceler gibi, devirler gibi uzundu.

— Uzunsa uzun! Aha ben de uzunem! Lo Hüso! Baksana ben nasıl uzamışem?

Melo böyle deyip boynunu yukarı kaldırır, bulutlarla kaplı gökyüzünün bir yırtığından göz kırpan yıldıza değecekmiş gibi uzanır, çatır çatır gerinerek uzanırdı.

Yıldız!

Yıldız ha? Yıldız?

Kurbanım yıldız! Canım cigerim yıldız!

Ve elbet o gün gelir, yıldızlar gökyüzüne yapışmış çelik parçaları gibi ışıldardı. Melo yıldızları öyle severdi ki, onları gökyüzüne sanki kendi yollamıştı: Melo kırma tüfeğini almış, gökyüzüne doğrultmuş, tetiği çekince karanlığın içine yıldızları mıhlamıştı.

Kış günü yıldız demek, dupduru bir gece, dupduru bir gecede ayaz demekti. Köylüleri aylardan beri sindiren bulutlar dağılıp gitmiş demekti!

Ya! Kışın hava bazan açardi! Masmavi kaynardı gök. Parıldayan, lekesiz, pürüzsüz bir mavi! Şirvan'lılar sabah kalkınca mavi bir gökle karşılaşır, sevinip türkü tuttururlardı. Çeşme başında, karların kürenerek açıldığı o küçük alanda çocuklar toplaşır, birbirlerine açan havayı göste-

rirlerdi. Mavi göğü. Kafalarını aynı Melo gibi yukarı kaldırırdı çocuklar. Uzanırlardı. Gözlerine gök dolardı, aydınlık dolardı. Orada, çeşme başında, zıp zıp zıplarlardı sevinçten.

Gökyüzü de çocuklara bakarak sevinir, bütün derinliği ve sonsuzluğuyla dağları kucaklardı. Dağlar heybetlenir, peşrevlenir, köy erkeklerini güreşe çağırırdı.

Ve rüzgâr, dağların birinin üstünde unuttuğu bir bulut yumağını önüne katıp kovalardı.

— Ayaz var ayaaaaz!

Şirvan köyünde «bayram var bayraaaam!» diye bağırılmaz, ama böyle bağırılırdı.

— Ayaz var ayaaaaaaz!

Şirvan'lıların dilinde ayaz, kış günü açan hava demekti. Nasıl anlatmalı? Giyinmiş kuşanmış gelin misâli, gökyüzü insanın yüzüne gülüyor demekti.

Dondurucu bir soğuk olurdu ayazda. Soğuktan köylülerin yüzü yanardı. Ama buna kimse aldırmazdı.

— Ayaz var ayaaaaaaz! Hadin balıga!

Ya! Ayazın en güzel tarafı, balığa çıkmaktı! Ayaz günü gelince, aylardan sonra ilk kez ortalık durulunca, kartipi dinince, ayaz duruluğu parlayınca, köy erkekleri hep birden sevinçle köyün altındaki dereye koşardı.

Büyük bir olaydı bu! Dereyle cebelleşmek, yakalanan balıkları çuval çuval köye getirmek, aylardan sonra yapacak bir iş bulmak, hem de güzel mi güzel bir iş bulmak, Şirvan'lıları sevince boğardı.

Melo'ya kalsa, Melo ayazda kimseyi beklemeden dereye yumulacak, dereden fırlayıp tepelere tırmanacak, koşacak, iki tepe, üç tepe daha aşacak, bağırıp ayazı haber verecek, boyuna haykıracaktı:

— Luri luri luri!

Ve uzaklarda kalmış köy çocukları, hep birden ellerini çırparak Melo'ya bağıracaklardı:

— Luri luri luri!

Derken rüzgâr, unuttuğu o bulut yumağını elinin tersiyle savurduktan sonra köye dönüp seslenecekti:

— Luri luri luri!

Dere, gökyüzü, rüzgâr, çocuklar, Şirvan'lılar ve ayaz,

hep birden sevinecek, bu sevincin adı «Balığa çıkış» olacaktı.

Şirvan'lıların balık tutması ise daha başka bir şenlikti. Oltayla tutulmazdı balık. Ağla, ya da kepçeyle tutulmazdı. Çapari, zıpkın, zoka ile de tutulmazdı! Düpedüz vurulurdu balıklar! Tahrayla vurulurdu! Evet, tahraların kıçına uzun sırıklar geçirilir, bununla, bu uzun araçla tek tek vurulurdu balıklar!..

Derede öyle çok tatlısu levreği bulunurdu ki, Şirvanlıların amansız saldırısında yüzlerce balık yaralanır ve yakalanırdı. Garip bir avcılık biçimiydi bu. İlkel ama yiğit. Geri ama mert. Çetin ama güzel...

Yakalanan balıklar çuval dolusu köye getirilir, hep birlikte yenirdi. Bayramlardaki gibi! Erkekler bir yanda, avratlar bir yanda, çocuklar bir yanda, çökerlerdi başına, çoban ateşinde kızartılmış balıkları iştahla, elleriyle uzana uzana tutup yerlerdi. Şakalaşarak yerlerdi: Balıklı ellerini birbirlerinin yüzüne, saçlarına, üstlerine sürerek, gülüşerek...

Bir ayaz sabahı, köyün altındaki dereye doğru yola çıkıldı. Şirvan'ın tüm erkekleri tahrasını kapıp gelmişti. Bir düğün alayı gibi, bağrışa çağrışa, türküler söyliyerek yürüyorlardı. Uzun sırıklara takılmış tahralar, omuzlara yaslanarak dikine tutuluyor, köylüler bu halleriyle bir düğün alayından çok, ilkçağ uygarlıklarından, Asur'lulardan, Sümer'lerden, Urartu'lardan öncü bir savaş birliğine benziyordu. Sırıklar kargı gibi, mızrak gibi dimdik, kalabalığın içinde dimdik dalgalanıyordu.

Melo birliğin en önüne geçmiş, elindeki sırığı havaya atıp tutuyor, hep birlikte söylenen türkülere öncülük ediyordu.

Arada bir durup gökyüzüne bakıyordu Melo. Gökyüzünün mavi derinliğiyle karşılaştıkça derinden bir «ohhhh» çekiyor, gerinir gibi, tahralı sırığını yukarlara kaldırıyordu.

Melo'nun arkasından yürüyen Avdo ise, şaka olsun diye, Melo'nun söylediği türküleri garip sesler çıkartarak

bozuyordu. Durup dururken avazı çıktığı denli «hohooooooo» diye bağırarak Melo'yu kızdırıyordu.

— Ula bırak da rahat bir türki söyliyek!

Hayır, Avdo, türkünün en can alıcı yerinde gene «hohooo» diye bağırıyor, sesleri karıştırıyordu. Kaşınıyordu bu Avdo.

— Lo bırak! Sus lo!

Avdo istiyordu ki, Melo kendisine kızsın, kendisini kovalasın, karlarda güreşilsin ve yürüyüşün iyice bir tadı çıksın!

— Ho hooooooooooo! Laheyloooooooo!

Bu sesler, karlı dağlarda hiç yankılanmıyor, tersine, sesler, karlara gömülüp gidiyordu. Kar emiyordu sesleri. Yeniden bağırmak, karlı tepeleri yeniden seslendirmek gerekiyordu...

Dere Şirvan köyünün uzağında değildi. Köyün önündeki bayırı, Melo'nun sabah alacasında seyrettiği meşe piçleriyle dolu bayırı inince, bir yarmaya ulaşılırdı. Yarmanın içinden akardı dere.

Buraya gelindi. Yarmanın bir kıyı tepesinden dereyi seyretti Şirvan'lılar. Uçurumun dibinde, altlarında, döne dolaşa, kıvrılarak akıyordu dere.

Uzaktan, böyle uzaktan, böyle de güzeldi dere. O denli kar yağmış, aylardan beri o denli kar tutmuş, dağlar, bayırlar, düzlükler, meşe piçleri bile karla örtülmüştü de, dere, dereliğini koruyordu. Bembeyaz dağların, bembeyaz bir yarmanın arasında, öz renginde, öz biçiminde akıyordu. Bütün bu beyazlıkların ortasında, esmer, sırım gibi bir Bingöl geliniydi dere. Duvaksızdı, çıplaktı. Ak çarşaflara uzanmıştı. Şirvan'lı güveyi şehvetlendirmek için, uzun bacaklarını büküyor, kalçalarını oynatıyor, gerdan kırıyor, göğüslerini köpük köpük titretiyordu.

Yarmanın üstünde durup dereyi seyreden köylüler, şimdi yutkunuyor, esmer gelini, örgülü uzun saçlı kara kızı nasıl okşayacağını tasarlıyordu.

Ağır adımlarla yarmadan aşağı indi Şirvan'lılar, dere boyunca yürümeye başladılar:

Babam! Essahtan güzeldi bu dere! Kıyıları buz tutmuş, ortalarda kabara köpüre akıyordu. Kimi yerde, birkaç karışlık çağlayanlardan düşerken, katıla katıla gü-

lüp beyaz dişlerini gösteriyor, sonra ciddileşerek gene düzgünce akıyordu. O küçük çağlayanlarda buzdan sarkıtlar vardı. Sarkıtlar güneş ışınlarını yansıtıp parlıyor, köylülerin gözünü millermiş gibi parlıyordu.

Sonunda balık avlanacak yere gelindi. Burası otuz adım genişliğinde bir dere gölüydü. Sığdı. Olsa olsa üç karış...

Dere balık doluydu. Balıklar suda oynaşıyor, suyun üstüne sıçrıyordu. Ayazda onlar da mutluydu.

Şirvan'lılar, derenin uzağındaki bir çalılıkta şalvarlarını çıkarttılar, beyaz tumanların paçalarını sıvayıp beklediler. Çıt çıkarmıyorlardı. Hepsi birden dere gölüne gözünü dikmişti. Dere gölünde ışınlar suyun üstüne yayılıyor, gölün yüzeyi kalaylanmiş bir sini gibi parlıyordu. Sıçrayan balıklar bu kalaylı yüzeyi fokurdatıyordu.

Ve birdenbire saldırdılar dereye! Sırıklarını dereye vura vura saldırdılar. Göl köpürdü, allak bullak oldu göl. İnsanlar ve sular, balıklar ve demir tokurtuları birbirine karıştı.

Örgülü, uzun saçlı, kara bir kızoğlankızdı dere, gerdeğe girdi.

Olgun, sulu bir şeftaliydi, birden ısırıldı.

Kadehti, diplendi.

Şirvan'lılar, tahra takılı sırıklarını kaldırıp kaldırıp vuruyordu. Önüne gelen, patlatıyordu tahrasını. Balıklar neye uğradığını şaşırmıştı. Kim yurduya gidiyordu balıklar. Melo'nun vurduğuna, Heko'nun vurduğuna, Hüso'nun, Haso'nun, Ehmo'nun vurduğuna...

Saldırıyor, vuruyor ve bağırıyorlardı:

— Burda lo, burda! İtiya!

— Na orda! Uca uca uca!

— Tut! Tepiş ha tepiş!

— Yakala! Yakala lo! Piriyet!

İnsanlarla dere, göğüs göğüse bir savaşa girmişlerdi. Derenin kucaklamasına bakılırsa, savaş denemezdi buna. Şirvan'lılar dereyi altına almış, durmadan okşuyordu. Dere çılgın gibi sevişiyordu. Tahralar derenin dibindeki taşlara çarptıkça tokurtular yükseliyor, bu tokurtu, iki çılgın sevdalının çarpışan kemik seslerine benziyordu.

Sırıkları kaldırıp kaldırıp vuruyordu Şirvan'lılar. Bir

yandan da parçalanan balıkları, karnı deşilen, kafası kopan, galsaması yırtılan, etleri parçalanan balıkları sudan kapıp kıyıya fırlatıyorlardı. Bunu öyle çabuk, kendiliğinden ve bilinçle yapıyorlardı ki, «sevda» da denemezdi buna! Takır takır işleyen bir makina, bir motor, dev gibi bir dizel motoruydu bu! Hayır. Dizel motorundan da güzel, insanların merakla toplanarak seyrettiği buldozerleden, transkovatörlerden de güzeldi: Hiçbir makinanın pistonu, sırığını kaldırıp vuran bir Şirvan'lının pazusundan daha bilinçli işleyemezdi...

Sonra tokurtular azaldı. Şirvan'lılar üçer beşer çıkmaya başladı dereden. Balık avı bitmişti.

Sırsıklamdılar. Tumanlarından sular sızıyordu. Saçlarından, kulaklarından sular süzülüyordu. Ama hiçbiri aldırmıyordu buna. Ayazda sırsıklam olduklarına. Ayaz güzel birşeydi. Ayaz, keskin soğuk demek değildi. Ayaz, balık avlamak demekti. Ayazda balık tutmak, ısınmak demekti, üretmek, ürettikçe ısınmak demekti.

Kim üşürdü ayazda?

Derenin kıyısı, çırpınan yüzlerce balıkla dolmuştu. Balıkların hemen hiçbiri ölmemişti. Kimisi sıçrayıp debeleniyor, kimisi kıvranıp kasılıyordu.

Melo gene türkü söylemeye başladı. Hem söylüyor, hem oynuyor, bir yandan da dereye bakıp gülüyordu.

Bir ara oyunu bıraktı Melo, arkadaşlara sezdirmeden uzaklaştı, tos vuracak boğalar gibi gerildi, sonra koştura koştura saldırdı arkadaşlarına. Bir güreştir, boğuşmadır başladı. Kıran kırana, acımasız şamarlı, Şirvan'lıların hep birlikte katıldığı bir güreş...

Güreşiyor, ısınıyor, gülüyorlardı. Aslında dereye nisbet veriyorlardı. Görmeliydi dere: Şirvan'lılar yorulmak bilmiyordu, görmeliydi! Gerdekten sonra şımaran toy güveyler gibi oynuyor, oyunu bırakıp güreşiyor, güreşi bırakıp bağırıyorlardı:

— Luri luri luri!

— Laheyloooooooo!

Melo ile Avdo, bu ikisi, şimdi «ho - hooooo» diye öyle bağırıyordu ki, kulakları tırmalayan bu ses yüzünden herkes kızıyordu onlara. Kızmış gözüküyordu. Melo ayazın

gülüydü. Melo bağırdıkça ötekiler onu susturmaya çalışıyor. yeniden güreş tutuyorlardı.

— Lo Melo, sen tavuk kibi bangırıysen!

— Sus lan Melo! Bangırma eyle!

Melo inadına, sesini incelterek, cıyak cıyak bağırıyordu.

— Bangırma lo eyle!

Hepsinin yüzüne bakarak, domuzuna bağırıyordu.

Ve birden sustu Melo! Taş kesildi. Şakalaşmanın sü-

Melo inadına, sesini incelterek, cıyak cıyak bağırıdu Melo. Bacaklarını açıp öylece durmuş, bakıyordu.

Ötekiler de baktı.

Karşı tepeden beş adam iniyordu dereye doğru.

Melo hep oraya bakıyor ve bir yandan da titriyordu. Üşümüştü. Zangır zangır titriyordu.

Ötekiler de üşümüştü. Hepsi birden titriyordu.

Kimdi bu adamlar? Ne için geliyorladı? Şer miydi, hayır maydı?

Melo dişlerinin arasından konuştu:

— Herhal, Şıh'ın adamları!

Ötekiler ses çıkarmadı, birşey demediler. Başlarını öne eğdiler sadece. Üşüyorlardı.

— Şıh Efendimiz kendi gelecek değil! Tabii ki adamları!.. dedi Melo.

Hepsi binden iç geçirip yeniden yamaca baktılar. Adamlar uzaktaydı. Karda, yokuş aşağı yürüyüşlerinden, kim oldukları belli değildi. Ama korkulan hep başa gelirdi! Şıh'ın adamları olmalıydı bunlar: Ayazda, bazı günler, Şıh Efendinin canı balık çeker, adamlarını dere köylerine gönderip çuvalla balık getirtirdi.

— Yoksa ki gelenler kim ola?.. diye mırıldandı Melo. Hem titriyor, hem düşünüyordu.

— Lo kim gelir bu kışta bu köye lo? Şıhın adamları değil de kim?

Sorunun doğruluğuna inanmak için bir daha soruyordu:

— Eyle değil, eyle değil? Kim gelir!

Yanıtlıyordu içinden:

— He valla! Şıhın adamları gelir!

Ötekiler susmuş, zangır zangır titriyordu.

Derenin yüzeyi kalaylanmış gibi parlıyordu.

İçi gidiyordu Şirvan'lıların. İçleri üzülüyordu. Boşa gidecekti emekleri. Balıkları köye götüremiyeceklerdi. Köyde, hep birlikte, bayramdaki gibi şakalaşarak yiyemiyeceklerdi...

Hiç biri kıpırdamıyordu yerinden. Eğer gelenler Şıhın adamlarıysa, balıkları çuvallara doldurup kaçmak için çok geç kalmışlardı. Adamlar bunu götürürdü. Şıh Efendi'den kaçılmazdı.

Melo, yamaçtan inen adamlara artık bakmak istemiyordu. Ne bakacak? Korkan bin ölür, korkmayan bir ölürdü!

Dereye bakıyordu şimdi Melo.

Melo boyna dereye bakıyor, baktıkça gözü buğulanıyordu. Onca heves, onca emek... Yok muydu balıkları kurtarmanın çaresi? Yoktu! Şıh Efendi'ye karşı gelinmezdi! Melo karşı çıkacak olsa bile, ötekiler yapamazdı. Yoktu çaresi!

Üzgün üzgün düşünüp dururken, bir ara, ayağının dibinde kıpırdanan birşey gördü Melo. Bir balıktı bu. Debelenen bir balık... Gözleri parladı Melo'nun. Deli gibi sevindi. Ama sevincini belli etmedi.

Şıhın adamları bu balığı göremezdi. İşte buna sevindi. Bu balığa istediğini yapardı Melo. Dilerse cebine sokar, dilerse bir arkadaşına verir, dilerse Şıha bırakırdı.

Yamaçtaki adamlara artık bakmıyordu Melo.

Dereye bakıyor, düşünüyordu.

Derenin yüzeyi kalaylanmış gibi parlıyordu.

Melo azcık daha düşündü ve sonra gülümseyip kararını verdi: Ayağının ucuyla dereye itti balığı!

«Cup» diye bir ses geldi dereden. Balığın düştüğü yerden dalga dalga halkacıklar belirdi, yayıldı, derenin kalaylanmış yüzeyini güldürdü.

Şor köylü Filito, bir kış sabahı kalkıp baktı ki, abov, kar kapıyı tıkamış! Tov! Bir gecede adam boyu kar yağmış!

Fazla teşkale yapmadı Filito. Karısını çağırdı, karısını sırtına alıp karların üstüne yürüdü. Kendisi alttan dirsek ve tekmeyle, bu yeni yağmış, yumuşacık karları yararken, karısı da aynı işi yukardan yapıyordu.

Bir saat sonra, altmış adım ötedeki Hüsogil'in kapısına vardılar.

— Lo Hüso! Di kalk lo, kar küreyek, yol açak!

Filito'yla karısı, Hüso ile karısını da işe katıp, açtıkları kanalı Haco'ların kapısına vardırdılar. Haco, oğlu ile gelinini gönderdi. Onlar önde, ötekiler arkada, kanalı daha ilerlere götürdüler. Otuz adım gitmişlerdi ki, karşı yönden başka komşuların sesi duyuldu. Demek onlar da karı sırtında, yol açıyordu.

Filito bağırdı:

— Lo kimdir o öteden gelen? Beri gelin beri! Biz burdayık, aha burdaaaaaaa! Beri gelin de yolu birleştirek!

Karların ötesinden komşu Maho'nun sesi duyuluyordu:

— Filitoooooo! Sen misin kardaş? Yardınız mı lan karları? Beli! Seslen ki gelek!

— Mahooooooo! Beri gelin beri! Aha burdayık!

İşte böyle, birbirlerinin sesini dinleye dinleye, karda açtıkları yolu birleştirdiler ve köyün içinde daha ötelere vardılar. Oradaki komşular da aynı biçimde kanal açıyordu.

Birkaç saata kalmadı, köyde evden eve ulaşım sağlandı.

Adam boyundan yüksek kanallardı bunlar. Kış boyu kar yağdıkça kanalların duvarları daha da yükselir. Şor'lular üç kulaçlık, beş kulaçlık kar yarlarının dibinden giderlerdi.

En geniş kanal camininkiydi. Çünkü en işlek yer orasıydı. Çünkü tarikatçıydı Şor köyü, Yaman tarikatçıydı:

Tarikatçılık olmasa, dinsel törenler düzenlenmese, gündüzleri beş vakit namaz kılmayıp, geceleri zikir çekilmese, karlar içindeki bu dev köstebek yuvasının derin kanalları dibinde sıkıntıdan delirirdi Şor'lular. Ya da işsizlikten birbirlerini yerlerdi. O sebeple gecenin geç saatına kadar değin zikir çekip hep bir ağızdan haykırırlardı:

— Lailahe illallah! Lailahe illallah! Lailahe illallah!..

Bütün bunları bilmeyen ve anlamayan bir yabancı için, zikir çekme işi pek garip, pek şaşılacak bir olaydı: Başları puşili otuz - kırk erkek, köyün küçücük camiinde bağdaş kurmuş, gözlerini kapayarak habire kafasını sallıyor! Sallıyor ha sallıyor!

Sanki kafaları ağır gelirdi onlara. Fazla gelirdi. Silkip atmak gerekiyordu bu kelleyi! Kafanın içindeki düşünceleri, sıkıntıları atmak gerekti! Saatlarca silkerlerdi başlarını. Hiçbirşey duyup düşünmez hâle gelinceye değin zikir çekerlerdi. Kutsal heyecan, bütün dünyevi acıları bastırırdı. Şurdan belli ki, Sofi Harun ve Molla Muhammed, zikir çekerlerken bazan aşka gelip yeri göğü inletirdi:

— Allaaaaaaaaaah! Sen büyüksün yarabbim! Sen bizi kurtardın yarabbim! Allaaaaaaaaah! Sen büyüksün yarabbim! Sen bizi kurtardın yarabbim! Allaaaaaaaaaaah!

Yirmi dokuz hanelik bu Şor köyünde, tarikata girmeyen, zikir çekmeyen, hatta namaz bile kılmayan sadece bir kişi vardı: «Hınzır Azo» derlerdi, hınzır bir herif vardı, bu Azo gerçekten tarikata girmezdi!

Garip bir adamdı Azo. Delişmendi. Bizim Melo'ya benzerdi. Bu ikisi allah mahfaza aynı köyden olsalar, köyün altını üstüne getirirlerdi. Hayır! Melo'ya haksızlık etmeyelim! Azo bin beterdi. Azo sadece delişmen değil, geçimsizdi ve dövüşkendi. Sık sık niza-münakaşa çıkartırdı. Fırsatına getirdi mi, komşusunun göz yaşına bakmaz, basardı sopayı! Azo hınzırdı...

Neden? Neden bu yolu tutmuştu Azo? Neden geçimsizdi? Neden dövüşürdü? Neden köylülerle küstü? Burası pek bilinmez. Beş on yıl önce, Azo'nun samanı yanıp da Azo bunu Haso'dan bilerek Haso'yu dövmeye kalktığında, tüm köylü Haso'nun tarafını tutmuştu, ondan mı? Belki! O günden beri, köylüye zıt gidiyordu Azo. Köylü hangi yolu tutarsa, Azo tersini yapıyordu. Ah, tarikata girecek olsa, zikir çekerek kafayı saatlar boyu silkeleyecek olsa, bu hallerden kurtulurdu. Velâkin inat ediyor, Azo girmiyordu tarikata. Azıp azıp duruyordu.

Köylüler Azo'nun hâline baktıkça şöyle derlerdi:

— Çıldıriy melun! Durmadan kuduriy!..

Ama idare ederlerdi...

Şor köyüne bir öğretmen verildiği yıla değin, bu böyle sürdü. O yıldan sonra Azo beter oldu!

Bakın neler oldu?

Güz zamanı, köye bir öğretmen gelmişti. Öğretmen, akıllı ve fikirli gözükürdü, terbiyeli dururdu, lâkin o da namaz kılmazdı. Henüz tıfıldı. Dünya nedir bilmezdi; ahret nedir bilmezdi...

Öğretmen için bir oda arandı köyde. «Öğretmen» dediğinin «müstakilen» bir odası olmalıydı. Arandı, düşünüldü ve görüldü ki, Hınzır Azo'nun boş duran bir odasından başka pek yer yoktu.

Azo kıyametleri kopardı:

— Babam, bu köy benim odama neden göz dikiy?

— Başka yer yok Azo, gel, etme!

— Vış? Kuro'nun odası n'oliy? Ya Feyzo'nun?

— Minasip degil!

— En minasip öküz ben miyem lo?

— Öküz ne kelime Azo? Sen misafir seversin!..

Ve bu yüzden epey niza-münakaşa yapıldı. Acep ola Azo misafir sever miydi? Yoksa ki Azo öküz müydü?

Uzun tartışmalardan sonra Azo razı edildi.

Bu ikisi, artık aynı damın altında yaşıyor, oda kapıları aynı hayata açılıyor ve günde birkaç kez karşılaştıkları oluyordu. Ne ki, Azo öğretmene «merhaba» bile demiyordu.

Azo'yu hep odun kırarken görürdü öğretmen. Hayatın bir köşesine otuz-kırk yük odun yığmıştı Azo, ikide bir gi-

dip bu odunlara saldırırdı. Hırsla saldırırdı: Baltasını her indirişinde «hıh» diye kin ve rüzgâr dolu bir ses çıkartır, sanki düşmanlarının kellesini uçururdu.

Öğretmen yanaşamıyordu Azo'ya. Hal hatır bile soramıyordu.

Aylar geçti, bu ikisi hâlâ merhabalaşmadı.

Sonunda şöyle oldu da tanıştılar:

Kıştı. Kar bastırmıştı. Birgün, sabaha karşı, öğretmen sıkıştı, ibriği alıp dışarı çıktı. Dönüşte, Azo'nun yeni doğurmuş ineğiyle karşılaştı. İnekte bir garip haller vardı: Koca bir çobanköpeğini karşısına almış, habire boynuzluyordu. Köpek acıyla cavlıyor, kaçacak delik arıyordu. Öğretmen böyle bir olayla hiç karşılaşmamıştı, korkudan dona kaldı, odasına gidemedi.

Bekledi. Baktı, Azo'nun kapısı iki karış kadar aralık. Aralıktan Azo gözüküyordu. Yere çömelmiş, bit ayıklıyordu.

Azo öğretmeni görmüştü ama yüzvermiyordu.

Bağırdı öğretmen:

— Azooo! Senin inek kudurmuş olmasın?

Tınmadı Azo.

— Hey Azo!..

Azo ayıkladığı bitleri yere koyup inceliyordu şimdi. İşi vardı. Bitlerin üstüne tükürüp uzun uzun bakıyordu.

Öğretmen üsteledi:

— Azo, baksana biraz!

Neden sonra kafasını döndürdü Azo.

— Kime bakam? Köpege mi, sana mı?

Öğretmen kızarıp bozaradursun, Azo ellerini dizlerine dayayıp katıla katıla gülmeye başladı:

— Korkma lo! Amma da korkak şeher çocugusun! Heh heh... İnek kuduz degil! Buzagılamış da ondan beyle ediy! Köpegi kurt saniy! Bugazısından sakıniy! Korkma gel!...

Korkak tıfıl öğretmen odasına geçince, Azo ardından seğirtti, sırnaşık kovboylar gibi bir pozla şapkasını düzeltip kapıda dikildi ve sordu:

— Kızılbaş?

— Hayır! Kızılbaş mızılbaş değilim!

— Pekiy namaz?

— Kılmam!

— Oruç?

— Tutmam!

— Pekiy sen bir sünni mesepindensin?

— Evvet sünniyim, n'olmuş?

— Hehheh! Ben de senin gibiyem! Sünniyem, lâkin namaz kılmam!

Sonra elini uzattı Azo. El sıkışıp arkadaş oldular...

O günden sonra iki komşunun arkadaşlığı ilerledi. İkisi de tarikatçı olmadığından, birbirine yakınlık duyuyorlardı. Arkadaşlığı geliştirmekten başka yapacak işleri yoktu. Geceler boyunca, ocak başı sohbetine dalıp kaynatıyorlardı.

Azo ara sıra yerinden fırlayıp pencereden bakar ve yüzünü ekşitirdi:

— Tov! Hele gel de bak! Karlar nasıl üst üste yıgıliy?

Bazı geceler, türkücü Babo da gelirdi Azo'nun odasına. Babo, Şor köyünün en yanık sesli türkücüsüydü. İlâhiler okuduğu gibi, türküler de söylerdi. Uzun havalar...

Derviş kılıklı bir adamdı. Canı çekerse zikircilikten kaytarır, öğretmenle Azo'nun ocak başı sohbetine katılırdı.

Çığırırken ağlardı Babo. Bu türküler Azo'yu mest ederdi. Türkünün sözlerine göre yüzünde değişik mimikler dolaştırır, Babo'yu dinlerken yanar tutuşurdu.

Ne var ki, köylüler Babo'nun arada bir Azo'ya gittiğini öğrendiler. Baskı yaptılar Babo'ya:

— Gitme lo, o zındıkların evine!

Babo, köyde dövüş çıkmasını istemiyordu. Söylenenleri olduğu gibi iletti Azo'ya.

— Azo, kurbanım Azo! Zındıklıktan vazgeç Azo! Köylüler sana pek kızıy!

Kulak asmıyordu Azo. Köylüler ise cin ifrit kesiliyordu:

— Yavu, nasıl oliy da Şor köyünden bir herif namaz kılmiy? Hadi öteki öğretmen... Hokumat adamı... Namaz niyaz tanımaz... Ya Azo?

Sofi Harun ile Molla Muhammed, köylüleri kışkırtmaya başlamıştı:

— Hele bahar gelsin, bu kâfir Azo'yu köyden sürüp çıkarak!..

Öğretmen durumu sezinlemişti. Birçok meslekdaşının başına geldiği gibi, köylü dayağı yemekten korkuyordu. Nerden de çatmıştı bu Azo'ya?

Sofi Harun, öğretmene rastladığı zaman hep aynı soruları soruyordu:

— İslâmin beş şartına uymamak olur?

— Olmaz!

— E pekiy.. bu Azo neden namaz kılmiy?

Durumu gidip Azo'ya anlatıyordu öğretmen:

— Azo, sonumuz kötü! Bütün köy bize düşman olmuş Azo!

— Korkma lo! Bişeycik de edemezler!

— Kötü kötü konuşuyorlar Azo!

— Bilirim! Lâkin Azo kardaşın bu sözlerin altında kalır?

Azo bu sözlerin altında kalmadı. Hepsini biriktirdi ve gitti öz amcası Haco'yu döverek bir gövde gösterisi yaptı! Hırsını alamadı. Haco'nun bacasına kar tıkadı. Yetinmedi, üç gün üç gece Haco'nun kapısı önünde dolandı. Haco korkusundan kapının sürgüsünü çekip de dışarı bakamadı...

Bu olay, köylüleri düşündürdü. Durumu yeniden tartıştılar:

— Babam, kendi adamlarından birini, akrabasını, meselâ öz amcasını döven biri, başkasına neler etmez ki babam?

Bilsinlerdi; kafası kızdı mı neler yapıyordu Azo!

Azo şimdi köyün içinde kabara kabara dolaşıyor, bir metre enindeki kanallara sığmaz gibi kasılıyor, dövüş çıkarmak için bahane arıyordu.

— Lo bu Azo eyice kudurmiş! Sataşmayın, n'ederse etsin!..

Ama Sofi Harun'la Molla Muhammed başka görüşteydi:

— Velâkin, çocuk kısmısına kötü numune oliy! Buna bir çare bulak!

— Çare bulak!.. diyordu köylüler.

Çare... Ölümün ve yağan karın çaresi yoktu. Bu işe bir çare bulundu:

Birgün, ikindi vakti, Azo'nun evine bir «recacı heyyet» geldi. «Heyyet»te Sofi Harun ve Molla Muhammed gibi, köyün ileri gelenleri vardı. Rastlantıya bakın, o gün öğretmen de Azo'nun evinde, ocağın başında oturuyordu!

Molla Muhammed söze başladı:

— Azo! Kurbanım Azo! Neden beyle ediysin? Biz seni severik! Köylüyle neden zıt gidiysin Azo? Di gel. Allah yolundan şaşma!

Ak sakallı tarikat ehlinin karşısında birşey diyemedi Azo, kafasını öne eğdi. Öylece suçlu gibi durunca, Sofi Harun Azo'nun bu halini kaçırmadı, öğretmene göz kırparak şunu dedi:

— Di bak Azo, bak örgetmen ne diy? Örgetmen diy ki, Azo camiye gelir ise, ben de gelirem diy!..

Azo kafasını kaldırıp öğretmene baktı.

Gözleriyle «evet» diyordu öğretmen.

Kızdı Azo. İçinden söylendi:

— Tov! Şu öğretmene bak! Tarikatçıların zakkalından korkiy!..

Azo kimseden korkmazdı. Azo aslında tarikatçı marikatçı dinlemezdi ya, «recacı heyyet»i geri çevirmek de elinden gelmezdi. Kim olursa olsun, ayağına kadar gelmiş yaşlı başlı insanları kırmak, gelenekte yoktu.

— Namaz kılmaya gelirem, lâkin zikir işinde yokum!

Köylüler bu kadarını bile ummuyordu. Yeter, Azo namaza başlasın, ötesi gelirdi...

O akşam Şor köyü nerdeyse bayram edecekti. Konu komşu Azo'nun evine dolmuştu. Komşular, bu iki eski zındığa yaranmak için çırpınıyor, kimisi su getiriyor, kimisi ibriği tutuyor, kimisi Azo'nun ayakları altına leğeni sürüyor, kimisi elinde havluyla bekliyordu.

Türkücü Babo ise lâvantalı kolonya getirmişti:

— Kolonyagını çal yüzüne Azo! Kokusu hoştur! He valla! Camiye gider iken beyle hoş kokulardan sürünmek caizdir!..

Azo ile öğretmen, «kolonyagıları»nı bol bol sürdü ve «bismillah» denilip camiye gidildi.

Birkaç gün böylece geçti. Herkes sanıyordu ki, Azo ile

öğretmen imana geldi. Ne gezer? Dördüncü gün Azo camide gözükmedi! Bir daha da hiç uğramadı!

Öğretmen ise, Azo ile aynı kafada gözükmekten korktuğu için, fazladan birkaç gün daha tuttu caminin yolunu. Sonraları o da gelmez oldu...

İki komşu yeniden başbaşa kalmıştı; ama birbirlerine eskisi gibi tutkun değildiler. Azo öğretmene kızıyordu. Öğretmen onu oyuna getirmişti. Yoksa gider miydi camiye?

Öğretmen de Azo'ya kızıyordu. Onun yüzünden köylülerle arası açılmıştı.

Artık ocak başı sohbetleri falan bir düştü. Rastlaştıkları zaman, sadece bir «merhaba» ile geçiştiriyorlardı komşuluğu Öğretmen, Azo'nun kem gözlerle baktığını farketmişti. Fırsatına getirse, öğretmeni de sopalayacaktı Azo. «Merhaba»yı çektikten sonra, ardından şöyle diyordu:

— Sen git de namaza dur!

Öğretmen namaza durmuyordu. Durmuyordu ama, geceler geçmek bilmiyordu. Başka bir komşuya gitmek, onunla sohbet etmek de olanaksızdı. Köyde herkes zikir çekiyordu. Yalnızlıktan, sıkıntıdan patlayacak gibiydi öğretmen. Geceleri yan odadan Azo'nun sesini duyuyordu. Azo karısını bazan seviyor, bazan dövüyordu. Ne yaparsa yapsın, sesler ayyuka çıkıyordu.

Azo karısını sevmediği, ya da dövmediği zamanlar, çocuklarını dövüyor, çocuklar rastlamazsa, eşeğini dövüyordu. Sıkıntısını içinden atmanın yolunu buluyordu. Ama öğretmen?.. Kitap okumayı denedi, bu koşullarda kitap okumak da tat vermiyordu. En iyisi düşünmek! Bir hücre mahkûmu gibi, boyna düşünüyor, çocukluğundaki olayları anımsıyor, gereğinde düşler kuruyordu.

İki hafta sonra yüksek sesle düşünmeye başladı öğretmen. Olacak iş değil! Deliriyor muydu? Ürktü! Hemen dışarı fırladı, yüksek duvarlı kanalların dibinden yürümeye başladı. Hangi kanala sapsa, sonunda aynı yere çıkıyordu: Caminin geniş kanalına! Söylene söylene yürümeyi sürdürdü:

— Bütün yollar camiye çıkar, bütün yollar camiye çıkar, bütün yollar...

Ve caminin kapısına gelmişti. İçeri girdi, arkalarda

bir yere oturdu, zikircileri seyre daldı. O anda bir ferahlık geldi içine. Odasında tek başına durmaktan bin kez iyiydi bu. Hiç olmazsa bir kımıltının içindeydi. İnsanların içindeydi...

O geceden sonra, zikir çekenleri seyretmeye sık sık gitti öğretmen. Arkalardaki yerine oturuyor, zikircilere daldıkça yumuşuyor, rahatlıyordu. Kafasını usturayla kazıtmış gibi, beynine bir serinlik geliyordu. Hoştu. Yel gibi hoştu. Bu yel onu düşlerin içine çekiyordu. Düşlerin mor ve kırmızısının karıştığı yerde cennet çayırları, yemişler, bu yemişlerden yiyen hûriler, melekler vardı. Orada, zümrüt işlemeli kilidin açıldığı büyük, dağlardan büyük sandığın içinde nur yüzlü cennetlikler, ulular, ermişler, harmânili ak sakallılar, sonra tüller içinde kızlar, saf, utangaç, ay yüzlü kızlar vardı. Mor dumanların arkasına doğru, yakut kakmalı çeşmelerden akan şerbetler, sümbül kokulu, tatlı, ılık, eriyen, yükselen, sürükleyen, öpen, pembe bulutların içine sürükleyen...

Tam bu saatta Azo karısını dövmekteydi. Azo önce dövüyor, onlara bakan çocukları da bir güzel ıslatıyor, çocuklar uyuduktan sonra bu kez karısını altına alıp seviyordu.

Ve işte o saatta cami ılıktı. Biteviye mırıldanan sesler, nakarat, uyumluydu. Öğretmenin daldığı yerdeki kilimlerin renkleri kıpırdaşıyordu. Azrail Hazretleri bey öğretmenin gırtlağına yapışacak olsa, işte bu rengârenk kilimlere yatıracaktı. Bu yumuşak, tatlı mırıltıların içinde yolcu edilecek, bu renklerin, kutsal seslerin içinden arş-ı âlâ'ya yükselecekti.

Gelebilirdi Azrail Hazretleri! Hoş gelir, sefâlar getirirdi! Azrail'in gelmesi, dışardaki acı soğuktan, ya da insanı delirten bir yalnızlıktan iyiydi! Gelebilirdi Azrail Hazretleri...

Ve tam o sırada Azo karısıyla üçüncü kez seviştikten sonra kalktı, belden aşağı yıkandı.

Bahar gelmişti. Hınzır Azo'nun köyden sürülüp çıkartılması düşüncesi Sofi Harun'la Molla Muhammed'in ak-

lındaydı ya, bahar çok şeyleri değiştirmişti. Azo falan derken, kız kaçırma, zinâ, nişan, maraza, yayla hazırlığı gibi olaylar, köydè birbiri ardından sökün etti. Tarikatçılık zayıflamıştı. Baharın yoğun işleri dolayısıyla herkes işinde gücündeydi.

Değişmeyen bir Azo vardı. Azo gene hınzırlık ediyordu.

— Bahar geldi lo! Bahar zamani da mi bu herif aziy?

Böyle diyordu köylüler.

Azo azcık kendini toplasa, köylülere azcık iyi davransa... Artık kimse katlanamıyordu Azo'ya.

Türkücü Babo araya girdi, Azo'ya öğüt verdi:

— Azo, bu iş yürümiy! Sen çık git bu köyden! Ko onları, git gez!..

— Nereye gidem?

— Keyfin bilir. Durma bu köyde! Gez!

Kafası yatmıştı Azo'nun. Zaten bu köyü sevmiyordu.

Çerçiliğe başladı. Eşeğinin sırtına incik boncuk cinsinden birtakım mallar yüklüyor, köy köy dolaşarak satış yapıyordu. Şor köyüne de uğruyordu bazan. Ama bu köye gelince nemrutluğu tutuyor, pazarlık sırasında kavga çıkarıyordu.

Azo ertesi yıl çerçilikten caydı, kaçak tütün satmaya başladı. Görünüşe göre keyfi yerindeydi. İyi para kazanıyordu. Güz zamanı, çoluk çocuğun tahılını, katığını bir güzel hazırlayıp eve bırakıyor, kendisi kış aylarını başka köylerde geçiriyordu.

Üçüncü yıl, öğretmen Şor köyünden ayrıldı, başka ile atandı. Ve sonraları duydu ki, Azo tütüncülüğü bırakmış, afyonculuğa geçmiş!

Afyon kaçakçısı olmuştu Azo!

Bunun sonu nereye varırdı? Her kaçakçı gibi, Azo eninde sonunda candarmayla çatışacak, eğer ölmezse, dağa çıkıp eşkiya olacaktı...

Azo ile geçirdiği günleri düşündü öğretmen. Şor köyünü, kışı, yağan karı, masallardaki gibi yağan karı... Ve Azo'nun sıkıntıyı içinden nasıl attığını, delişmenliğini, kavgacılığını, hınzırlığını...

İşte bu koşullar çıkartırdı eşkiyayı! Eşkiya dediğin nedir? Gözü karadır, acımasızdır ve başkaldırıcıdır... Azo

Şor köyünün koşullarına yıllar yılı direnmiş ve bu başkaldırışın asıl ortamını eşkiyalıkta bulmuştu...

Azo'nun eşkiya olup çıktığına kalıbını basardı öğretmen. Arkadaşlarına anlatıyordu:

— Eşkiya nedir bilir misiniz? Hangi koşullarda oluşur eşkiyalık? İşte ben bunu gördüm, yaşadım! Bir Azo vardı, «Hınzır Azo»...

Ve birgün, yıllar sonra birgün, Elazığ otobüs garajlarında Şor köylü Babo'ya rastladı öğretmen. Sarılıp öpüştükten sonra öğretmen sordu:

— Ne arıyorsun burda?

— Hiç! Harput'a alışverişe gelmişem!

— Eeee nasılsın?

— Allahıma hamdolsun! Beli!

— Köyden ne haber? Köylüler nasıl?

— Onlar da şükrediy...

— Gene zikir çekiyorlar mı?

— He, çekiyler! Aynı eskisi kibi!..

«Eskisi gibi»... Bu söz, birçok şeyi birden düşündürdü.

— Peki Azo? Azo nerde?

Babo yüzünü buruşturdu, «boş geç» der gibi elini salladı.

— Eşkiya oldu değil mi? Dağa çıkıp eşkiyalığa başladı?

— Yoh! Köyde oturiy!

— Köyde ha?

— He ya! Çerçilikten caydı, kaçakçılıktan da caydı...

— Sonra?

— Sonrası, köylülerle dövüşiy, tarikata girmiy!

Donakaldı öğretmen. Demek Azo eşkiya olmamıştı! Demek köylüler hâlâ zikir çekiyor, Azo da onlarla dövüşüyordu! Demek hiçbirşey değişmemişti...

Eşkiyalık neyi değiştirebilir ki?..

ÜÇ KİŞİYE BİR ÇİFT CIZLAVET

Çok değil, birkaç ay önce, köylülerin tepe tepe kullanıp giydiği lastik pabuçlardandım. Sağlamdım, yeniydim, en ekistıra kalitesinden bir maldım. Şimdiyse paramparçayım ve şu eski püskü, yırtık hâlimle, Doğu Anadolu'daki bir derenin dibinde yatıyorum. İşe yaramadığım için, getirip bu dereye attılar beni. Günlerden gecelerden beri, kaygısızca akıp giden suların içindeyim, çakıltaşlarının yanına uzanmış duruyorum.

Üstümden temiz, tertemiz sular akıyor. Duru, kayaların içinden süzülmüş, saydam sular... Ama soğuk! Yaz günü, suların bu denli soğuk olmasına şaşıyorum. Sanki güneş yapıyor bu işi! Suları güneş soğutuyor!.. Güneş ışınları derenin yüzeyinde oynaşıp tutunmaya çalıştıkça, dere hızla kayıyor, kaçıyor, keskin ışığın, aydınlığın içinde köpürerek daha soğuk oluyor. Soğuktan yırtıklarım yanıyor, büzülüyorum. Çevremdeki kumlar ise ürpererek kımıldıyor. Çakıltaşlarına bakıyorum, onlar mavi, onlar soğuğu emiyor, onlar hoşnut...

Bu taşlar, gökyüzüne baka baka mavileşmişler ve geceler yüzünden biraz kararıp kobalt mavisi bir renk tutturmuşlar. Aralarında uçuk renkli olanlar, sarı ve duman rengine kaçanlar var. Ama hepsi yuvarlak, yassı. Ben onların arasında kimbilir ne çirkin, ne biçimsiz duruyorum! Yabancı bir varlık olduğum besbelli, hemen göze çarpıyorum: Geçenlerde, köy çocukları dere kıyısına oynamaya geldi, beni şıppadak gördüler. Biri bağırdı:

— Lan Hüsooooo! Derede bir pabuç var! Valla bir kara lastik!

Toplanıp bana baktı çocuklar. Uzaktan belki sağlam gözüküyorum, buna aldandılar:

— Hadi çıkarak!

Uzun bir sopayı karnıma daldırıp beni yukarı çekmek istediler. Ancak, sopa beni yukarı kaldıracağı yerde, karnımdaki uzun yırtığın arasından sıyrılıp tek başına yukarı fırladı. Çocuklar bu işe pek kızdı:

— Touvvvvv! Boydan boya yırtıkmış!.. dediler.

Beni çıkartmaktan caymadı çocuklar. Sopayla beceremeyince, bellerine değin ıslanmak pahasına soğuk sulara atladılar. Dereye girince de, bana boşverip sularla oynadılar. Dere bu oyuna çok sevindi, uçarılaşıp köpürdü, çocuklarla şakalaştı, güldü.

Bizim Nizo da geliyor arasıra. Nizo benim eski sahiplerimden birinin küçük oğlu. Tek başına, ayağını sürüye sürüye geliyor, derenin başında durup bana bakıyor, içini çekiyor. Nizo üzgün, çok üzgün. Başımızdan geçen olayları unutamıyor. Ben de onun hâline üzülüyorum. Topallaması hâlâ geçmedi. Acaba sakat mı kalacaktı?

Burdan, suyun altından bakınca, Nizo'nun görüntüsü eğilip bükülüyor, inceliyor, eriyecek gibi oluyor, çocuk iyice hüzünlü görünüyor. Onu avutmak istiyorum:

— Üzülme Nizo! Oldu bir kere...

Beni dinlediği yok. Üzüntüden içi içini yiyor.

Nasıl üzülmesin Nizo? Bir zamanlar ne iyiydik... Babasının sağlam bir çift pabucuydum. O günlerde Nizo beni pek severdi. Övünürdü benimle.

Sonra günün birinde herşey bitti! Bir anda yırtıldım, parçalandım, tükendim. Daha uzun süre kullanılabilecekken, beklenmedik bir olay yüzünden parçalandım. Hani yeni gelinler vardır... gerdeğe girer ve ertesi günü birdenbire ölüverir... İşte öyle oldum! Nizo, yeni gelinlerin ardından ağlayıp çırpınan köylüler gibi üzülüyor bana. Derenin başına sık sık gelmesi, orda dikilip düşünmesi bundan.

Sabahtan gene geldi Nizo. Ne garip! Benim bulunduğum yere yaklaşmadı. Beni umursamaz gözüktü. Gitti, uzaklarda, derenin kıyısındaki taşlarla oynadı. Söğüt dalından kestiği sopayla suları kamçıladı, türküler söyledi, ama sonunda dayanamayıp yakınıma geldi. Kaşları çatıktı ve kararlı bir hâli vardı. Yavaşça suya girdi, beni ku-

cağına alıp dereden çıkardı. Ne yapacak diye beklerken, yırtıklarımı okşamaya başladı.

— Üzülme Nizo! Olan oldu. Zaten böyle olacağı belliydi. Olaylar başka türlü kapanamazdı, bunu anlamalısın!

Gözlerinde yaşlar birikti. Konuşamıyor, boğazı düğmükleniyordu.

— Bak Nizo, sen oraya son anda geldin! Bu duruma düşmemizin nedenini bilmiyorsun. Bilsen, böyle davranmazsın...

Ağlıyordu.

— İster misin Nizo, sana herşeyi, hepsini baştan anlatayım?

Gözlerini bana merakla diktiği zaman, kirpiklerinden birkaç damla daha döküldü.

Nizo'ya herşeyi olduğu gibi anlatmak, açıklamak zorundaydım. Ağlayıp sızlamanın sonu yoktu. Gerçeği bilmesi ve ondan bazı dersler çıkarması gerekiyordu.

Tuttum, paramparça edildiğim o uğursuz güne değin, herşeyi bir bir anlattım, hepsini saydım döktüm.

Nizo, derenin kıyısında büyücek bir taşa oturmuştu. Bir yandan dinliyor, bir yandan beni okşuyordu. Ben de başımdan geçenleri sırasıyla anlatıyordum...

«... Yapımevinden çıktığım ilk günlerde, kendimi pek beğenirdim. Yeniydim, sapasağlamdım. İçerlerim beyaz, tertemiz bir keçeyle kaplanmıştı. Bu tüylü ve göz alıcı beyazlığın üstüne bir de mor damga vurulmuştu: Cızlavet! Dış taraflarım ise kapkara ama parlaktı. Otomobil boyasıyla boyanmış gibi, kalıptan parlak ve pürüzsüz çıkmıştım. Bu halimle patronun siyah arabasının ön çamurluğuna benziyordum. Beni ondan ayıran şey, üstümdeki ayakkabı bağını andıran çentikler ve -tabii- patronun binmesi için değil, köylülerin giymesi için yapılmış olmamdı.

Gönderildiğim İstanbul toptancısında aylarca, sıkıntıyla bekledim. Bir an önce kullanılmak, işe yaramak istiyordum.

Birgün bu İstanbul toptancısından gönderildim. San-

dığın içinde, öteki lastik arkadaşlarımla birlikte uzun bir yolculuğa çıktık. Yolculuk boyunca, aşağılardan birtakım demir tekerlek sesleri, biteviye korkunç takırtılar geliyordu. Biz de sandığın içinde korkudan birbirimize sokulup büzülüyorduk. Çünkü biz lastik milleti, takırtıyı, bir de sıcağı sevmeyiz hiç.

Sesler kesildikten sonra, günün birinde indirildik, bindirildik, yüklendik, hamal sırtında taşındık ve bir mağazaya getirildik. Burası, bir Doğu Anadolu ilinin büyükçe bir mağazasıydı.

Mağazanın sahibi belli ki işinin adamıydı:

— Açın bakalım sandığı! -diye bağırdı- Bakalım Cızlavet mi? Yoksa ikinci kalite mal mı gönderildi?

Ah, demek ki ben birinci kaliteydim! Bundan onur duymaya kalmadan, iğrenç bir keser sesiyle karşılaştım: Sandığımızın kapağına pat küt vuruluyor, çiviler de pis pis gıcırdıyordu.

Neyse ki sandığın kapağı çabuk açıldı ve ben aylardan sonra gün ışığına kavuştum.

Gün ışığına çıkmak beni pek sevindirmedi, umursamadım. Çünkü biz lastiğiz, ışık ve umut bilmeyiz, insan değiliz, dilersek işkence yaparız ve insanların ayağını yara içinde bırakırız.. ışık neymiş?

Bu mağazadan beni Topo satın aldı. Beni ve onbir çift arkadaşımı. Topo'yu bilirsin sen Nizo. Hani sizin ilçenin aşağı çarşısında derme çatma bir aktar dükkânı vardır... Hani sizin köylüler hep ordan veresiye mal alır... İşte bu Topo bizi dükkânına götürüp rafa kaldırdı.

Raftaki yerimden hoşnuttum. Oradan hem dükkânın içini, hem de sokağı seyredebiliyor, can sıkıntısını gideriyordum. Zaten Topo'nun dükkânı şenlikli bir yerdi. İçeriye renk renk eşyalar sergilenmişti. Püsküllü puşular mı istersin? Gelinlerin gerdanını süsleyen incik boncuklar mı? Allı morlu şallar, güllü basma, şeker, tuz, tütün, pekmez, tükenmez kalem mi? Ne istersen vardı! Biz hepimiz, bütün bu renkli eşyalar, birbirimize bakıp duruyor, dükkânın içine güneş vurduğu zaman parıldayarak göz kırpışıyorduk. Karşı raftaki haşıllı bezler, altında yatıp duran dırıl bezleriyle uzaktan akraba olduğunu anlatıyor, tirallıklar ise tülbentleri küçümsüyordu. Yün boyaları

seksen çeşitti, seksen renge bölünmüştü. Hepsi canlılıkta ve göz almacada birbiriyle yarışıyordu.

Sabah satışıyla birlikte, dükkânda herşey canlanırdı. Vitrinde duran dizi dizi çay bardakları, köylüleri çarşıya indiren kamyonların sarsıntısıyla sevinip şıngırdamaya başlayınca, biz hepimiz satılmayı beklerdik. Hele ben, dükkâna bir müşteri girdiği zaman, yüreğim hop eder, satılacağımı sanırdım. Ama bu müşteri köylüler, genellikle başka isteklerde bulunurlardı:

— Topo, aha şu yün boyasından isterük! Al ossun, mor ossun, boz ossun! Bit ilacı da var Topo, bit ilacı! Bitler gene kayniy! Senin yegenler kaşıniy! Topo, baharat da isterük!..

Son olarak, ezile büzüle şunları söylüyordu köylüler:

— Aha şu havladan... Yegenler için şu havladan da ver iki yüz direm!

Müşteriler peşin para vermiyor, Topo satışları hesaba geçiriyordu. Topo'nun birtakım işaretlerle doldurduğu garip bir defteri vardı. Ama bu dükkânda ben en çok «takas» usulünü yadırgıyordum: Köylüler ellerinde ne varsa, tavuk, yumurta vesaire gibi şeyler getirip karşılığında istediğini götürüyordu. Bu usul beni kuşkulandırmıştı. Ya ben de tırampa edilirsem? Olur mu bu? Yani ben, tavukla, horozla takas edilecek bir nesne miyim? Ben, makinalar tarafından yapılmış azbuçuk modern bir malım! Büyük şehir görmüşüm, atelye, usta, işçi, ücret, zam, hatta grev görmüşüm! Ben kadim zamandan kalma usullerle el değiştirmeye müstahak mıyım?

Topo'nun böyle şeylere aldırdığı yoktu. İşi oluruna bırakmıştı. Zaten satışları zorlamıyordu: Olur olmaz zamanlarda dükkânı kapayıp gidiyor, tezgâh arkasında beklemekten sıkılıyordu.

Genellikle dükkânın karşısındaki kahvede otururdu Topo. Orada «kürsü» denen oturaklara çöker, komşu esnaf ve boşgezer tayfasıyla muhabbete dalardı. Dükkâna gelen müşteriler içerde Topo'yu göremeyince, sağa sola bakınır, kahveden çağırırdı:

— Topooooo! Lan alışveriş edecez daa! Di gel bura!

Topo, oturduğu yerden elindeki çay bardağını gösterir:

— Hele bekle! Helbet gelirik!.. derdi.

Topo'nun dükkânında daha bir sürü garip durumlara rastlıyordum. Buranın insanları çok yoksuldu. Bazı köylüler, bir eşyayı alabilmek için ortak para koyuyor, böylece o malı ortak kullanıyordu. Topo herşeyi olağan karşılardı da, ortak alınan mal konusunda sözü şakaya getirip şöyle derdi:

— Atadan kalma usullerden vazgeçemirsiniz lo! Yavu, bu kaç binin senesi işidir? Bırakın da hepinize çifter çifter mal satak, biraz esnafa benzeyek de para kazanak!

Bütün bu garipliklere aklım ermiyordu. Yabancılık çekiyor, biraz da korkuyordum. Sonunda korktuğum başıma geldi.

Bak Nizo, bak ben nasıl satıldım? İyi dinle!

Bir sabah, dükkâna üç köylü girdi. Tabii sırayla her biri «selâmünaleyküm» dedi. Topo da onları «aleykümselâm»la karşıladı ve ekledi:

— Merhaba kardaş! Merhaba ve merhaba!

— Merhaba Topo! Merhaba, merhaba!

Topo, her birine teker teker sordu:

— Ey, keyfin halın nasıl? Keyfin halın? Keyfin halın?

— Berhüdar ol Topo! Berhüdar! Berhüdar!

— Çoluk çocuk? Keyfleri? Halları?

— Beli! Allahın sayesinde beli! Şükr eyidir Topo!

— Yegenler? Akrabalar? Komşular?

Topo sordukça soruyordu. Sonra sıra köylülere geldi, bu kez köylüler sormaya başladılar:

— Topo, keyfin halın eyidir inşallah? Eyidir inşallah? Keyfin halın?

— Hastalık veya bir yaramazlık? Bir haber? Bir yaramazlık?

— Şıh Efendimiz eyidir inşallah? Şıhın keyfi halı? Çoktandır elini öpmemişik, keyfi halı?

Topo her soruya önemle yanıt veriyor, alışveriş konusuna geçmek için acele etmiyordu. Derken Topo, kasabada duyduğu haberleri anlatmaya başladı. Ardından, kasabaya yapılacak yeni cami konusuna geçildi, sonra bilmemne ağasının kaçırılan kızından dem vuruldu.

Topo anlatıp duruyor, köylüler soruyor, Topo yine

anlatıyordu. Topo susunca köylüler anlatıyor, sadede gelinmiyordu. Kimsenin acelesi yoktu. Alışveriş konusuna geçmek için, üç saat, beş saat, üç gün, beş gün beklenebilir, hatta işler üç beş yıl sonrasına, elli yıl sonrasına da ertelenebilirdi.

Topo ile köylüler hâlâ konuşuyordu. Ama ben bu bekleyişe, bu ağırdan alışa dayanamadım. Kızdım. Hırsımdan az kaldı raftan düşecektim. Nizo'cum, bugüne değin birkaç kez satıldım, hiç böylesini görmedim. Yüzbinlerce liralık toptan satışlarda bile böyle beklemedim.

Bu ne biçim bir işti? Ne uzun peşrevdi?

Topo köylülere hâlâ kasaba haberlerini anlatıyordu. Sonra siyasetten dem vuruldu. İsmet Paşa, tavuklara vergi koyacakmış! On tavuğu olan, on kayme vergi verecekmiş!..

Yârenlik uzadıkça uzadı, taraflar birbirinden bıktı da, sonunda köylülerden biri, (önce içini çekerek) yekten konuyu açtı:

— Biz bir çift kara lastik isterük Topo!

İkinci köylü atıldı:

— Lâkin Cızlavet!

Topo sordu:

— Peşine mi? Yoksa ki tırampa veya hesaba mı?

— Peşine!.. diye sesini yükseltti ilk konuşan posbıyıklısı.

Ötekiler posbıyığı destekledi:

— He ya, paramız var şükr!

Topo, olduğu yerde şöyle bir kımıldadı ve gülümsiyerek sordu:

— Kaç nomra ossun? Ha, kaç nomra?

Köylülerin yüzü ekşidi. Numarasını bilmiyorlardı. Posbıyıklı, ensesini kaşımaya başladı, ötekiler de kasketlerini geri iterek düşünür gibi yaptı.

Topo bir daha sordu:

— Hanginize lo bu lastik? Ona göre nomrasından çıkaram!

— Bizim üçümüze!

Üçüne? Bu sözü duyar duymaz, içimdeki kauçuklar sünger gibi oldu. Topo ise pek şaşmadı, her zamanki gibi konuştu:

— Atadan kalma usullerden vazgeçemirsiniz lo! Bırakın da her birinize ayrı pabuç satak, biraz para kazanak!..

Topo'nun şaka yollu karşı çıkışı üzerine, köylüler savunmaya geçti. Posbıyıklısı açıklama yaptı:

— Topo, sabahtan çarşıda geziydim... Baktım, bizim Beşo da eyleşiy. «Ne dikiliysen lo Beşo? Ne işin var ki?» dedim. «Heç, kara lastik alam diy düşünirem, lâkin avcumdaki çıkışmiy!» dedi. «Yavu ben de buni düşünirem, lâkin benim de param çıkışmiy!» dedim. Sonrası bir kısmet, derken bizim komşu Maho'yu gördüm. Beşo da gördü. «Lo Maho, gel lo, ortak bir lastik alak!» dedim. Beşo da dedi. Velâkin bu Maho, «benim iki pankonotum var, buna kim pabuç veriy?» dedi. «Peki» dedim, «bende para var» dedim, «Beşo'da var, belki çıkışiy, belkisi şu ki, lo bu valla denkleşiy!» dedim. Beşo da dedi. Paranın hepsini saydım, he valla denkleşti! Aha Topo! Aha sana kara lastik parasi! Lâkin Cızlavet isterük!..

Topo sırıttı, geriye dönüp raftan beni aldı ve köylülere gösterdi:

— Aha bu eyle sağlam ve kavi bir lastik ki, Cızlavet'in hakikisi! Üçünüz birden yabanlıga tepe tepe kullanın! He valla! Kime lüzum eder ise, o gün o giysin! Bu mal birinci kalite! Histanbol'un en birinci lastigi!..

Posbıyıklı, Topo'nun elinden aldı beni, inceledi. İçimdeki mor damgaya, tabanlarımdaki biçimli pürüzlere baktı, elledi, ovaladı, gözlerini önce Topo'ya sonra bana çevirdi ve konuştu:

— Allahın sayesinde bu bir kısmet! Buyur, al paranı Topo! Helâl et!..

Topo tarafından uğurlandığımız sırada, ben posbıyığın kolduğundaydım. Yola düştükten sonra da hep kolunun altında kaldım ve oradan, kırların sessizliğinde posbıyığın yürek sesini dinledim .

Ben bu sesi tanırım Nizo! Beni yapan usta da işini bitirirdikten sonra elinde tutup incelerdi. Ustanın yüreği seviçle atardı ve bir yandan da konuşurdu:

— Seni ben yaptım, güzelce birşeylere benzettim ama, hayrını görmüyorum!.. derdi.

Babanın yüreği de böyle sevinç ve biraz kayguyla atıyordu. Evet Nizo! O posbıyıklı köylü babandı, senin baban!

Dağların arasından, sizin köye doğru yürüyorduk. Bahar zamanıydı. Hava açıktı. Hava temiz, sağlamdı. Gökyüzünde kaz tüyüne benzeyen birkaç bulut uçuyordu. Önde yürüyen baban, ikide bir duruyor, derin soluk alıp dağlara bakıyordu. Ben de Topo'nun sarmış olduğu gazete kâğıdından burnumu çıkartarak çevremi gözlüyor, bir yandan düşünüyordum: Bu fikir, bu ortak eşya almak fikri, köylülere nerden gelmişti? Dağlara bakınıp dururken bunu da anladım:

Dağlar öğütlüyordu! Evet Nizo! Besbelli ki dağlar öğütlüyordu! Çünkü dağlar birbirine ortaktı. Gökyüzüne, bulut ve yıldızlara, ay ışığına ortaktı. Derelere, çiçek ve çayırlara ortaktı. Her bir dağ onurla yükseliyor, küçük çıkarlar tanımayan bir tavırla kafasını yücelere kaldırıyordu.

Güneş bile dağların ortak malıydı! Bir dağ, güneşi koynundan çıkarıp sabahın er vaktinde göğe sunuyor, bir başkası, başını kaldırıp güneşi yükseklere itiyor, daha sonrakiler, buyurup yanına çağırıyor, sonuncusu, güneşi arkasında bir yerde, gökyüzünün mosmor kesildiği bir yerde saklıyordu.

Buralarda güneş, dağların elinden dağların eline atılan bir toptu!

Çatık kaşlıydı dağlar. «Yok burda mülk kavgası» demek ister gibiydi. Zaten Nizo'cum, sizin burda dişe dokunur bir ova, bereketli topraklar, tarlalar, bağlar bahçeler yoktu ki kavgası olsun! Burda ancak yoksulluk paylaşılabilirdi.

Baban duraklayıp dağların havasını içine çekiyor, gözlerini süzerek kırlara bakmaktan, dağları seyretmekten özel bir tat alıyordu. Uçurumların dibinden çok derinlerden dereler akıyordu. Kimindi bu dereler? Kirlar, çiçekler, diken, geven, çimenler kimindi? Yüksükotları, koyu derili yılanyastıkları, kır çiçekleri ve turuncu, sarı, sapsarı, ışıltılı, diri, dağların ışığında patlamış patlayacak ve renk yağdıracak gibi duran bitkiler kimindi? Dağ giysilerinin üstüne tek tek dikilmiş renkli boncuklar gibi parlayan kır örtüsü kimindi?..

Biraz ilerde biçilmiş otlar gördüm. Çayırlar şimdiden, yaz gelmeden biçilmişti demek? Oralarda bayırlar, yamaç-

lar, düzlükler, öbek öbek biçilmiş otlarla doluydu. Dağların sağlam havasını ot kanı kokusu sarmıştı. Yürüyüp ilerledikçe, demet demet üstüste atılmış olan otlardan gözümü ayıramıyordum. Kendimden utandım: Ben de bu otlar gibi olmalıydım! Ben de dağlarda yetişen, uzun, gür otlar gibi, demet demet toplanmalıydım. Ben neydim ki? Çok mu değerliydim? Elden ele geçen, sıradan, uyduruk bir eşya, çabucak tüketilecek bir çift pabuç değil miydim? Kır değildim, dağ değildim, doğa değildim. Öyleyse neden otlar gibi, yüzlerce ve binlerce, demet demet toplanamıyordum?

Otlar gibi olmak geldi içimden. Bahar sularının sürükleyip götürdüğü taşlar gibi olmak geldi.

Ama Beşo'nun ayağındaki pabuçlara göz atınca, bir anda kendimi toparladım! Beşo'nun ayağındakiler pabuç değil, kapkara bir hamurdu! Ve Beşo onları seve seve giyiyordu. Demek ki ben, şu yeni, sapasağlam halimle çok değerliydim! Gerçeği gördüm Nizo: İnsanlar her istediğini her ihtiyacı olan eşyayı, dilediği gibi toplayıp alamıyordu. Bunu her insan yapamıyordu. İnsanlık çok gerilerdeydi. Çarık devri henüz kapanmış, «kara lastik devri» açılmıştı. Bu devirde ben değerli bir maldım...

Gururlandım. Utanma arlanma tanımadan, kırlara yüksekten baktım. Beşo'nun pabuçlarıyla alay ettim. Ona kapkara ve parlak kıçımı gösterdim.

— Yuf! Yuf olsun Beşo'nun pabuçlarına! diye bağırmak geliyordu içimden.

Beşo'nun pabuçlarına baktıkça, olduğum yerde kasılıp duruyordum. Onlar belki onbeş yerinden kesilmiş, yarılmıştı. Yan taraftaki büyük bir yarıktan Beşo'nun küçük parmağı görünüyor, Beşo her adım atışta, parmak oradan bir tosbağanın başı gibi ikide bir uzanıp geri çekiliyordu. Yırtıkların dudakları arasına otlar girip kısılıyor, Beşo bu yüzden duraklayıp ot saplarını eliyle yoluyordu.

Böylece gidiyorduk. Ard arda tepeler aştık, uçurumların kıyısından yürüdük, yarmalardan, dere içlerinden geçtik ve Keto tepesine gelince, köy göründü. Sizin köy!..

Baban ve öteki ortaklar, adımlarını hızlandırdı. O sırada ben, babanın kolunun altında ısınmaya başladım.

Köy göründü de ondan mı, bilmiyorum, babanın içini bir sıcaklık kapladı.

Akşam karanlığı basmak üzereydi. Sizin köy, bir tepenin yamacına yaslanmıştı ve üstüne yorgan çeker gibi kavuniçi bir bulut çekmişti. Birkaç uzun akkavak, bu tatlı bulutu delip geçmiş, boynunu uzatarak tepelerdeki yaprakların titretiyordu. Bir tarafı ak, bir tarafı yeşildi yaprakların. Titreştikçe ışıklar saçıyordu.

Köyde yer yer ateşler yakılmıştı. Alevlerin parlak turuncu dilleri birbiriyle güreşiyor, akşam hüznünde köyü şenlendiriyordu.

Yaklaştıkça görüyordum: Köyde «akşam meşkalesi» vardı. İnsanlar koşuşuyor, davarlar meliyor, süt sağmaktan gelen kadınlarla çeşme başına giden kadınlar dönemiyor, ortada kalan küçük çocuklar sızıldanıp ağlıyor, köy erkekleri günün son işlerini bitirmek üzere buyuruyor, çığırıyordu. Kavaklar ise, köylülerin koşuşmasını hiç umursamadan, derin bir sesle hışırdıyordu.

Köye girince, baban her önüne gelenle selâmlaştı. Beşo ve Maho da selâmlaştı. Sonra ortaklar birbirinden ayrılıp evlerinin yolunu tuttu. Ben babanın yanında kaldım.

O geceyi anımsar mısın Nizo? Duvardaki bir oyuğun içinde duruyordum. Baban benim hakkımda ev halkına birşey söylememişti, oraya kaldırıp bırakmıştı. Ama sen beni farkettin. Bir ara, odada kimse yokken sıçrayıp yanıma geldin, üstümdeki kâğıdı çıkartıp eğildin, beni seyrettin. Kolunun yeniyle silip duruyordun beni. Temizlenmiştim, üstümde bir tek toz parçası kalmamıştı, ama sen beni silmekten, parlatmaktan vazgeçmiyordun.

Hepiniz iyi insanlardınız. Sen, baban, öteki ortaklar, hepiniz, köylülerin hepsi iyi yürekliydi. Sahiplerim beni kaba ve hor kullanıyordu, ama ne yapsınlar? Dağların yolu belı yoktu. Taşların üstünde yürüyordum. Donmuş lavlara, keskin çentikli kayalara basıyordum. Beni ortaklardan hangisi giyerse giysin, engebelere takılıp tökezlenmemek için, dağ köylüsünün yürüyüşüyle, bacaklarını kaldıra kaldıra gidiyordu. Bu yüzden, her adım atışta yere yüksekten düşüyor, taşlara basıp tutunmaya çalıştıkça hırpalanıyordum.

İlk zamanlar, köyün en yeni kara lastiklerindendim. Lastik arkadaşlar arasında seçkin bir yerim vardı. Neyliyelim ki, köylüler yenilik menilik gözetmiyordu. Seçkin olmak için, seçkin bir kişinin pabucu olmak gerekiyordu. Değildim. Sahiplerimin üçü de yoksuldu. Bunun acısını, aşiret başkanı Mehmet Sâfi efendinin evine gittiğimiz zaman çekiyordum. Bilirsin Nizo: Bazı akşamlar, köy sorunlarını konuşmak üzere Mehmet Sâfi efendinin evinde toplanılırdı. Orada, kapı ağzında, bütün köylüler pabucunu çıkartır ve biz, sahiplerimizin saygınlığına göre dizilirdik. Mehmet Sâfi'nin küçük oğlu bu işi özenle yapar, sahiplerimizin varlıklı olup olmamasına ve bir de yaşlılığına göre bizi dizerdi. En saygın kişinin pabucu en baştaydı. Ben hep sonlarda yer alıyordum.

Ama bir kez, hayatta bir kez, tam anlamıyla onurlandırıldım ve pabuç dizisinin en başına kondum:

O gün, Maho ile komşu köydeki düğüne gitmiştik... Bilirsin Nizo, Maho bölgenin en iyi oyuncularındandır, halk oyunlarının ustasıdır. Ne var ki, düğünün başında, zavallı Maho kalabalığın en arkasında bir yerde oturuyordu. Ben de pabuçların en gerilerindeydim. Sonra davul vurmaya başlayınca, Maho yerinden kalktı, beni ayaklarına giydi ve oyuncuların elinden tutarak «Dılay» oyununa katıldı. «Çan» oyununa geçtiğimiz zaman, sahibim en baştaydı ve elindeki mendili fırıl fırıl döndürüyordu. Ayaklarıyla, yani benimle öyle hoplayıp sıçrıyor, öyle inanılmaz bir kıvraklıkla oynuyordu ki, düğün halkı Maho'ya hayran kaldı. Ben artık sahibimin ayaklarında olağanüstü gösteriler yapıyor, davul tokmağının her vuruşunda yere güm güm çarpıyordum. Zurnanın çılgın sesine uyarak havada kıvrılıp bükülüyor, çemberler çiziyor, yere trampet deynekleri gibi çabucak vurup sıçrıyordu.

«Çapukay» oyununa başladığımız zaman, Maho hepten coştu, düğüncüleri coşturdu. «Çapukay» el çırpmalı, kavgalı dövüşlü, acar bir oyundur, bilirsin. Bizim Maho bunun ustasıydı. Azgın aygırlardan da çevikti, tutulmazdı. Düğüncüler çepeçevre toplanmış, bizi seyrediyordu. Maho havaya sıçrayıp davulun tokmağıyla birlikte karşısındakine şaplağı indirdikçe, seyirciler hep bir ağızdan bizi destekliyor, bağırıyordu:

— Ha kurbo, ha heyro!
— Ha kurbo, ha heyro!
— Ha kurbo, ha heyro!

Büyük bir gündü! Yemek saatı gelip düğüncüler hep birden «gömme» yemeğinin başına oturunca, Maho beni ayağından çıkarıp attı. Bir de baktım, pabuçların içinde en başlara konmuşum!..

Ve günler böylece geçip gidiyordu. Sahiplerimden hoşnuttum. Onlar da iyi geçiniyordu. Benim için tartıştıkları falan yoktu. Kimin için gerekliysem, o gün o ortak tarafından giyiliyordum. Bir memurun, bir efendinin, bir karakol komutanının huzuruna çıkıldığı zaman, sahiplerim göğsünü gere gere hazırola geçiyordu.

Hep böyle gidecek sandık. Sen Nizo, hele sen, babanın yeni bir çift lastiğe sahip olmasından ötürü kıvanç duyuyordun. Durumdan ben de hoşnuttum. Ortaklık güzel birşeydi. Ortaklık, bir ağacın birbirinden uzak yapraklarına ulaşan özsü gibi, insanları birbirine yaklaştırıyordu. Ama böyle bir ortaklığın, kuralsız, ilkesiz, başıboş bir ortaklığın yürümiyeceğini, başımıza dert açacağını nerden bilecektik? Kaşlarını çatma Nizo! Dinle beni! Evet, bu başıboş bir ortaklıktı! Bana sahip olmak için herkes gücünün yettiğince katkıda bulunmuş, para koymuştu; oysa neye göre paylaşılacaktı bu katkı? Burası bilinmiyordu.

Sonunda, senin deyişinle o «kara gün, uğursuz gün» geldi çattı!

Hiç unutmam, Ramazan Bayramından bir gün öncesiydi... O sabah, daha gün doğarken kapı çalındı. Hepiniz uykudaydınız. Baban kalktı, kapıyı açtı. Beşo'ydu gelen. Her zamanki gibi yüzü gülüyordu Beşo'nun.

Selâm-sabah konuşmalarından sonra baban sordu:

— Hayırdır Beşo? Sabahın köründe hayırdır?

Beşo kendinden emin:

— Hayırdır... -dedi- Hiç. Bugün pabuçları alacam!

Babanın yüzü ekşidi. Pos bıyıklarını burmaya başladı ve konuştu:

— Eyi, lâkin bugün pabuç bana da lâzım!

Beşo bunu hiç düşünmemişti.

— Benimki möhim! He valla, çok möhim! Başçavuş çağırmış!..

Baban, Beşo'nun bu sözlerini duymamış gibi yaptı:

— Yarın bayram! Bayram nedir? Senede bir gelir! Çocukların bayram rızkını mı kesem? Eve şeker falan da mı getirmeyem?

Beşo:

— Benimki möhim! Valla çok möhim!.. deyip duruyordu.

Tam o sırada kapı çalındı, Maho geldi!

— Mahkemeciyik! Pabuçları alam da gidem diye gelmişem! Mahkemeciyik!.. dedi.

Baban bıyıklarını burup duruyor, Beşo Maho'ya pis pis bakıyordu. Anan ise yataktan kalkmış, ortalıktaki kırılır eşyayı toplamaya başlamıştı bile. Kadıncağız yeldirmesini ağzına kapamış korkulu gözlerle üç ortağa da ayrı ayrı bakıyordu.

Baban sesini yükseltti:

— Lo bu ne iştir? Yarın bayram diyem, söz geçiremiyem! Çoluk çocuğun bayram rızkını mı kesek lo? Eve şeker de mi getirmeyek?..

Maho:

— Sen hiç kasavetlenme kardeş! -dedi- Maho kardaşın çarşıdan geçiy... Senin alışverişi de getirem ben! Sen hiç kasavetlenme!..

Beşo:

— Ya ben? -diye bağırdı- Beni başçavuş çağırmış! Ben gitmiyem mi lo? Yoksa ki başçavuşun huzurunda çıplak ayak mı dikilem?..

Bu soru üzerine Maho titremeye başladı. Hırslanmıştı:

— Sen ne diysin lo Beşo? Ne diysin? Bok bokuna pabucu mu istiysen?

Beşo kasketini yere çarptı:

— Peki sen ne istiysen?

Gırtlak gırtlağa geldiler. Baban kavgacıları ayırmak istedi, ama araya girince, o da kavgaya katıldı. Şimdi üç ortak birbirine kıyasıya vuruyor, odanın içinde yuvarlanarak dövüşüyordu. Yer sarsılıyor, duvarlardan topraklar dökülüyordu.

Bir ara Beşo, duvara dayalı duran baltayı kaptı, kaldırıp Maho'ya doğru savurdu. Balta duvara saplandı. Topuğuna kadar saplandı balta. Ananın yüreğine inecekti bu durum. Birden dışarı fırlayıp cıyak cıyak bağırarak komşulardan yardım istedi:

— Ölmüşem bitmişem! Yigitleri kurban vermişem! Laheylooo! Ortaklar hasım olmiş, birbirini gebertiy, yetişin heyooooo!..

Komşular içeri girdiğinde, ortakların üçüde baltanın sapına yapışmış, çekiştiriyordu. Hemen üstlerine atılıp kavgacıları ayırdılar. Beşo ile Maho'yu zor bela evine götürdüler.

— Lan nedir ki bir pabuç sebebine dövüşürüz?.. diyordu komşular.

Baban soluk soluğaydı. Bitkindi. Kendisini yatıştırmak isteyen komşulara o da aynı şeyi söylüyordu:

— Lan nedir ki bir pabuç sebebine dövüşürük?

Komşular dağılıp gittikten sonra da hırsı geçmedi babanın. Odanın içinde dolaşıp duruyor, homurdanıyordu. Çok canı sıkılmıştı.

Ve birden, gözlerini bana dikti. Ne yapacağını anlamıştım. Gözleri büyümüştü. Kanlıydı.

Elindeki baltayla ağır ağır üstüme geldi. Boyna homurdanıyordu:

— İhtiyacı karşılamadıktan kelli, ortaklık dahi rezillikmiş! İhtiyacı karşılamadıktan kelli...

Üstüme yürüyor, dişlerini gacırdatarak bana kötü kötü bakıyordu.

«İhtiyacı karşılamadıktan kelli, ortaklık birşeye benzemez»miş... Bu ne demek Nizo? Benim gibi elastiki maddeler böyle lâflardan anlamaz. Sen? Sen daha çocuksun! Anlamazsın. Bu söz, büyüklerin söyliyeceği bir söz!..

Baltayı kaldırdığı sırada bir daha söylendi:

— İhtiyacı karşılamadıktan kelli, ortaklık da para etmezmiş!

O anda seni gördüm Nizo! Kapının aralığından kafanı uzatmış bakıyordun. Babanın ne yapacağını seziyor, korkulu gözlerle bir ona, bir bana göz atıyordun.

Sonrası belli: Baban baltayı üstüme indirdi ve sen araya atıldın! Önce itti seni baban. İkinci bir kez araya

girmek isteyince, tekmeyi yedin. Artık yapacak birşeyin kalmamıştı. Ağlaya zırlaya odadan çıkmak zorundaydın. Topallaya topallaya çıktın...

Sen gittikten sonra baban beni ortadan yarmakla kalmadı, boyna vurdu, baltayı indirdi, hırsını alıncaya dek indirdi.

Baltayı kenara atarken de şöyle dedi:

— Rezil dünyanın rezil kara lastigi!..

Ve anan, hemen o saat, sanki ben tiksinti veren birşeymişim gibi, sanki bir çıyan, sıçan leşiymişim gibi, beni göz önünden kaldırdı, dereye götürüp sulara fırlattı.

İşte benim hikâyem, Nizo! Hepsi bu...»

Anlattıklarıma karşı Nizo'dan bir tepki gelecek mi diye bekledim. Hayır. Dere kıyısındaki büyücek taşta otura kalmıştı. Başını eğip düşünüyordu.

— Hâlâ mı üzülüyorsun Nizo? Gördüğün gibi, başka çaresi yoktu. Baban beni yok etmekte haklıydı!

Gözlerini bir noktaya dikmiş, düşünüp duruyordu Nizo. Konuşmuyordu.

— Peki, yok edilmeseydim, kime kalacaktım? Bütün bu olaylardan sonra kimin, hangi ortağın olacaktım?

Doğruldu. Çaresiz adımlarla dereye doğru yürüdü. Kararlı bir hareketle suya attı beni, gitti.

Şimdi gene derenin dibindeyim. Duru, saydam sular geçiyor üstümden. Yalnızım. Konuşacak kimseyi bulamıyorum.

Az ötemde bir dere bitkisi var. Onunla konuşmak, dertleşmek istiyorum .Ama yüzvermiyor. Geceler boyunca sulara sarılıp türküler mırıldanıyor. Çok ince, derinden bir sesle suları öpüyor. Bana baktığı bile yok.

Çakıltaşlarına dönüyorum. Onlar da susuyor. Onlar çünkü taş.

Yıldızlar ise benimle hiç ilgilenmiyor. Kendi aralarında oynaşıp duruyor yıldızlar. Evet, suyun altından, gökyüzünün yoğrulduğunu, yıldızların delice uçuşup kıvılcımlandığını görüyorum.

Hiç biri yüzvermiyor bana. Neden? Dere bitkisi sonun-

da açıkladı. Sulara sarılıp duran bir kolunu bana doğru uzatarak şöyle dedi:

— Bize ne senden? Sen doğal bir varlık değilsin! Doğal olmayan işlere karıştırma bizi!

Kendimi savundum:

— Ama ben de eskiden güzelce bir eşyaydım. İnsanlar bu hâle getirdi beni. İnsanlardan şikâyetçiyim. İnsanlar doğal değil mi?

Dere bitkisi kolunu son kez salladı:

— Bırak! İnsanların geri, ilkel işlerine bulaşmak istemiyoruz! Bırak bu lâfları!..

Mutsuz oluyorum o zaman. «Kara lastik devri»nin mutsuzluğunu şu lastik hâlimle derinden duyuyorum...

GÖRİZ'Lİ MEHMET ŞERİF EFENDİ

«Göriz'li Mehmet Şerif Efendi» deyince, Teşvikiye'li Göksel'i anımsarım hep. Göksel, bir yabancı okulun orta ikisinden on altı yaşındayken belge almış zibidi bir gençti. Beyoğlu'nun gülüydü. Beyoğlu'nun pavyonlarını, barlarını, randevuevlerini, pastanelerini adı gibi bilir, gününü buralarda gün ederdi. Yozdu. Ne sözü söz, ne işi işti. Durmadan yalan söylerdi. Sözgelişi, Göksel'e Galatasaray'da rastlayıp da nereye gittiği sorulsa, eğer Taksim'e gidiyorsa «Tünel'e gidiyorum», Tünel'e gidiyorsa, «Taksim'e gidiyorum» derdi. Hiçbirşeyine güvenilemezdi onun...

Göriz'li Mehmet Şerif Efendi ise, Göksel'in tam tersiydi. Dünyanın en temiz, dürüst, sağlam insanlarındandı. Tam bir doğu efendisiydi. Bin üç yüz yıllık geleneklerden süzülegelmiş bir doğu efendisi... Değer ölçüleri belli ve kesindi: Şer'an caiz olanı yapar, olmayanı yapmazdı.

Mehmet Şerif Efendi, yaşamı boyunca bir kez bile yalan söylememişti. Kıtır bile atmazdı. Hani bazı durumlar vardır, küçücük bir yalanla o anı geçiştirebilirsiniz... Bunu da yapmazdı o. Durumu kurtarabilecekken, çıkarıyla bağdaşmasa bile, hiç bakmaz, doğruyu söylerdi!

N'olur yâni, arasıra kıtır atılmaz mı? Hayır! Şeytan, Mehmet Şerif Efendi'yi kandıramazdı!

Ben Göriz'in öğretmeniydim. Köye gittiğim ilk gün, muhtar beni doğruca Mehmet Şerif Efendi'nin «oda»sına götürdü. İçeri girince, ak sakallı, belki doksanlık bir ihtiyarla karşılaştım. Döşeğinde oturuyordu. Beni görür görmez, yerinden kalktı, buyur etti. Doksanlık bir ihtiyarın benim için yerinden fırlamasına şaşırdım.

— Estağfurullah, estağfurullah... diye kekeledim.

Ben oturmadıkça, Mehmet Şerif Efendi de oturmu-

yordu. Gözüme kestirdiğim bir mindere hemencecik oturdum. Ama bu kez, beni baş köşeye oturtmak için çabaladı.

— Estağfurullah... -dedim-, siz benim dedem yerinde, saygıdeğer bir insansınız. Zahmet etmeyiniz.

Bu sözler pek hoşuna gitmişti. Sonraları hep söyledi:

— Seni ilk günden gözüm tutmuş idi hoca!

O ilk gün, karşılıklı hatır sorduktan sonra, Mehmet Şerif Efendi duraklayıp beni uzun uzadıya süzdü. İncelemesini bitirdikten sonra sordu:

— Adını bağışlar mısın hoca?

— Ahmet.

— Güzel isim, büyük isim!..

Gülümsedi. Nur yüzlü bir ihtiyardı. Ona hemen ısındım. Nasreddin Hoca resimlerine benziyordu. Belki daha da sevimliydi. Giyinişi, dış görünüşü, tıpkı Nasreddin Hoca'ydı. Mintanı, şalvarı, kuşağı, hırkası ve ak sakalını belirginleştiren koca sarığıyla...

Sarığını her gün değiştirirdi. İpekli kumaştan renk renk puşuları vardı, her gün birini sarardı. Turuncu sarık çok yakışırdı ona. Söylerdim:

— Dede.. (ben ona artık dede diyordum), dede, turuncu puşuyu neden sarmadın?

Gülümserdi:

— Yeşilin hatırı kalmasın diye...

Geceler boyunca sohbet ederdik. Hemen her akşam onun odasına giderdim. Bana dünya halini, büyük kentleri, uygarlıkları, uygar toplumların yaşayışını sorardı. Anlattıklarıma şaşmaz, sanki bunları biliyormuş gibi davranırdı. Oysa çağımızdaki gelişmelerden haberi yoktu. Başka şeyler bilirdi Mehmet Şerif Efendi. Dürüstlüğü bilirdi, sağlamlığı bilirdi. Eski topraktı...

İkinci Dünya Savaşının öyküsünü dinlemekten pek hoşlanıyordu.

— Eyyy, dünya böyledir! -derdi- Ademoğlu nerden geldi, nereye gidiy!..

Ve eklerdi:

— Lâkin bu dünya hiç kimseye kalmaz hoca! Bu dünya, firavunlara bile kalmadı!

Ben de onun hakkında yargılara varmaya çalışırdım.

«Ağa» bellenirdi Mehmet Şerif Efendi, ama dişe dokunur mülkü yoktu. O, yoksullaşmış bir «ocakzâde», «hâneden» bir efendiydi. Davarlarına, kırk-elli dönümlük toprağına çocukları ve torunları bakardı. Mehmet Şerif, yaşlandığı için, töreye göre odasındaki köşe minderinde oturur, arapça, farsça ve kürtçe kitaplar okur, konuklarına menkıbeler anlatırdı.

En büyük özelliği, yumuşaklığıydı. Hoşgörülü bir insandı. Kimseye «sen şöylesin, böylesin, yanlışsın!» demezdi. Karşıt görüşünü belirteceği zaman, eski devirlere ilişkin menkıbeler anlatır, öğütünü dolaylı yoldan verirdi. Karşısındakinin, menkıbeden gereken dersi çıkartmasını beklerdi.

Birşey sorulduğu zaman, önce iyi bir düşünür, soğukkanlılıkla söze başlardı:

— Birgün, Hazret-i Ebubekir...

Danışmaya gelenleri, «dâvâsı olanlar»ı hep bu yoldan aydınlatırdı:

— Birgün, Hazret-i Osman...

Beş dil bilirdi: Arabî, Farisî, Kırmanca, Zazaca ve Türkçe. Kırmancadan Türkçeye «şifahen» çevriler yapardı:

Her gün yedirdiğin
Suvardığın
Tımar ettiğin deve bile
Gün gelir
Kin besler sana!
Sakın boş bulunayım deme!
Altına alır
Ezer doyasıya!
Lâkin çölde
Yardımına koştuğun hasta aslan
Unutmaz seni
Ve iyiliğini

Demek ki
Ne dostu hep dost
Ne de düşmanı düşman belle!

Dost ile düşman
Yer değiştirir güzelce!

Ben bu şiiri pek beğenirdim. Her fırsatta okuturdum Mehmet Şerif'e. Dili güzel kullanırdı. Türkçesi kıt olduğu halde, Türkçenin de hakkını verirdi. Ama asıl menkıbe anlatmada ustaydı. Dili, tam da menkıbelere uygundu! Sözgelişi, menkıbeye şöyle başlardı:

— Ya Ömer! Bu hırkayı sana kim verdi?

Ya da:

— Ey Ali! Onlar sana biat etmezler! Onlar ki Allahın birliğine inanmazlar, onlar ki kâfirdirler...

— Allah Hazret-i Ömer'den razı olsun ki, O, «ey nâs, eğer bende bir eğrilik görecek olursanız, doğrultunuz» dedi...

Öyle inandırıcı konuşurdu ki, Mehmet Şerif'i dinlerken hepimiz bin üç yüz yıl öncesini yaşardık. Bin üç yüz yıl önce Hazret-i Ömer ile Mekke'de çarşıda dolaşır, Mugıyre bin Şa'be'nin kölesi Ebû lü'lu Firuz adında bir Nasrani Mugıyre'nin kendisinden aldığı yevmiye iki dirhem haracın fazlalığından şikâyet etmesine karşı, Hazret-i Ömer'in yanıtını içtenlikle onaylardık. Ve bu hain adam, ertesi gün Mescid-i Şerif'de, sabah namazını kılmak üzere saflar tertip olunurken içeri girip, Hazret-i Ömer'i iki başlı bir hançerle altı yerinden yaralayınca, sanki biz hançerlenmiş gibi sancılanırdık.

Onun sevdiği bir menkıbe vardı. Sık sık anlatırdı Mehmet Şerif Efendi:

— Birgün, Hazret-i Ömer, Kudüs yoluna düştüğü vakit, deveye kölesiyle nöbetleşerek binerdi. Ve Hazret-i Ömer Kudüs'e gireceği sırada, deveye binme sırası köleye gelmiş idi. Köle bu sebepten utandı ve dedi ki: «Ey Ömer! Sen koca bir halifesin! Şehre girer iken bu deveye benim binmem caiz midir? Ey Ömer! Beni utanmaktan kurtar ve nöbeti devral!..» Lâkin Ömer dedi ki: «Ey kölem! İslâmiyet ikimizi de müsavi tutar. Nöbet sırası sendedir ve deveye sen bineceksin!»...

Bazı geceler, konukları uğurladıktan sonra, Mehmet

Şerif Efendi'yle geç saatlara değin konuşur, söyleşirdik. Beni bırakmazdı:

— Nereye gidiysen hoca? Bekâr adamsın! Kal bu gece odamda!

Ve torunu Maho'yu çağırır, bana yatak hazırlamasını buyururdu. Bir süre de yataklarımızda oturup konuşurduk. Uykumuz geldiği zaman, Mehmet Şerif Efendi gaz lambasının fitilini kısar, dualar mırıldanarak yatardı.

Bense, uykudan önce düşlere dalardım. Bazan Göksel gelirdi usuma! Mehmet Şerif'in tam karşıtıydı o. İpsiz sapsız, köksüz, ne idüğü belirsiz...

Göriz köyünde okul yapısı yoktu. Okul olarak, ahır bozuntusu büyük bir odayı kullanıyorduk. Oysa, öte yandan, köylülerin kendi evlerini imeceyle üç-beş günde yaptığını görüyordum. Konu komşu toplanıp çalışmaya başladılar mı, bir günde bir duvar örülüyordu. Acaba aynı yöntemle okul da yapılamaz mıydı?

Konuyu Mehmet Şerif'e açtım, yardım istedim. Köyde onun sözü dinlenirdi. Kıramazlardı Mehmet Şerif'i.

— Minasiptir hoca! Sen o ahır bozması yerden kurtul! Sana ve çocuklara güzel bir dam yapalım!.. dedi.

Akşamına köylüyü odasına çağırdı. Yumuşak, tatlı bir sesle anlattı. Zazaca konuşuyordu. Şiir gibi konuşuyordu. Öyle güzel, tane tane anlatıyordu ki, orada bulunanların, dinleyip kafa sallamaktan başka yapacağı birşey yoktu.

Sözünü bitirince bana döndü:

— Hoca! Yarın şafakta, bütün köylü çalışmaya geliy! Sen başında dur da, okulu bildiğin gibi yaptır! dedi.

Tam o sırada Sirko'nun sesi duyuldu:

— Ben gelmiyrem! Ben yokum!

Hırçın bir insandı Sirko. Sinirliydi. Hırçınlığı yüzünden bazan böyle garip çıkışlar yaptığı olurdu. Ama Mehmet Şerif'e karşı? Mehmet Şerif'e karşı bu yapılmazdı!

Hepimiz Sirko'ya baktık. Sirko, söylediği sözün tepkilerini göze almış gibiydi. Heyacanlıydı. Titriyordu.

Bunu dememeliydi Sirko. Böyle birşey yapmamalıydı. Neyliyelim ki ok yaydan çıkmıştı bir kez.

Mehmet Şerif ise, Sirko'nun sesini duymamış gibiydi. Gülümsüyordu.

Cıgara sarmaya başladı köylüler. Kâğıdın içinde kıvrılan tütünün sesi duyuluyordu sadece.

Sonra Mehmet Şerif, hafifçe kaşlarını çattı, sordu:

— Neden Sirko? Neden gelmiysen?

— Yarın işim var! Çok möhim!

— Nedir?

— Demem! Möhim ki, o kadar!

Mehmet Şerif gene gülümsedi.

Hepimiz cıgaraları yaktık. Hep birden derin bir nefes çektik cıgaralardan.

— Peki Sirko. Öbürsügün gel.

— Gelmem!

— O neden?

— Ben bu okulda çalışmak istemiyrem!

Odayı sessizlik kapladı. Hepimiz, ocakta yanan kütüklere bakıyorduk.

Düşünüyordu Mehmet Şerif. Sessizliği gene Sirko bozdu. Sirko azıttı:

— Benim çocugum felân yok! Bana ne okuldan?

İçimizdeki gerginlik son kertesindeydi. Mahmut ile Cumo gözlerini kapamıştı.

Sirko sanki çıldırmıştı:

— Ey Mehmet Şerif! Bizi boşu boşuna işe koşiysen!

Düşünüyordu Mehmet Şerif.

Sirko üsteledi. Damarına basmak istiyordu:

— Haksızlık ediysen!

Bunun üzerine Mehmet Şerif tane tane anlatmaya başladı. Teee eski zamanlara döndü, bir menkıbe anlatarak öğüt vermeye çalıştı:

— Birgün, Hazret-i Ömer...

— İstemem! Gari yutmiyrem! Masal dinlemiyrem!

Ok gibi fırladı yerinden Mehmet Şerif, Sirko'ya sille tokat girişti!

Hepimiz şaşmıştık Mehmet Şerif'in çevikliğine. Dipdiri bir delikanlı gibi, tokatları, tekmeleri indiriyordu. Kimse sesini çıkarmıyordu. Cıgaralarımızdan derin nefesler çekiyorduk.

Sirko karşı gelmiyordu Mehmet Şerif'e. Kıvrılarak,

büzülerek korunmaya çalışıyordu. Zaten kıpırdayacak olsa, Mehmet Şerif'e vurmaya kalkışacak olsa, linç edilirdi. Bunu biliyordu Sirko. Ses etmeden, namusunla yiyordu dayağı.

Mehmet Şerif hırslanmıştı. Yoruluncaya değin dövdü Sirko'yu. Sonra geri çekildi, döşeğine oturdu.

Susuyorduk. Odada çıt yoktu. Ara sıra Sirko'nun hıçkırıkları duyuluyordu. Sonra köylüler teker teker çıkmaya başladı odadan. Birisi de Sirko'nun kolundan tuttu, arkadaşça bir tavırla onu dışarı çıkardı.

Şimdi Mehmet Şerif'le ikimiz kalmıştık odada.

Konuşmuyorduk. Öyle tatsız bir olaydı ki bu az önceki, susmaktan, onları kafamızın içinde evirip çevirmekten başka birşey yapamıyorduk.

Mehmet Şerif, kitaplarından birini aldı eline, içinden okumaya başladı. Dudakları kıpırdıyordu okurken.

Ben de karşısındaki döşekte oturuyordum.

Maho girdi içeri, bana döşek serdi.

Döşeğe uzandım, yorganı başıma çektim.

Mehmet Şerif de gaz lambasının fitilini kıstı.

Yorganın aralığından, bir delikten onu gözetliyordum.

Ağlıyordu Mehmet Şerif! Gözlerinden yaşlar süzülüyor, sessizce, derinden, belli etmeden ağlıyordu. Sakalına inci gibi yaş damlaları takılmıştı.

Onun ağlaması zoruma gitti. Can evimden vurulmuş gibi üzüldüm.

Kalkıp, «ağlama dede... ağlayacak birşey yok!» desem, ağladığını yüzlemiş olacaktım. Bunu istemezdi. Dua okur gibi yapıyor, boyna dudaklarını kıpırdatıyordu.

Göz damlaları, sakalına inci gibi dizilmişti.

Dayanamadım, yorganı başımdan attım, konuştum:

— N'olmuş ki dede? Neden üzülüyorsun? Evet, Sirko'yu dövmen gerekliydi! Sana bu düşerdi. Yirmi yaşında bir çocuk, senin gibi doksanlık bir adama saygısızlık etti! Cezasını verdin! Doğruydu, iyi ettin! Neden üzülüyorsun?..

— Dövmüşem diye üzülmirem! Ben başka şeye sıkılirem!

— Nedir dede? Neye sıkılıyorsun?

Elindeki kitabı yere koydu, düşündü ve sonra bir menkıbe anlattı:

— Bir gün, Hazret-i Ali'nin önüne bir kâfir getiriyler... Bu kâfir, öyle bir kâfir ki, derhal katli vâcip bir kâfir!.. Biliysen, Ali de pehlivan! Kılıcının şiddeti, yedi düveli dogriy! Hazret-i Ali şunu söyliy:

— Ey kâfir! Eger ki kelimei şahadet getiriysen, canını bagışlarem!

Velâkin kâfir kelimei şahadet getirmiy!

Ali de artık beklemiy, herifin üstüne variy, çekiy kılıcını, tam indirecekken, «tövbe tövbe» diye ayaga fırliy!

— Ya Ali! N'oliy? Neden bu katli vâcip kâfiri gırtlaklamiysen? diye soriyler.

Hazret-i Ali şuni söyliy:

— Ey Ümmet-i Muhammed! Dogridir, bu kâfiri katletmem icap eder idi. Ben de buni yapar idim. Velâkin, tam kılıncı indirecek iken, herif yüzüme tükürdü! Hırslandım! Az kala hırs ilen vuriy idim! Ey Cemaat-i Müslimin! Ben onu şahsî hırs yüzünden mi katledecektim? Yoksa ki kâfirdir diye mi? Hırslanınca yapmadım, vurmadım, günaha girmedim...

CUMO İLE KUTEY

Cumo fakir bir adamdı. Fakirin fakiriydi. Fakir ki fakirdi. Anca bir avradı, üç kızı, on iki keçisi, sekiz çepiçi vardı. Cumo'dan başka mülk çıkmazdı. Gırtlağına yapışsan çıkmazdı.

Cumo, karısı Kutey'e pek tutkundu. Çünkü o bir avrattı. Kolay ele geçmezdi. Allah etmeye, Kutey ölecek olsa, Cumo hep avratsız kalırdı. Yeni bir avrat getiremezdi. Başlık parasını bastıramazdı.

Cumo Kutey'e tabii tutkundu. Yoktu Kutey gibisi. Çepiç ve keçiler ne kelime? Kutey baldan tatlıydı. Memeleri turunca benzerdi. Yanakları lâleye benzerdi. Ağzı goncaya benzerdi. Gül cemâli ala benzerdi.

Kutey, bahçede biten bir bâdemdi.

Gerdek gecesi Cumo bunu aşikâr gördü: Önce kan tavana sıçradı, sonrası belli. Cumo Kutey'e doyamadı. Üç beşle kanmadı, habire sardı, habire düğüm attı, Murat suyunu emsal tutup habire bendinden boşandı.

O gece, bu ikisi «iç içe iki hilâl gibi», sabahı etti. Lâkin şafakta hilâl milâl kalmadı, ay tutuldu, güneş tutuldu, yâni Kutey uykuya daldı.

Kutey uyuduktan sonra Cumo doğruldu, üç adım geri durdu, Kutey'i seyreyledi.

Ak memeler?

Cumo kendine kızdı:

— Yakışık almaz! diye düşündü, üç adım geri durdu.

Oradan, üç adımdan baktı. Şu cılcıbık yatan Kutey'i gözleriyle emdi. Gözleriyle tenini kokladı. Gözleriyle gül içti.

Gözleriyle gözyaşı döktü Cumo.

Bir yol da sultanlar gibi kabardı:

— Aha bu avrat benimdir benim!

Deli gönül! Cumo gerdek gecesi gâh ağladı, gâh güldü...

Yoksulluk, Cumo'nun babasından mirastı, Cumo'nun babası, eskiden beri çobandı. Ermitak mezrasının çobanıydı. Bir karış toprağı, dikili ağacı bile yoktu. Yetmiş yaşına gelmiş, daha da çobanlık ederdi.

Bu adama talih hiç meyletmedi. Gençliğinde. Şıh Sait isyanında, Ermitak'tan Siverek'e sürüldü. Orada tam otuz yıl kaldı, azaplık etti, ağa hizmeti gördü. Otuz yıl çile doldurduktan sonra, izin çıktı, gene Ermitak'a döndü.

Dönüş ki ne dönüş? Altı çocuğu vardı, başını sokacak bir damı yoktu!

Lâkin bazı eski komşular, keçisini davarını ona teslim etti:

— De buyur! İşse iş! Ekmekse ekmek! Kendini mezranın çobanı belle!.. dendi.

Cumo'nun babası, her sabah davarı toplar, dağ bayır gezip davarları yayardı. Biricik oğlu Cumo'yu her sabah yanına alırdı. Dertli bir adamdı. Cumo'da teselli aradı. Davarlar yayıladursun, Cumo'yu seyretmek babasına yeterdi.

Bir de dağları! Efkâr dağıtırdı dağlar. Kışın ak sadeliydi, baharin sevdalı başa benzerdi. Bakıp görünce, efkâr dağıtırdı dağlar...

O günlerde Cumo bayırda koşar, seğirtir, oynar, babası ise Cumo'ya ve belki de bir mor menekşeye dalardı. Yapracığı suya değen mor menekşeye...

Cumo koşar geçer, pınar suyundan içer, pınar suyundan babasına getirirdi. Babasına yeterdi...

Cumo büyüdü, serpildi, koca delikanlı oldu, gene babasıyla çobanlığa çıktı. Çünkü babası onsuz edemezdi. Biricik oğlunu yanından ayırmazdı

Dağ gibi bir herif oldu Cumo. Kalın kalın pazuları geniş geniş omuzları oldu. Öyle bir yiğit oldu ki, ak pınarın boz bulanık seli oldu. Cumo, yatağına sığmaz oldu. Sine üzerine yangın oldu, od oldu:

Cumo avrat beklemekten helâk oldu.

Babası bu hâli bilmez mi?

Bildi!

Çare aramaz mı?

Aradı!

Öyle bir iş etti ki, dağ köylerinin tekmil aşiretleri şaşakaldı: Babası gitti, Tordaglı'nın kızı Kutey'i istedi!

Hem de Kutey'i?

Bu Kutey, Şarisan aşiretine bağlı on dokuz pâre köyün en mi en güzeliydi. Gülistan'a gönderilse, zülfüyle Gülistan'ı çiçeklerdi. Mestâne bakışlı, elâ gözlü, nazlı bir tomurcuk güldü.

Cumo'nun babası, işte bu Kutey'i istedi!

Komşular güldü. Olacak iş mi? Azaplıktan gelen bir garip çoban, oğluna Tordaglı'nın kızını isterdi!

Cumo'nun babası kulak asmadı, gitti, biricik oğluna bu kızı istedi!

Ve Tordaglı kızını verdi!

Hey bu nasıl oldu?

Bu bir sırdı. Doğu sırrıydı. Vardı böyle sırlar doğuda. Aslı pek bilinmezdi. Lâkin şunlar söylendi:

— Çoban moban deme!.. İsyan zamanı bir gün, Tordaglı'nın canını kurtarmış! O da günü gelince, işte kızını vermiş!

— Aslen, bu Cumo'nun Kutey'e öyle gönlü düşmüş, öyle düşmüş ki vücudu nârın içinde kül olmuş! Tordaglı korkmuş! «Lan» demiş, «bu Cumo dedikleri, koskaca Tordaglı'nın kızını kaçırır ise, rezil olurem!» demiş! «İyisi mi, erkeklik bende kalsın, verek şu kızı gitsin!» demiş...

— Nah demiş! Babam, asıl Kutey'in Cumo'ya gönlü düşmüş! Çıkmış babasına, divana durmuş: «Efendi babam!» demiş, «hâr düşer tomurcuk güle! Dinle efendi babam!» demiş, «o cân'sız karar kılamam, n'edem?» demiş!...

— Lo burayı çingen aşireti mi sandın? Bir kız, çıkıp da efendi babasına «hâl şöyle ve şöyledir!» der mi? Meselenin aslı şu ki, Cumo'nun babası, küçük kızını Tordaglı'nın valla kendisine söz vermiş! «Bir saaaana, bir baaaana! Hem sanaaa, hem baanaaaaa!» demiş!

— Vış Lan togluit! Elin garip çobanı, Tordaglı gibisi ilen pazarlığa oturabilir mi? Değil! Meselenin aslı şu ki,

Cumo yekten Tordaglı'ya çıkmış, «benim ateşim yakıntılıdır! Hey Tordaglı! Gönlümü etmezsen, hâlin yıkıntılıdır!» diye gözdağı vermiş!..

Anhası minhası, Cumo Tordaglı'nın kızını aldı. Sırrını kimse bilemedi, Lâkin bu iş bitti: Cumo kızı getirdi, aha gerdeğe girdi.

Devrisi yıl, Cumo'nun babası öldü. Ölmeden, onbir yaşındaki küçük kızını Tordaglı'ya değil (çünkü Tordaglı da ölmüştü), Tordaglı'nın seksenlik kâhyasına verdi. Büyük kızları ise sağa sola dağıttı; hepsini everdi. Başlıkların parasıyla Cumo'ya tam oniki keçi aldı.

Demek ki, herşey yolunda gitti. Cumo on iki keçisi ve karısıyla sarmalaşıp yaşamaya başladı.

İptida başlangıçta, Cumo Kutey'e hayrandı. Gerdanında dönenirdi.

— Eğil ki gerdanından tadam! derdi.

— Gel ki koklayam!

— Uzan ki kocuşak!

Lâkin bâdema Cumo usandı. Yoruldu Cumo.

Cumo yorgun bir erkekti. Kitaplarda çok yazılıdır, akşama yorgun dönerdi Cumo. Kendi davarına çobanlık ettiği gibi, elin toprağına yarıcılık ederdi. Dermanı kalmaz, dizleri tutmazdı. Yastığa başını koduğu gibi, Kutey'e dönmeden horuldardı.

Mahzun kaldı Kutey. Garip garip ağlardı. Güz olunca, yapraklar kuruyup dökülünce, vatanını, köyünü özlerdi.

Bu diyara neden düşmüş garip bir turna gibiydi Kutey.

Peş peşe üç kız doğurdu, bebeler onu avutmadı. Hep ağlardı.

Cumo onun halini gördü, birgün sordu:

— Neden ki kendini emanet bilirsen?

Ne desin Kutey? Omuzlarını silkeledi.

— Yavu nedir? Söyle ki derman olam!

Hıh! Cumo'da derman mı kalmıştı? Omuzlarını silkeledi Kutey.

— Seni çok mu paylarım? Gönlünü hoş mu tutmam, nedir?

Kutey'in gözlerinden iri yaşlar süzüldü. Derken Kutey öyle bir hıçkırdı, hıçkırıp öyle bir ağlamaya durdu ki, Cumo hiçbirşey anlamadı.

İşte bu hıçkırık, bu hıçkırıktan sonra, Kutey Cumo'ya kin tuttu! Has bir avrada yaraştığı gibi, ağuyu içine attı, Lâkin öc almak için fırsat kolladı.

Sanki bir hançer, kuşağında zehirli bir hançer saklardı Kutey! Kalbinden ne geçtiğini kimse bilemezdi, ama o, köy yiğitlerini belli etmeden süzerdi. Gözlerini yılan gibi kısar, yutkunur ve yiğitleri süzerdi.

Kutey, erkek gibi erkek arardı.

Cumo akşamları döşeğe serilip horuldasın bakalım...

Kutey, erkek gibi erkek arardı.

Tabii n'oldu? Kutey aradığını buldu! Çünkü niyet etmişti. Çünkü ondan, buldu.

Kutey, komşulardan Filito ile zinâ etti!

Vaaaaaaay! Acep bunu neden yaptı?

Cumo yorgun bir erkekti, ondan mı?

Yoksa bu Kutey, Tordaglı'nın kızı Kutey, nâzikti, inceydi, Cumo gibisine avratlık zor gelirdi, ondan mı?

Filito'ya gönlü düşmüştü, ondan mı?

Bu işleri canı çekerdi, ondan mı?

Bilinemezdi. Bütün bunlar bahane. Kutey, Cumo'nun avradı olmasa da belki zinâ edecek, başka bir bahane bulacaktı. Bilinemezdi, bu bir sırdı. İnsanlık sırrıydı...

Kutey gene birgün Filito'yu gündüzün eve almışken, bir tesadüf, Cumo o gün eve tez döndü. Cumo kapıya varınca, içerden bir tıkırdılar, acep nâhoş bir mırıltılar duydu. Kulak verdi, meseleyi anladı:

Kutey'in cimağ iniltisini tanıdı!

N'etsin, başına kaynar sular dökülse de, üstüne çığlar devrilse de, bu bokluğu temizlemek gerekti.

Komşulara duyurmadan, tez elden namusu kurtarmak gerekti.

Dışardan fısladı Cumo:

— Aç lo orospu! Aç ki, hovardan kimmiş görem! İkinizin de hakkını verem!..

İçerden takırtı toparlanması duyuldu.

— Aç lo! Kurban olduğumun Allahı nasıl bir ve tek ise, senin ve hovardanın da burdan leşi çıkar! Di aç.. demeye kalmadan kapı açıldı, Filito Cumo'ya toslayıp Cumo'yu düşürdü, seğirtti Filito, kaçtı.

Cumo daldı. Tahranın sapına yapışana dek Kutey de dışarı uğradı.

Bir kovalamacadır başladı köyün içinde. Kutey can havliyle kaçıyor, Cumo da namus hırsıyla kovalıyordu. Cumo epey yaklaştı, tahrayı savurdu, tutturamadı. Aha sağlam savurdu, tahra Kutey'in şalına takıldı. Şal yırtılıp Kutey cılcıbık koştu, Kör Beko'nun duvarını döndü.

Cumo da Kör Beko'nun duvarını dönünce baktı: Yok! Lo bu nasıl olur?

— Lo bu orospu nereye siner? Kim ki orospuyu gizler? Oralarda kedi gibi gezindi Cumo, iz aradı, bulamadı. Bir anda sırra kadem basmıştı Kutey!

O zaman Cumo figan etti:

— Kim ki bu orospu Kutey'i, bu zinâ eden Kutey'i saklar ise, onun da anasını, onun da avradını!..

Komşular meseleyi işte o zaman anladı. Komşular bildi ki, Kutey zinâ edip kaçmış, Cumo da zinâcıları tepeliyememiş!

Vah Cumo vah! Demek beyle ha? Vah Cumo vah!

Cumo Kutey'i geri ister dururdu.

— Verin Kutey'i bana! Verin ki namusumu kurtaram! derdi.

Verilir mi? Doğuda böyle bir iş var mı?

Cumo bildiği gibi figan eylesin, Kutey kurbanlığa teslim edilmedi.

Ve aysız zulmet bir gecede, komşular Kutey'i gizlice anasının köyüne savuşturdu.

Demek artık Cumo, üç küçük kızı, on iki keçisi ve sekiz çepiciyle başbaşa kalmıştı...

Bâdemâ n'aptı Cumo?

On gün, hırsından, hıncından, kin ve garazından

yandı tutuştu. Bağrı eridi, kanı kurudu. Habire Kutey ve Filito'yu düşündü.

Şu Kutey ele geçseydi bir... Hele Filito!

Filito köyde durmayıp kaçmıştı. Evine dönmüyordu. Zaten dönemezdi. Söylendiğine göre, gurbetçiliğe çıkmıştı...

İlk on gün, kin ve garazdan işte böyle kendini yedi Cumo.

Bu bitti!

İkinci on gün, kin değil, acı sardı Cumo'yu. Perperişan oldu. Cumo üç kızını karşısına alıp, ay, yıldız ve gece karanlıklarına dalardı.

Cumo bu acıya dayanamadı, kaçmak istedi. Hicrân ile sahrâ-be-sahrâ gezmeye niyet etmişti, lâkin şu garip, şu melûl, şu mazlum bebeleri n'edecekti?

Bebelere kıyamadı. Cumo. Sahrada gezmekten cayıp, bir ağlamadır tutturdu. Öyle ağlar, öyle ağlardı ki, gözyaşından değirmenler döner idi...

Bu da geçti. Cumo artık ağlamayı kesti, düşünmeye başladı. N'etmeliydi? Avratsız ev olmazdı. Bebelere kim bakacaktı? Kap kacağı kim yıkayacaktı? Çorbayı kim pişirecekti? Ahırı kim süpürecekti?

Cumo şaşırdı kaldı; Davara gitmese olmaz, evden ayrılsa olmazdı!

Çaresi?

Çaresi, yeni bir avrat getirmeliydi!

Buna da kahroldu: Yeni bir avrat demek, beş bin kayme, on bin kayme başlık parası demekti.

Cumo'nun meteliği yoktu! Cumo'nun babası da yoktu ki, ona bir avrat getire!

Kahrından geceyi gündüzden seçemedi.

O günlerde bebeler bekleşir, bebeler ağlaşır dururdu. Bebeler çamur ve sümük ve bit içinde ağlar ha ağlardı.

Acep ola, keçileri satıp, başlık parasını bastıra mıydı Cumo? Bunu da düşündü:

— Mümkün mü babam? Aç kalırık! Bu hiç olmaz! ki olmaz!.. Son çarem şudir ki, Kutey'in başlık parasını geri isteyem!

Öyle ya! Avrat öz günahı yüzünden firarlığı seçtiğine göre, başlık parasını gerisin geriye bastırmalıydı!

Orospunun anasına haber saldı, para istedi.

Anasından şöyle bir cevap geldi:

— Biz başlık parası almamışık ki, geri verek!

He ya! Burası bir sır kalmıştı. Cumo'nun babasıyla Tordaglı, kimbilir hangi hesap üzre bu işi halletmişlerdi?

Cumo iyice perişan oldu. Demek bu işin çaresi yoktu! Cumo oturup bekliyecek, başlık parasını denkleştiremiyen bütün biçare köylüler gibi bekâr oturup bekliyecekti.

— Buna da raziyem! İllâki şu bebeler?..

Yâni Cumo bir on gün daha bekliyecek ve komşular bebelerin üstüne kara toprağı döşeyince, bu iş bitecekti!

— Nah! -dedi Cumo-, Ben bu mazlum bebeleri ölmeye bırakırmıyem lo? Şuncacık yavruları kefene sardırır mıyem?

Demek, kırkıncı güne gelinmiş idi. Kırkıncı günde, Cumo Kutey'i geri getirmeye niyet etmiş idi...

Lâkin komşular? Ne derdi komşular?

— Namısız! -derdi- Namısız Cumo, zinâ eden avradı geri getiriy! Namıs felân hiç tanımayıp, bu avradı gene koynuna sokiy!..

Pekiy, ne edebilirdi Cumo?

— Lo bu namıs dedigin ölümden beter m'ola?.. diye düşündü.

Acep ki o komşular Cumo'ya başlık parası verir miydi? Komşular ona yeni bir avrat alır mıydı?

Böyle bir işe karışmazdı komşular.

E babam, öyleyse?

Devrisi gün, Cumo Kutey'in anasına gitti, Kutey'i ordan aldı, atının terkisine oturtup Kutey'i köye getirdi.

Ya n'edecekti?

Bebeleri anasının eline teslîm etti, süt kaynatmayı, ayranı çalkalamayı, ahır süpürmeyi Kutey'e bıraktı, kendisi on iki keçisi ve sekiz çepiciyle evin maişetini getirdi.

Komşular bildiğini söylesin! Yavu evin maişetini bu komşular mı getiriyordu ha?

Temam! Bu iş bitti!

Peki Kutey?

Kutey n'ederdi Kutey?

İlk zamanlar süzgündü Kutey, mahçuptu, komşulara pek gözükmezdi, kaçardı. Lâkin sonraları çok şey gibi Kutey'in ettiği de unutuldu, herkes herşeye alıştı ve Kutey komşularla şakalaşıp konuşmaya başladı.

Peki, bir husus daha var: Acep Kutey bir daha, üç-beş daha, beş-on daha zinâ etti mi? Filito'yu bulmasa bile, şöyle süzüp bendettiği bir yiğidi, koç yiğidi fırsatına getirip eve aldı ımı?

Bilinemezdi. Bu bir sırdı. İnsanlık sırrıydı. «Namıs» densin, «ahlâk» densin, şarkta olsun, garpta olsun, dağda olsun, dağ başında olsun, insanlar kimbilir ne sırlar saklardı...

İnsanlar, kimbilir...

BİR METAN TÜRKÜSÜ

Bu bir kaynana hikâyesidir! Metan köyündeki bir kaynananın hikâyesidir. Türküsü de vardır bunun! Metanı tanıtan bu türküdür.

Metan köyünü kim nerden bilecek? Zeki bey olmasaydı, Bingöl'ün memur takımı bile tanımayacaktı Metan'ı.

Zeki bey, Bingöl'ün en ilginç memurlarındandı. Dağ köyleri hakkında bilmediği yoktu. Çünkü buraları karış karış gezmişti. Hem kadastro memuruydu Zeki bey, hem de «definecilik» hastalığına tutulmuştu. O sebeple en ücra köylere, en olmayacak dağ başlarına giderdi. Dönüşünde ise, «Şehir Kulübü»ndeki arkadaşlarına inanılmaz şeyler anlatırdı:

— Bu son defa, Sason Dağları tarafına gitmiştim ya, işte orada güneşe tapan insanlar gördüm!

— Atma Zeki bey, atma! Yeryüzünde güneşe tapan insan kaldı mı?

— Valla kalmış! İnanmıyorsanız, sizi o tarafa götüreyim!..

Arkadaşlar, Zeki beyin anlattıklarına hem inanmaz, hem de söylediklerinin doğruluğunu göstermesi için birlikte geziye çıkmazlardı. Gülerlerdi sadece. Zeki beyi gırgıra alırlardı.

Oysa, Zeki bey yalancı değildi. «Kadınların orasına tapan» insanlar gördüğünü söylediği halde, anlattıkları hep doğrulandı. Yalancı değildi. Memur arkadaşlarının dediği gibi «tatava defineci»lerden hiç değildi. Çünkü Ermenilerden kalma altın dolu bir de küp buldu!

O yıl, nüfus sayımında, Metan köyü hakkında anlattıkları da doğrulanınca, Şehir Kulübü'nde Zeki beyle ileri geri konuşulamaz oldu.

Bu Metan köyü, geçit vermez dağların arasında, sivri bir tepenin üstüne kurulmuştu. Metan'lılardan başka, ora-

ya çıkmayı kimse göze alamazdı. Nüfus sayımı için Metan'a gitmek isteyen memurlar, köye ulaşamamıştı. Saatlarca tırmanılmış, olağanüstü çaba harcanmış, sonunda köyün elli metre altına gelinebilmişti. Ötesi dimdik kayaydı, çıkılamazdı.

Memurlar aşağıdan bağırmıştı:

— Hey Metan'lılaaaaaar! Nüfus sayımına geldik! Yukarı çıkamıyoruuuuuuz! Nasıl çıkalım? Köyün başka taraftan yolu yok muuuuuu?

Uçurumun tepesinde biriken birkaç Metan'lı, aşağıya şöyle bağırmıştı:

— Yoh yoooooh!

— Peki nasıl gelelim?

— Aha burdaaaan! En çabuk burdaaaan!

«Çabuk» dedikleri yeri bir saatta tırmanamazdı memurlar. Bu sırada Metan'lılar bir yardımseverlik daha yaptılar: Halat sarkıttılar aşağıya.

— Aha bu urgana yapışıllllın! Yapışa yapışa geliiin! Başım gözüm üstüne, geliiiiin!

Sayımcıların içinden kimse uçurumun tepesine değin halat çekmeyi göze almadığı için, nüfus sayımı yapılamadan geri dönülmüştü.

Böylece Zeki Beyin anlattıkları bir kez daha doğrulandı. Ama iş bununla bitmedi. İş iddiaya bindi! Metan'a memur takımının çıkamaması ne demekti? Yok muydu memur arkadaşlardan bu işi başaracak?

O sırada günün konusu buydu Bingöl memurları arasında. «Acaba bir memur, Metan'a çıkabilir miydi?»

Zeki bey, milleti kışkırtıyordu:

— Neredeeee? Metan'a içinizden kimse çıkamaz!

Birgün Şehir Kulübü'nde arkadaşlarının damarına öyle bastı ki Zeki bey, fransızcacı, türkçeci, bir de malmüdürü:

— Biz çıkarız! diye bağırdılar.

Zeki beyin gözleri parladı:

— Ziyafetine?

— Ziyafetine!

— Burada bulunanlardan herkes gelecek ziyafete?

— Tamam! Herkes gelecek!

— Ver elini!

— Sen de ver!
— Sözümüz söz mü?
— Söz!
— Caymak yok!
— Yok!
— Gözümün önünde çıkacaksınız Metan'a! Ben uçurumun dibinde bekliyeceğim, siz gözümün önünde tırmanacaksınız!
— Tamam dedik ya! Ziyafetine!..
Ve bir yaz günü, bu dört kişi yola çıktı...

Yürüyüşün ilk saatları kolay geçmişti. Ama güneş iki mızrak boyu yükseldiği zaman, kafile zorlanmaya başladı. Dağ güneşi ortalığı yakıp kavuruyor, her yan alev alev yanıyordu.

Zeki bey hızını hiç kesmemişti. O en önde gidiyor, ardından gelen arkadaşlarının çektiği kahrı bilmezlikten gelerek düzenli adımlar ve düzenli soluk alıp vermelerle yürüyordu. Güneş arkadan vurduğu için, kasketinin siperliğini ensesine kapatmıştı Zeki bey. Ötekiler bunu düşününceye dek enseleri yanmış, enseleri su toplayıp kabarmıştı. Acı içinde yürüyor, Zeki beyi izliyorlardı.

Dağların görkemi içinde noktalaşan küçük bir kafileydi bu. Yürüdükleri patikada peş peşe sıralanmışlardı. Konuşmadan gidiyorlardı. Köylüler gibi. Köylüler de dağda yürürken pek konuşmaz, düşünceli gibi yürürlerdi. Ve enseleri, bir kayanın tipiden, güneşten, yelden çektiklerini andırırdı. Buruşurdu enseleri, kat kat kırışırdı.

Ara sıra iç geçirip dağlara bakardı köylüler...

Zeki bey de öyle yapıyordu. Soluk alma molası verildiği zaman, dağları süzüyor, dağlara uzun uzun bakıyordu. Issızdı dağlar. Kimsesizdi. Ama pek kocamandılar. Yere çöküp bağdaş kurmuşlar, göğüslerini şişirmişlerdi. Onurla yükseliyorlardı.

Bütün bu kocamanlığın yanı sıra, at sineklerinin vızıltısından başka birşey yoktu.

Fransızcacı, türkçeçi ve malmüdürünü ürpertti dağlar. Issızlık, onları derin bir yalnızlık duygusuna sürükledi. Ortalığı kurumuş böcek kabuklarının kokusu sarmıştı.

Bu koku da ürkütücüydü. Güneş, tüm canlıları öldürüp kurutuyormuş gibisinden garip bir kayguya, korkuya kapıldılar. Görünürde kendilerinden başka canlı yoktu. Dağlardan başka birşeycik yoktu. Hani birkaç telgıraf direği, teller, köyler, evler, ya da mezarlıklar görünse, buralara insan eli değdiğinin izleri olsa, bu denli kaygulanmazlardı. Yoktu! Sadece dağlar vardı...

Zeki beyle iddiaya tutuşan iki öğretmenle malmüdürü, dişini sıkarak ilk konak yeri olan Kürman köyüne kapağı atmayı düşlüyordu. Kürman'a bir varabilselerdi... Orada öğlen yemeği yiyip, biraz da dinlenerek akşamüstü Metan'a ulaşılabilirdi.

İki öğretmen ve malmüdürü, Metan'a çıkmaktan caydılar! Neden? Kürman'lı Agit Çavuş, o gece onlara Metan hakkında öyle şeyler anlatmıştı ki, «yüzkişilik ziyafet»i kabullenmek hiçti!

Ne anlatmıştı Agit Çavuş?

Kürman'lı bu gözüaçık adam, kafilenin amacına önce şaşmıştı:

— Babam, bu aklı size kim verdi? N'oliy? Metan'da işiniz nedir?

İddiacılar, Agit Çavuş'a işin içyüzünü söyliyemediler. «Ziyafetine tutuştuk!» denir mi?

Agit Çavuş anlıyamıyordu:

— Meraktan mı dedin? Yavu ne merakı? Dağın başını merak edecek ne var?

Agit Çavuş'un anlattıklarına bakılırsa, Metan'lıların dili bile değişikti. Bir aşağıdaki köyde konuşulan Zazacayı kendilerine göre değiştirmişlerdi.

— Onlar kartallarla konuşiy! Kartallara selâm vere vere, dillerini unittı onlar! Yavu söyleyin, bu Metan'da siz ne ararsınız?

— Peki Agit Çavuş, Metan'lıların zoru nedir? Neden bu sivri dağın tepesine köy kurmuşlar?

— Aşiret kavgasi zorina! Metan'a düşman müşman sokulamiy! Yanaşanin tepesine basiy taşı, basiy taşi!..

— Aşiret kavgası hâlâ var mı? Kaldı mı?

— Azaldi! Velâkin, aşagı yaylalarda göçecek yer de

kalmadi! Herifler mecburi tepede tünedi!

Öğretmen arkadaşlarla malmüdürü, Metan köyünü artık canlandırabiliyordu. Sarp kayalıkların tepesindeki yirmi-otuz dekarlık düzlükte, bu insanlar ekmeğini taştan çıkarmaya çabalıyor, davardan elde edilen ürünleri tahılla takas ederek yaşamını sürdürüp gidiyordu.

Sonra Agit Çavuş Metan'ın en büyük özelliğini anlattı. Memur arkadaşların gözü faltaşı gibi açılmıştı o anlattıkça:

— Metan'ın zorlugi nedir, biliy misen? Abdest bozacak yeri yoktur! Yani köyde yer dar olduğundan kelli, bu herifler abdest için n'edeceğini bilememiştir! Ya! Abdest yüzünden salgın hastalık geliy, nüfus kıriliy, he valla! Aynı yerde otur, aynı yere sıç, bu oliy?

— Peki n'apiyorlar? Çaresi ne?

Agit Çavuş sırıta sırıta anlattı:

— Metan'lılar bunin çaresini buldi! Her şahsın bir kazığı var. Kazıklar uçurumun başında çakılı duriy. Kimin ki abdesti geliy, o şahıs gidip kendi kazığına tutuniy, uçurumdan aşagı patır da patır abdest boziy!..

Bir de türküsü vardı Metan'ın bu kazıklarla ilgili. Agit Çavuş, çatlak sesiyle bu türküyü de söyledi.

Zazacaydı türkü. Konuklar birşey anlamamışlardı. Açıklama istediler. Agit Çavuş anlattı.

Bu da bitince, malmüdürü, Zeki beyin kulağına eğilip şöyle dedi:

— Biz aramızda konuştuk, gitmiyoruz Metan'a! O kayalara ne diye tırmanalım? Dağcı değiliz, sporcu inadımız yok... Ver elini arkadaş, ziyafeti kazandın!

Ziyafet akşamı bol bol rakı içiliyor, fıkralar anlatılıyor, gülünüyordu. Arkadaşları, Metan'a çıkamayan iddiacılara takılıp duruyordu. Gün, Zeki beyin günüydü. Zeki bey bir kez daha doğrulanmıştı.

Şişeler boşaldıkça, Zeki beye takılanlar da oldu:

— Güzel ya, Zeki bey, Metan'a onlar çıkamadıysa, sen de çıkmadın! Söyle bakalım, sen niye çıkmadın Metan'a?

Elindeki bardağı havada kaldı Zeki beyin. Kızmıştı.

Soru soranın gözlerinin içine bakarak konuştu:

— Ben haddimi bilirim! Ben dağ köylüsü değilim, bir aydınım ben!..

Bu sözler uzun uzun alkışlandı. Ne var ki, iddiayı yitirenlerden türkçe öğretmeni, sesini yükseltti:

— Durun! Birşey söyliyeceğim! Biz neden çıkmadık, çıkmaktan caydık Metan'a, nedenini biliyor musunuz?

— Neymiş? Hadi anlatsana! Anlat da bilelim!

— Bu işin bir sırrı varmış, biz onu bilmiyorduk. Siz de bilmiyorsunuz. Burada oturanların içinde, Zeki beyle bizden başka kimse bilmiyor!..

— Neymiş o sır? Söyle bakalım! Biz de öğrenelim!

— Arkadaşlar! Açık konuşayım, eğer bu sırrı bileydik, Metan'a çıkmak konusunda ziyafetine tutuşmazdık...

— Anlat yahu! Çatlatacaksın insanı!..

Türkçeci, hikâyesine başladı:

— «İzna» denirdi, Metan'da güzeller güzeli bir gelin vardı... İzna öyle güzeldi ki, al yanağından gül derilirdi. Sevip ayrılması, kocasına zor gelirdi... İşte bu İzna, çok mu çok dertliydi! Derdi hiç eksilmez, hep artardı. Kaynanadan çekerdi İzna. Dünyanın bütün gelinleri gibi, kaynanayla çekişir, kaynanaden çekerdi! İşi neydi bu yaşlı karının kaynanalık etmekten başka? Gencecik bir dişiyle bir erkeğin arasında ne yeri vardı? Hem İzna'nın kaynanası, beterin beteriydi! Cadılar cadısıydı! Kalbini şeytan almış bir münafıktı! Benlik ile tutuşur, İzna'ya şefaat etmezdi! Kocası n'etsin İzna'nın? Biri, yâri, biri anası! Kocası İzna'yı pek sever, lâkin anasının sözünden dışarı çıkamazdı! Demek, bu işin bir çaresi varsa, onu İzna bulmalıydı! Buldu İzna! Çareyi buldu! Gitti, kaynananın yapışıp abdest bozduğu kazığı gevşetti, dikenliğin ardına sinip bekledi. Sabahtı. Ve o sabah yelinde, kaynana, cadılar cadısı münafık kaynana, abdest bozmaya gitti. Bilmeden kazığa yapıştı, İzna dikenliğin ötesindeyken uçurumdan aşağı uçtu kaynana, türkü de bitti!

Dere

Sancak bucağındaki bir pınardan kaynaklanan bu dere, bucağa bağlı birkaç köyü dolandıktan sonra, Karavelyan, Göriz ve Alibir köylerinden geçerek Bingöl il merkezinin hemen altında Murat suyuna karışır. Adı sanı yoktur. Altmış kilometrelik küçümsenmiyecek bir uzunlukta olduğu halde ve birçok yerleşme birimiyle yakınlığı olmasına karşın, kendine bir ad bulamamıştır. Herkes ona «dere» der. Karavelyan ve Göriz köylüleri bile, burunlarının dibindeki bu suya «dere» demekle yetinirler. Çünkü insanlarla hiçbir ilişkisi yoktur. Akıp gider. Sadece akıp gider. Homurtuludur. Yaralı bir ayı gibi gibi, derinden gelen kızgın bir homurtuyla ileriye, boyna ileriye saldırır. Çoğu yerde derin yarların, uçurumların dibinden akar. Uçurumları kendisinin oyduğu bellidir. Toprakları, kayaları kemirmiş, yeryüzünün kabuğunu kazıyarak derinlere inmiştir. Daha da inecektir. Daha derinlerden de akacaktır. İşi budur.

Uçurumun tepesinden onu seyretmeye kalktığınız zaman, içinize bir ürküntü gelir. Bir bakarsınız, koca bir kaya parçasını önüne katmış sürüklüyor. Korkunç bir boğuşmadır bu. Kaya hep yeniktir, dereye hep baş eğer. Koca kaya, derenin pençelerini yiye yiye yuvarlanır, düşer kalkar, dikilip gene yuvarlanır, dayaktan inleye inleye, köpüklerin arasında çırpınarak sürüklenip durur ve sonunda bıkkın bir halde, suların derin olduğu bir yerde dibe çöker, sulara gömülüp gözden yiter...

Kucakta taşınabilecek büyüklükteki taşlarla oynamayı da sever dere. Bu taşları hoplata sıçrata kaldırıp bir kenara atar. İşte her an değişik ses çıkarması bundandır.

Kayayla boğuşurken başka, taşlarla cilveleşirken başka türlü homurdanır. Kimi zaman da, uzun süreden beri altını oyduğu dev bir kayayı, ya da bir toprak yığınını göçertir. Böyle göçme olayları sırasında yer gök sarsılır. Derenin işi bitik sanırsınız. Ama o, yatağını tıkayan, önüne set çeken toprak yığınını ve kayayı, deprem uğultusunu andıran sesiyle gece gündüz kemirir, yer bitirir.

Nisan ayı, derenin en azgın zamanıdır. Yatağının derin olmadığı yerlerde yayıldıkça yayılır, koca ırmaklara taş çıkartacak ölçüde geniş ve bol su taşıyan bir nehir olur. Dağlara yağan sekiz metre kalınlığındaki karların erimesinin gücüdür bu. Sanki karlar değil de dağlar erimiştir. Tüm dağlar su olup dereyi deniz yapmıştır. Ve Göriz köylülerinin kurduğu, kışın kullanılan ağaç köprüye gelince... Köprücük baharın daha ilk günlerinde köpüklerin içinde eriyip gider. Buyur, geç geçebilirsen karşıya! Köylüler, bu koca ırmağın kıyısında bekleşip, durumu birbirinin kulağına avazı çıktığı denli bağırırlar:

— Yarabbi, allahın hikmeti! Dengiz bu yavu, dengiz!

Bu sesler, suların gümbürtüsü içinde yitip gider ve arada bir duyulan çığlıklar olarak kalır.

Yaz gelince, dere artık dereye benzer. Yazın dünyanın en güzel deresidir. Uçurumların dibinden gene haldır haldır akar ama, küçük gölcüklere serildiği yerlerde doğanın binbir çeşit rengini emerek bir güzel dinlenir. Çayır çimenin, çiçeklerin, dağların, ağaç gölgeliklerinin ve bulutların renklerini lıkır lıkır içmiştir, renklerin tadını belli eden bir şerbet olmuştur. Sanki bir macuncu tablası, suların uslu durduğu bir kıyıcıkta dereye atılmış, macunlar erimeye yüz tutmuş, macunlar suyun içinde uzayıp her bir rengini damar damar suya karıştırmıştır. Deremiz yazın işte böyledir. Zehir yeşiliyle dağ morunu, güneş sarısıyla gelincik alını, doruk dumanıyla dere berraklığını, diken eflâtunuyla göğün sınırsız maviliğini, toprağın kil, kireç ve cümle madenlere çalan değişik tonlarıyla bulutların martı beyazını ve cennet renkleriyle cehennem renklerini ve melâike ve cin ve peri ve şeytan renkleriyle beri yanda sadece bir iğde ağacının rengini deremiz yüzeyinde akıtıverir. Her gündoğuşunda, kara kaş altında elâ göz

olur. Her günbatışında bir daha olur. Doğa bir çiçek, dere bir yaz olur.

Bütün bunlar bilinen güzelliklerdendir. Derenin bilinmeyen güzelliğini, kimsenin bilemiyeceği, şeytanın bile akıl edemiyeceği güzelliğini ise ayışığı bulmuştur. Bu güzellik, ayışığının vurduğu küçük gölcüklerde değildir. Suların durgun, sessiz, ağır işlemeli görünüşünde değildir. Bırakın oraları! Derenin ağır aktığı yerleri geçin bir kalem! Eğleşen suları bırakın! Siz şimdi uçurumun başında durun! Geceleyin, uçurumun dibine, ama ilerlere doğru, oraya çaprazlamasına bakın! Derenin haldır haldır aktığı, kayalarla boğuşup kızgınlıktan köpürdüğü yerlerde ayışığına bakın!. Ayışığının büyüsüne bakın! Ayışığı yaldızının nasıl kaynadığına, fokurdadığına, köpükle ışığın nasıl delice seviştiğine, içi içini yiyen ve içi ışığı yiyen suların nice patlayıp saçıldığına, hızın, yelin, serinliğin, özgürlüğün, özgürce sıçramanın, fışkırmanın, ışık hızıyla sıçramanın sevincine, yaşamın çılgın tarafına bakın!. Yaşamın çılgın tarafının hiç mi hiç sınırlanamıyacağına bakın: Uçurumun dibinde ayışığına!

İşte kimsenin bilemiyeceği, Beethoven'in de Bingöl'e gelip görmediği «Ay Işığı» ordadır.

Yabanıl Söğütler

Aklıma estiği zamanlar, derenin oralarda suluboya resim yapardım.

Birgün gene gittim. Sabah serinliğinde ve sabah renklerinde tezgâhı kurdum. Derenin sığ bir yeriydi burası. Yabanıl söğüt ağaçlarıyla doluydu. Ağaçların bir bölüğü, derenin ortalarına doğru birkaç adım yürüyerek dizboyu suya girmişlerdi. Buranın resmini yapmak istiyordum. Olmadı. Beceremedim. Belki otuz tane kâğıt yırttım, olmadı, tutturamadım. İnat para etmiyordu. Yabanıl söğütler benden inatçıydı. «Nah» diyorlardı, «nah yaparsın sen bizim resmimizi!»

Günbatışında oraya gene gittim. Yabanıl söğütler bu kez iyice şımarıktılar. Resim falan bir yana, ağaçlardan biri beni suya itmeye kalktı, öteki ensemi kamçıladı. Sonra, berikinin dibinden üstüme saldıran bir kaya engereği

kırk saniyede eşek cennetini boylatan kanca dişlerini gösterince, ordan sıvıştım.

Doğrusu yılmadım, birkaç gün üstüste gittim aynı yere. Hep kös kös döndüm. Anlaşıldı, yabanıl söğütlerin resmini yapamıyacaktım. Bu iş benim harcım değildi.

Bu kez, yabanıl söğütleri yakından tanımak için gittim dere kıyısına. Gördüklerim üstüne düşündüm. İşte söyliyebileceklerim:

Ağlayan söğütler ne denli «ağlayan»sa, yabanıl söğütler de o ölçüde «yabanıl»dır. Hiçbir işe yaramaz bu ağaçlar. Göriz'li Mehmet Şerif Efendi şöyle dedi:

— Yaksan yakılmaz, satsan satılmaz, kerestesi çıkmaz, gölgesi bile yoktur ki, gölgesinde oturak!..

Boğum boğum kasların birbirine dolandığı bir ağaç gövdesinden kereste çıkmayacağı bellidir, ama yanmayan ağaç olur mu? Tutuşmayan, alev almayan bir varlık tahta değildir, ağaç değildir. Denedim: Kırıp getirdiğim dalları ocağın koca alevleri arasına attım. Ocak tütmeye başladı, ocaktaki alevler giderek küçüldü, ortalığı bir duman kapladı. Yabanıl söğüt dalları, sanki yılan yakıyormuşuz gibi fos fos öttükçe, tutuşmamakta direndikçe, odayı boğan dumanlar iyice yoğunlaştı. Dışarı kaçtık.

Gövdesinin resmini artık yapabilirdim yabanıl söğütlerin. İki metre boy, bir metre en! Yâni bir goril gövdesi! Dallara gelince... Dallar zordu. Gövdenin bittiği yerden, tepeden, birdenbire yüzlerce dal fışkırıyordu. Başparmak kalınlığında yüzlerce sopa! Ve bu yüzlerce mızrak gibi sopanın her biri başka doğrultudaydı. Hipilerin bakımsız, kirli saçları gibi. Yabanıl söğütler, ağaçların hipisiydi zaten! Derenin güzelliğinden yana asalak geçinip gidiyorlardı. Melo dedi ki:

— Derdin nedir yavu, bir agaç resmi tutturmuş gidiysin? Hemi de ne? Derenin içindeki o arsız, obur, cadi kibi söğüt!

O günden sonra suluboya ile resim yapmadım.

Dağlar

Kış boyunca, yüreğimin gözenekleri dolmuş, tıkan-

mıştı. Bu gözenekler açılsın istiyordum. Yüreğim şey gibi olsun istiyordum, yıkanmış kok kömürü gibi!

İlk fırsatta kırlara çıkardım baharda. Kırlarda gezer dolaşırdım. Ali'yle konuşurdum. Ali bir dağın adı. Ona ben vermiştim bu adı.

Ali'nin ağzından söz dirhemle çıkardı. Ali konuştu mu, dağ gibi konuşurdu. Dağların çene kemikleri vardır ama çeneleri yoktur. Konuşmaktan hoşlanmazlar. Ağırbaşlıdır dağlar. Ali, kırk yılın başında yanıt verirdi sorularıma. Tam yanıt verirdi. Konuşmaya benzemezdi onunkisi. Çağrıya benzerdi. Yüreklerde gizlenmiş bir çağrıya. Rüzgârla güneşin savrulduğu yerden, doruklara değin yücelen bir özgürlük bayrağı gibiydi Ali.

Yüzündeki kocaman bıçak izi, soylu bir görünüş verirdi ona. Savaşçı soyluluğu. Hani eskiden bazı Avrupa'lı şövalyeler, yüzünü uşaklarına yardırırlarmış. Savaşta yaralandı desinler diye. Onlarınki «desinler ayağı». Ali'nin yüzündeki ize gelince, desinler demesinler, umurunda mı? Ali yüz tane savaş öyküsü anlatırdı isterse. Kendi gördüğü ve kendi katıldığı. Okların, mızrakların, kılıçların, namluların öyküsünü...

Ali bana yaratılışın öyküsünü de anlattı. Dağların yaratılışının. Kıpkızıl birşey. Kıpkızılmış. İşte dağlar böyle yaratılmış.

Ali'nin eteklerinden İskender'in orduları, Pers orduları, Urartu'lar, Bizanslılar, Selçuklular, Moğol ve Osmanlı orduları falan da geçmiş ya, on üçüncü yüzyılda birgün, Hint'ten gelen bir kervan geçiyormuş. Bezirgânbaşı, kölelerden birini yatırmış yere, kölenin karnına mızrağı cark diye saplamış. Kıpkızıl kan akmış. Ali bu olayı hiç unutmaz. Mızrakla öldürülen köleye hâlâ yanar. Ama sonra n'olmuş? Kervandaki köleler birden başkaldırmış. Binmişler kervan koruyucusu askerlerin tepesine! Taşla, sopayla, askerlerden kaptıkları silahlarla savaşmışlar. Zorlu cenk olmuş. Bezirgân falan kalmamış. Koruyucu moruyucu kalmamış. Hepsi gebermiş. Sonra köleler kervandaki malları yağma etmişler. O gece bir deveyle iki atı kesip, Ali'nin gözü önünde kızartarak afiyetle yemişler. Ali bu olayı hiç unutmaz. Kıpkızıl kan akmış...

Ali'ye ben bir soru sordum:

— Peki 141. ve 142. maddeler?

Ali hiç tınmadı. Çünkü neden? Milyonlarca yıl boyunca neler de neler görmüş geçirmiş bir dağa bu sorulur mu? Ali'nin gelmişini geçmişini düşünün, bilmemne yasa maddesinin esamisi mi okunur? Ali böyle birşey tanımıyor. Çünkü o bir dağ. Ali illegal. Bakmayın mor olduğuna. Gündoğuşunda ve günbatışında yapacağını biliyor. Bilmediği tek şey var: Ellerini yukarı kaldırıp teslim olmak. Kolları yukarda bir dağ gördünüz mü? Dağ demek, çöktüğü yerde sonsuza değin oturup kalmak demek.

Ali bana şunları dedi:

— İnsanlar, denizleri tanrı yaptılar da bizi yapmadılar! Neden? Denizlere yaslanılmaz, ama dağlara yaslanılır. Biz insanlara yakınız, insanların arkadaşıyız. Denizler gibi bilinmedik bir evren değiliz. Tanrıya benzemeyiz. Deniz gibi dönek miyiz biz? Değişmeyiz, dönmeyiz, cilveleşmesini bilmeyiz!..

En son da şunu dedi:

— Buyrun yaslanın!

Final

Susadım. Karşı bayırın ötesindeki altı gözlü pınara yöneldim. Ali arkamda kalmıştı. Kırın ortasında yürüyordum. Dağ taş sarı çiçek, mor sümbül! Çiçeklerden savrulan sarı tozlar, kirpiklerime yapışıyordu. Altı gözlü pınardan avuç avuç su içtim. Baharın ipek gibi tadına kendimi salvermek geldi içimden. Koca bir armut ağacının gölgesine, çayırlara uzandım. Bahar yelini kokluyordum. Şu sesler hangi kuşun sesleri? Kimisi serçe, kimisi çalıkuşu. Bülbüle de benzettim.

Gözlerimi kısmış, gökyüzünün mavi tenine bakıyordum. Mavi derinliğe. Sonsuzluk işte böyle mavi bir duygudur. Gökyüzünde bu duyguyu sarsacak en küçük bir pürüz yoktu. Küçük bir bulut, bir bulut kırıntısı bile yoktu. Baştanbaşa mavi. Derin, sonsuz, mavi...

Tam bu sırada bir jet uçağı geçti gökten. Çok yükseklerdeydi. Sesi duyulmuyordu. Gökyüzünde bit kadar bir parıltı ağır ağır kayıyor, ardında uzun, beyaz bir iz bırakıyordu. Dumandan beyaz bir çizgi...

Diyarbakır, Bitlis üzerlerine ilerledi uçak. Sonra göz-

den yitti. Gerisinde bıraktığı uzun beyaz bulut ise, yumak yumak seyreldi, lif lif dağıldı, beş-on dakikada eridi, bitti. Gene masmavi kesildi gök.

Ayağa kalktım. Sonsuzluk duygusu bir daha kapladı içimi. Başım dönüyordu. Sonsuzluğun içinde yalnızdım. Bir yanda ben, bir yanda evren. Sanki evreni tartmakla yükümlüydüm. Ben evreni nasıl tartarım? Pek küçüktüm. Nokta bile değildim. Kırların görkemi, dağlar taşlar, gökyüzü ve sessizlik... Yürüyemiyordum. Evrenin içinde o denli ufalmıştım ki, yürüyebileceğimi düşünemiyordum. Ayakta kalakalmıştım.

Sonra çok garip birşey oldu: Çişim geldi. Büyük çişim! Yalnızlık ve küçüklük duygusu, insanı böyle hayvansal güdülere iter zaten.

Ne garip? Sadece çişim vardı. Çiçimden başka hiçbirşey yapamaz haldeydim. Ağırdan alarak kemerimi çözdüm, pantolonumu ve donumu sıyırdım. Çömelip sıkındım.

Çıtırdayarak boşalan, gayet kıvamında, üstü dumanlı, derli toplu bir pislik bıraktım oraya.

Gökyüzüne kaldırdım başımı. Bir de pisliğe baktım. Şimdi bu pislik neydi kırın ortasında? Şu koskocaman doğanın, dağların, bayırların, tüm evrenin içinde ne kadarcıktı?

Derenin uğultusu geliyordu derinden derine. Dereyi düşündüm. Yabanıl söğütleri düşündüm. Ali'ye dönüp baktım. Bir de, özenerek yapılmış gibi duran, yerdeki pisliğe.

Dağların yaratılışı, milyonlarca yıllar, yıllar, insanlığın tarihi ve yıllar... Bütün bunlar derenin uğultusuyla karıştı, kafamda zonkladı.

Ali konuştu o sırada:

— Bu pislik, senin yaptığın, yerdeki o pislik, doğada ne kadardır bilir misin? Sözgelişi tarih içinde ne kadardır bilir misin?

Söyledi:

— İnsanlığın tarihi içinde sınıflı toplumlar kadardır!

Baharın ipek gibi tadına kendimi bırakarak, kırlarda yürümeyi sürdürdüm.

FİLİTO KENDİNİ NEDEN ÖLDÜRDÜ

Gastroenteroloji servisinin 418 numaralı odası. Sabahın körü. Odanın yüksek, kocaman pencerelerinden giren pus rengi ışık, her yeri kendi rengine boyuyor. Duvarlar belli belirsiz. Duvarlar, yağmurun ve kentin kirli havasının birkaç kat daha perdelediği bu gevşek, bulanık ışığın yapışmasıyla duvarlıktan çıkıyor, siliniyor, yitiyor. İçerde sanki boyut yok. Çizgi, köşe, nokta yok. Sonsuzluğa uzanan bir yalnızlık var. Sadece yalnızlık. Azrail ezbere bilir bunları. Önce yalnızlığı, sonra çaresizliği gönderir, ardından kendi gelir. 418 Numaralı oda, bir hastane odasına benzemiyor artık. Çünkü hastanelerin o geleneksel lizol kokusu da yok. Sabaha dek kemirilmiş, bitmiş. Onun yerine, sindirim yollarından illetli hastaların nefesinin kokusu, muşamba kokusu, sidik kokusu, yeşermiş derilerden sızan ter kokusu ve masanın üstündeki plastik tabakta çürümeye yüz tutmuş elmaların kokusu ağır basıyor.

Ve bunun adı sabah! Horoz sesi bile duyamazsın, adı sabah! Filito işte en çok buna şaşardı. Sabahın er saatında, odayı neye benzeteceğini Filito bulamazdı. Ağzının pasına benziyordu oda. Filito bunu bulup çıkarabilse...

Bu sabah odada parıldayan tek şey, Filito'nun gözlerindeki kararlılığın ışıltısıydı. Yapacağını biliyordu Filito. Günlerden beri ve gece boyunca düşünmüş, hep düşünmüş, bu anı beklemişti.

Üstündeki nevresimi usulca katlayıp doğruldu, ayaklarını yataktan aşağıya sallandırdı. Bekledi, oturduğu yerden son bir kez öteki hastalara baktı. Beşi de uykuda. (Belki ikisi-üçü ölmüştür, kim bilecek babam?) Filito kimsenin ölmesini istemez, ama şimdi ölü gibi yatsınlar, iyi! Filito odadan sıvışacak. Filito, odadaki hastalara bel-

li etmeden koridora çıkarsa, allah kerim, ötesi kolay! Bilmez mi ki, yılanın sırtına benziyen o upuzun koridorda keskin ilaç kokusundan başka birşey yoktur şimdi? Yoktur. Bu saatta doktur moktur, hemşire arama koridorda. Yerleri paspaslayan ve birşey soruldu mu ardını dönüp yürüyen öküzün götü suratlı herifleri arama. Ölüleri koğuşlardan çekip götüren sedyecileri arama! Daha erken.

Halbuki ne? Halbuki bu koridor gâvuristan olsa, geceler gâvuristan geceleri olsa, kurban olduğumun doktur veya hemşiresinden birinden biri, geceleri koridordan şöyle bir geçip de koğuşlardaki hastalara bir göz atar! Acep ölmeye durar. kimse var mı diye. Acep bunlardan biri ikisi kurtarılır mı diye. Velâkin burası gâvuristan değil, burası hastane, he valla! Boğazını kurt almış bir ineğe gebereceği sırada koşup yetişse Filito, geberen bir ineğe Muhammed kullarının mülâyim gözleriyle bakardı. Ya şimdi bu hastanede? Şimdi hastanenin koğuşlarında ölüp katılanlar, son nefesini vermeden, kendisine bakacak mülâyim gözleri arasın bakalım!

Çıt etmeden yatağından indi Filito, seğirtti, kapıyı açtı, kabuğundan çıkan bir sümüklüböcek gibi, 418 numaralı odanın kapısından dışarı süzüldü. İşin çoğu bitti.

Lâcivert-kırmızı yollu picamasıyla koridorda boy göstermişti Filito. Aha koridor bildiği gibi: Upuzun, parlak. Yürüdü, koridorun sonuna geldi, sonra dönüp merdivenden bir üst kata çıktı. İşte böyle; beşinci kat koridoru da dördüncü katın tıpkısı: Keskin ilaç kokusu ve teee iki tarla boyu ince uzun koridor.

Soluklanmak bile gelmiyordu içinden. Başı dönüyor, içi bulanıyordu. Tam on aydan beri başı döner, içi bulanırdı. On aydan beri, hep böyleydi. İlikleri koftu Filito'nun. O sinsi bayginlik halinden midir nedir, dizleri titrerdi. Elini uzatıp birşeyi tutayım dese, edemezdi. Diretse, gözleri kararırdı.

Filito, beşinci kat koridorunun başında, uzun boyu, dar ama heybetli Kürt vücuduyla dikiledursun, gözleri bir daha ışıdı. Kemerli burnunun iki yanında kartal gibi parıldayan gözlerini yangın merdiveninin kapısına çevirdi. Bulantısını, halsizliğini unuttu. Yürüdü o kapıya, tokmağına asılıp çekti. Açılmadı kapı, kilitliydi. Bak bunu

hiç düşünmemişti Filito. Buna pek kızdı. Tov! Kapının arkasındaki yangın merdiveninin daracık sahanlığını hanidir gözüne kestirmişti. Tov! Çıkabilseydi oraya...

Hırsla bir daha asıldı kapının tokmağına. Zangırdadı kapı. Tam o sırada «hey!» diye bir ses duydu Filito. «Hey, n'oluyor?»

Hemi de bir doktur! Sabahın köründe nerden çıktı lo bu doktur? Hemşirenin koynundan çıkmıştı. Nöbetçi doktor da aynı Filito gibi sessizce koridora süzülmüş, ürkek adımlarla yürürken zangırdayan kapının sesiyle irkilmişti. Filito'yu orda görünce bağırmıştı işte:

— Hey, n'oluyor?

Üstüne doğru hızla yürüyen doktoru tanıdı Filito. Bu herifin öyle yaban gözleri vardı ki, Türk olsun, Kürt olsun, şart olsun kimse gözlerine bakamazdı. Ve şimdi bu doktor, üstüne yürüyordu. Yüreği kinle doldu Filito'nun. Herif yetişmeden işini bitirmeliydi.

«Hey, dur! N'apıyorsun?» diye ünledi doktor. Aynı anda Filito kapının camına bir yumruk savurdu. Cam patladı. Eli kolu kan içinde kaldı Filito'nun. Kan nefretini azdırdı. Bacağının birini yangın merdiveninin sahanlığına atarken, Kelime-i Şahadet getirmesi gerektiğini düşündü. Ama birden, doktorun yetişebileceğini sezince, hiç durmadan aşağı fırlattı kendini.

Yaban gözlü doktor, kırılmış camdan kafasını eğerek, Filito'nun beş kat aşağıdaki ıslak betonların üstüne yığılıp kalan ölüsüne daha da yabanlaşan gözlerle bakıyordu.

On ay kadar önce birgün, hastalık Filito'yu yaylada ot biçerken yakaladı. İki gözlü pınarın alt yanında, tepenin böğründe uzun uzun otlar yetişirdi baharda. Filito o gün bu otlara tırpanla girişti. Tırpanı kaldırıp savurdukça «fırşt fırşt» diye sesler çıkıyor, otlar olduğu yere devriliyordu. Öğleye doğru, sabahki neşesini yitirdi Filito. Taze ot kokusundan mıdır nedir, burnunun içerleri kaşınıyor, göynü de bulanıyordu. Derken baktı, otlar kendiliğinden yatıp devriliveriyor, sonra gene kalkıyor! «Yel desem degil, tırpanın işi desem degil, ula bu otlara noliy kendi başına?» diye düşünmeye kalmadan, sendeledi. Tır-

panın sopasına dayanmak istedi, olmadı, sopayla birlikte yuvarlandı biçilmiş otların üstüne.

Bekledi Filito, yattığı yerden düşündü: «Acep yılan mı ısırdı, ısırdığını duymamışem? Zehri mi çökertiy beni? Ufff, yavu bu hal nedendir? Deprenemiyrem, edemiyrem, doğrulamıyrem, vıy vıy vıy, ışşıklar kayiy, günün ışşıkları, aha bozariy, aha şu üstüne yattıgım toprak, tulluk kibi sallaniy... Kurban oldugumun allahı, Filito kuluna az kuvet ver yarabbim, kurban oldugumun allahı!...»

Allah Filito'nun duasını kabul etti, Filito az sonra ayağa kalktı. Gözü artık kararmıyor, ama içi bulanıyordu. «Gidem köye, döşşek serip uzanam, hele bakak noliy?» dedi.

Eve varana dek dipdiri oldu Filito, keyfi yerine geldi. O günkü olayı çoluk çocuğa anlatmak gereğini duymadı.

Bu böyle geçti, beş-on gün sonra birgün, Filito davar güdüyordu. Davarları meşeliklerin altına doğru yaymıştı. Ağzındaki ot sapını kemirip düşünürken, oturduğu taşın ordan bir de baktı, meşe yaprakları titreşiyor! Yıldız gibi oynaşıyordu yapraklar. Yanıp yanıp sönüyordu. Gökyüzü de bozardı, külrengi kesildi. Derinden gelen bir de uğultu duyunca Filito, yargıyı verdi: «Deprem!»

Depremin yüz türlüsünü görmüştü. Kırda işte böyle olur deprem. Ağaçlar höpürdemeye başlar, yer gök toza dumana bulanır, meşelikler titremeye durur, derinden bir uğultu duyulurdu.

Sonra birden yer yarıldı, Filito yerin içine girdi, ötesini bilmedi.

Uyanınca bundan birşey anlamadı. «Töbe töbe, lo bu ne keyifsiz dünya!»

Öteden beriden böcek sesleri geliyor, kuşlar gerine gerine uçuyordu. Ense köküne bir ağırlık çökmüştü Filito'nun. Başı zonkluyordu. Depremi düşündü, birden ayağa kalkmak istedi, yıkıldı gene.

Davarlar meşeliklerin içine yayılmıştı. Olmaz. Sahip çıkmalıydı sürüye, kalkmalıydı. Bir gayret doğruldu, ama sen onu Filito'ya sor! Kül gibi ufalandı, dağıldı, sanki can göğe ağdı, âhır pişmanlıkla birlikte serildi kaldı. O zaman anladı ki, deprem meprem, yok öyle birşey! Ne var-

sa kendinde var. He valla, bir illet var. Bu illet, tepe üstü yere çalıyor Filitoyu!..

O gün, ancak akşam yeliyle kendini bulup, davarları meşeliklerin içinden zar zor çıkardığı halde, olan biteni evdekilere anlatmadı. Bu işi unutmak istiyordu. Söylendi:

— Deve kibi koca bir herif, durdugi yerde yıkıliy, sonra da köroğluna yakıniy... Ayıptır ayıp! Karı gibi bir iş edemem, yakınıp da merhamet dileyemem!..

Velâkin, hiç umulmadık bir anda, karısı Filito'nun hastalığını anladı. O da şöyle oldu: Bir akşam, çocuklar uyuduktan sonra, Filito karısıyla cima ediyordu. Siftah bu iş pek tatlı ama tez geçti. İkincide Filito'nun iştahı kabardı, gonca gülde pek mi pek arzumanı kaldı. Karının sol bacağını sağ omuzunun üstüne attığı gibi, abandı. Omuzundaki süt beyazı tombul bacağın kokusundan pek hoşlanırdı Filito. Sakalını buralara sürte sürte koklamaya durdukça, karısının hilâl kaşlarını yıkıp indirmesine bayılır, o iniledikçe kendisi bundan pek gururlanırdı. Ak sürüye kara koyun kurt olur: Filito aç bir kurt gibi dalar ha dalar, daldırdıkça karısının uzun kara kıllarını içeriye tıkalardı. Bu akşam gönlü şendi Filito'nun. Dünyanın temeli kuralıdan beri, bu zaten böyledir, lâkin bu akşam karı sanki havadan inip oturdu gönül köşküne! Karı kıvranırken o yana bu yana devrilmesin diye, Filito kavi sarmaladı. Sağ memesine yapıştı, okşayıp yoğurdu. Yaz gelince atlar çayıra çıkar ya hani? Filito çayırlarda eşinip çayırları dişledi. Bu karının sevgisi candaydı, canda! He valla! Oluk gibi içeri alıp kaydırır, içerde büzer açılır, ıslak ıslak götürür, Filito'ya nice işlemeli bilezikler takardı. Filito yüklenip fazla bastırırsa ossururdu.

Derken vay, Filito bir yanma duydu. Çat etti bir yıldırım düştü ağaca, yaktı geçti. Filito o an yumuşadı, kurudu bitti. Yıkılıp karının döşüne yaslandı. Karı ise önce şaşırdı, sonra meraklanıp seslendi, Filito'yu bir iki dürteledi. Cevap alamayınca kalkıp çıraya koştu, çırayı yakına tuttu baktı ki, heyvah, Filito'yu cin çarpmış! Aklı gitti divaneye döndü. Fırlayıp odanın içinde sağa sola seğirtti, su getirecekti, suyu unutup bacaklarının arasındaki ıslaklığı elinin tersiyle kuruladı, ardından vıyıldayıp ağlamaya başladı, neden sonra sitilden bir tas su alıp döşeğe

yanaştı. Filito'nun çarpılmış ağzına dökmek istiyordu suyu, lâkin vıyıldarken derin derin hıçkırması yok mu, bu yüzden beceremedi. Tas eğildi, sular Filito'nun suratına döküldü. Allahın hikmeti bu ya, tam o sırada Filito kıpırdandı, belli belirsiz bir iki şey söyler gibi oldu. Yaklaştı karı, gözyaşlarını boşaltti, hem de bangırdı: «Filitom, kurbanım! Canım cigerim Filitom, n'oldu sana? Ha, söyle?»

Filito gözlerini aralayarak öylece durdu, birşey diyemedi.

«Hastasın, ha kurbo?»

Filito gözlerini kırptı ağırca.

«Çoktandır? Çoktandır hastasın kurbo?»

Filito gene göz kapaklarını indirdi «evet» anlamında.

«Yüregin mi sanciy?»

Başını hafiften yukarı kaldırdı Filito.

«Söyle kurbo, söyle neren agriy?»

Filito hiçbir işaret yapmadı. Uzun uzun sustu.

Karı kolunu kocasının başının altına koydu, öbür eliyle de saçlarını okşayıp çekiştirmeye başladı.

«Yigitim benim, erim, şahanım, nen var söyle? Arkam sensin, kal'am sensin, surlarım sensin, dağımsın, akar suyumsun, doğan günümsün, deli poyrazımsın, söyle kurbo, de bana, nen var?.. Beyaz kâada benzedin Filitom, ezme dertli bağrımı, di söyle!»

Filito susuyor, derin derin soluk alarak kuvvet bulmaya çalışıyordu. Bir cıgara içimlik zamanda kendine gelebilirdi. Deprenmeden yatmak en iyisi, biliyordu.

Az daha bekledi, sonra ufladı. Dudaklarını uzatarak uzunca bir üfürdü. Sanki içindeki hastalığı üfürmek istiyordu: Göynünün bulantısını, başının dönmesini, gözünün kararmasını. Yutkundu ve tane tane konuştu. Önce şunu dedi:

«Bu domuz illet, ağu kattı benim tatlı aşıma.»

Bunu dedi ve karının bacaklarına yakın duran elini beri getirip, karının sıcak etlerini avuçladı.

«Tatlı aşıma...»

Avucunu biraz daha ortalara getirdi, dişlerinin arasından mırıldandı:

«Tatlı aşıma...»

Gözlerinin içi güldü karının. Belini kırıp doğruldu, iki avuç altını tartar gibi, Filito'nun iki kasığına ellerini yapıştırdı.

«Hey benim koçum Filitom! Yedi çift camız kuvetli erim! Bagında bahçanda, koynunda, dizinin altında yetmiş hizmetini görem! Kurban olsun sana tatlı aşlar! Emzir de, emzirem; em de, emem! Göynün çekerse, üstünde degirmen taşı kibi dönem. Kaplan sıfatına, civan boyuna minasip geniş döşşeklerde yel misali savrulam, sana budumu kemigimi kırdıram, mor bilegimi çıtırdatam, heves güves kıvrılam da iligimi senin iliginin içine boşaltam!»

Filito karının sözlerini gururla dinliyordu. Karı gene konuştu:

«Filito, Filito! Gözlerin kudretten siyah sürmelidir senin! Nerde o gözler? Yıldız kibi kaydı geçti? Nerde o sürmeler? Soldu bitti. Aha iki kassıgının ortasına yapıştım mı, kazmanın sapı gibi tutar idim... Nerde? O domuz illet seni yedi bitirdi! Bildirmedin, sakladın. Kurbanım Filito, neden sakladın? Dert var ise, derman da var. Derdin belki bir çaresi var... Yalnız taştan duvar olmaz, yıkılır. Neden sakladın?»

Filito bu sefer kızdı, tükürür gibi «de-dit» dedi, karıyı kovdu, sonra sövdü. Karı da kenara çekilip hem ağladı, hem konuştu:

«Etme Filitom! Aslı kurt yavrusu, gene kurt olur. Demem o degil. Buna bir çare bulak... Kızdın ise, sabah olanda, sen beni kalk döv. Tekme ilen, deynek ilen döv. Demem o degil. Ben dayak yer isem, sendeki hastalık geçiy? Çocukları yetim mi komak istersin? Tez git, Molla Hüseyin'e görük! Seni cin çarpmış, cin! Molla Hüseyin'in nefesi kuvvetlidir. Kim ki Molla Hüseyin'in muskasını taşiy ise, cinler savuliy, ürküp kaçiy...»

Uzun bir sessizlik oldu. Filito düsünüyordu. Karı haklı. Hastalığı sakladı da n'oldu sanki? Cima durumunda rezil oldu! Bundan beter rezaletlik var mı? Buna bir çare bulmalı...

Velâkin, rezil durumuna şahit olduğu için kiziyordu karıya. Demek ki ne? Bu karı ne derse şimdi tersini yapmalıydı.

«Molla Hüseyin'e görükmem!»

Karı birşey demedi.

«Muska felân istemez!»

Filito'nun incindiğini ve ondan böyle konuştuğunu biliyordu karı. Sustu.

«Molla Hüseyin de kim? O ne anlar lo? Ne anlar benim derdimden?»

Karı gene birşey demedi, «töbe töbe» diye iç geçirdi.

«Yıkıl dedim! Di git karşımdan!»

Karı sürüne sürüne duvarın dibine çekildi.

Karı orada karanlığın içine gömülünce, Filito rahatlayıp düşünmeye başladı. Acep ne etmeliydi? Karının sözünü dinlese, olmaz; derdine çare aramasa, o hiç olmaz... Peki ne etmeliydi?

Düşüne düşüne buldu sonunda:

— Baykuş karı! Sen ne bilin lo? Bu işlerden sen mi anliysen? Molla Hüseyin'e görükmiyrem işte! Çünkü neden? Ben daha güzel bir fikir bulmuşem: Molla Hüseyin'e görükmem, lâkin doktura görükürem! Duydun mu? Çünkü bende kafa var! Hele bakak doktor ne diy? Doktur, bazısına ilaç veriy, bazısına inne felân vuriy...

Beli! Bu pek güzel bir fikirdi! Böylece Filito hem karısının sözüne uymamış, hem de derdine çare aramış oluyordu.

— Ha? Sen dokturu ne bilin? Doktur dedigin, mayene parasını haketmez ise, dokturlugu kaliy? Helbet ki anliy birşeylerden. İlletin sebebini allahın sayesinde biliveriy. Ben de gider anlatırem: «Doktur beg, bu iş pek ciddi. Edemiyrem, haşaminhuzur cima bile edemiyrem» derim. «Gözlerim kararıy, aha bu illet beni yere çaliy» derim. «Doktur beg, sen de bir erkeksin, erkegin halinden anlarsa isen, sen anlarsın, allahın sayesinde, bir de senin sayesinde, n'olur, şu innelerden bir de bana vur» derim. Duydun mu lo, baykuş karı?

O yıllarda il merkezinde iki doktor vardı ama, biri doktordan sayılmazdı. Çünkü o «hükümet tabibi»ydi, sadece bürokratik işlere bakardı. «Doktor» dendiği zaman, bu adamı kimse aklına getirmezdi. Ama ikincisi, ikinci doktor, anasının gözüydü. Sıtma Savaş ile Verem Savaş

Derneklerindeki resmi görevlerinin yanı sıra, yasalarımıza göre göstermelik de olsa her ilde bulunması gereken Devlet Hastanesinin biricik doktoru olarak, vizite parasını cebine atmak koşuluyla, köylerden ve kasabanın içinden gelen hastaları muayene ederdi. Kırk tarakta bezi olmasına karşın, işlerinin hepsini muayenehanesinden yönetirdi. Ve eğer Bingöl'deki gündelik kazancı on memur maaşının altına düşerse, Sıtma Savaşın şöförünü çağırtır, Verem Savaşın sağlık memurlarını da yanına alarak cipe atladığı gibi köylere çıkardı. Öğleden önce bir, öğleden sonra da bir köyde konaklasa, ikişerden dört bin kayme!

Bu adamı «Doktor Hamdi Rıza» yapan asıl özellikler, yüzünün sol tarafına tebelleş olmuş tikler ile, müşteriyi karşılarken gösterdiği coşkuydu. «Tik» dedik, ama tikin böylesi pek görülmemiştir: Sol kaşı, gözü, burnunun sol kanadı, yanağı ve ağzının sol tarafı, hatta çenesiyle sol kulağı, sürekli olarak kıpırdardı. Tikler içinde kıvranan yüzüne kimse bakamadığı gibi, sinekler bile konmazdı.

Ve Hamdi Rıza'yı muayenehanesinde hasta kabul ederken görmeliydiniz! Gurbetten dönen kardeşini yılların özlemiyle karşılar gibi hastanın üstüne saldırır, tiklerinin de yardımıyla yedi yerden temenna ederek pürneşe bağırırdı:

— Vay benim gülüm, canım hemşerim, köylüm, sevgili aşiretlim, güzelim! Gel bakayım n'olmuş sana? Gel, gel... Görünüşün demir gibi, demir!

Kim gelse böyle derdi. Ölmek üzere olan bir hasta da getirilse, o gene böyle derdi:

— Güzelim, aşiretlim! Demir gibisin, demir!

Filito, işte bu doktor Hamdi Rıza'ya başvurdu. Sırasını iki saat kadar bekleyip muayene odasına girince, şaşırdı kaldı. Hamdi Rıza bomba gibi patlayıp Filito'nun üstüne yürümüş, «vay benim köylüm, aşiretlim, nerelerdesin yahu?» diye gösteriye girişmişti. Filito utandı. Kafasında hazırladığı sözleri söyliyemez oldu. Hamdi Rıza ise bağıra bağıra boyna konuşuyor, eğilip bükülüyor, yüzünün sol tarafındaki tikler iyice hızlanıp birbirine karışıyordu. Bir yandan da Filito'yu sözümona muayene ediyordu. Gözkapaklarını çekiştirip gözlerine baktı Filito'nun. Gözünün

içine ışık tutup gene baktı. Boğazına da baktı, göğsünü dinledi, sırtını taktakladı, öksürttü, karnına bastırıp oraları yoğururken sordu:

— Neren ağrıyor? Hiçbir yerin ağrımıyor değil mi? Ben biliriiiiiim, hiçbir yerin ağrımıyor! Evham! Evham nedir sen bilir misin? Bilmezsin değil mi? Eğil! Kollarını öne uzat, yat demedk, otur da kollarını uzat... Ha? Neren ağrıyor? Demir gibisin, demir!

Filito muayenenin sonuna gelindiğini sezdi. Gitmeden derdini söylemek istiyordu. Şaşkınlığı bırakıp, bir gayret konuştu:

— Doktur bey, doktur bey! Bir illet var bende! Yere çalıy, gözlerim kararıy, teee ensemin kökü uyuşiy. He ya, orası uyuşiy, uyuşiy, uyuşiy, ensem keçe kibi oliy, sonra dizlerime iniy, sırtım, dizlerim uyuşiy...

— Buran mı? Buran mı uyuşuyor? Neresi o uyuşuyor dediğin yer?

Hamdi Rıza başladı Filito'nun ensesini ovalamaya.

— Baygınlık geçiriyorsun ha?

— He valla!

— Göynün de bulanıyor... Bak, nasıl bilirim? Bulanıyor di mi? Zamanlı zamansız bulanıyor... Nasıl bilirim?

Filito pek hoşlandı bu sözlerden. «Herif derdi buldu. şimdi helbet dermanını da veriy..» diye düşündü.

Hamdi Rıza, Filito'nun düşüncesini gözlerinden okuduğu için, içerde alesta bekleyen sağlık memuruna neşeli bir biçimde seslendi:

— Hüsnüüüüüü! Hüsnü, kardaşım! Bir polivitamin ampul hazırla, bir de anabolizan! Vur kıçına iğneyi şu adamın! O benim köylüm! Aynı aşiretteniz! Sıkı vur haaa! İlacın tamamını kökle!

Genellikle olduğu gibi streptomisinli penisilin vurmaya hazırlanan Hüsnü, «vitaminle kan yapıcı iğne de nerden çıktı, diye söylendi.

Hamdi Rıza, Filito'nun sırtına bir şaplak indirdi o sırada:

— Elli kayme muayene. Elli de iğneler.. haftaya gene gel! Perşembe! Unutma bak! Perşembe günü sana iki iğne daha yapacağım. Demirden de sağlam olacaksın!..

Filito o gün akşam köye döndüğü zaman, on yıl bir

günde yaşamış gibiydi. Sersemlemişti. Karısı ise, doktorun ne söylediğini bilmek istiyordu. En büyüğü dokuz yaşında olan dört çocuğu da, ağızlarını açarak ve alt dudaklarını sarkıtarak merakla babalarına bakıyordu. Askere giden duymuşlardı ama, doktora giden duymamışlardı.

Filito, olanları anlatmak için şöyle bir düşündü ve sonra birden güldü. Hamdi Rıza'nın tikleri gelmişti aklına.

— Valla ben beyle bir herif görmemişem! Herifin suratının aha şu yanı, beygirin eti-derisi kibi titriy... Kaş göz, oynaşıp duriy...

Karısı bu deneni anlamadı:

— Hangi beygirin?

— La git! Beygir kısmısının sagrısi veya bacagi veya herhangibir derileri bazen titrer ya! Doktorun suratı da tıpkı beyle titriy... Na beyle...

Filito başladı Hamdi Rıza'yı taklide. Çoluk çocuk, hepsi gülmekten kırıldılar.

İğne vurulduğunu da anlattı Filito:

— Bir bu kanadına, bir de şu kanadına...

Beli! Filito'nun keyfi yerindeydi. Ve bu böyle Perşembe gününe dek sürdü.

Perşembe günü Dr. Hamdi Rıza'nın buyruğuyla iki iğne daha yapıldı Filito'ya.

— Neymiş? Kansızlık! Vitaminleri de yedin mi kıçına? Şimdi demir gibisin, demir! Ver bakalım yüz kayme daha... Hüsnüüüü, duyuyor musun Hüsnü? Bak benim aşiretlim sana elli kayme bahşiş veriyor! Gel al paranı Hüsnüüüü!

Demek ki allahın sayesinde, bir de doktur beyin sayesinde, bir de allah razı olsun Hüsnü efendinin sayesinde Filito hastalığı atlatmış bulunuyordu. Acep buna inansa mı? Bunu zaman gösterecekti.

Tam on beş gün, pek ölçülü davrandı Filito. Kendini yormadı. Karıya da yanaşmadı. On beş gün sonra, artık iyileştiğine kanaat getirdi ve cima hususunda sıftah etti.

Hey benim kara gözlüm, dünya varmış! Cennet, karının oracığındaymış! Say ki, bahar gelmiş, bahar bir düğün sofrası gibi Filito'nun önüne açılmış, ordan kalkmış Filito'nun iliklerine yayılmış!..

Filito sıhhat ve afiyetteydi. Kararlı bir âşık gibiydi.

Gece olup da çocuklar uykuya dalınca, Filito lâle sünbül bağına koşardı. Gece olunca, bülbül öter, gonca güller seçilirdi. Koklaşarak cana can katılırdı.

Bu böyle yirmi gün daha sürdü. Sonunda Filito gene küt diye düşüp bayıldı. Ayıktığı zaman bu işe öyle üzüldü ki, oturup saatlarca ağladı. Hamdi Rıza'nın anasına avradına sövdü.

— Geçmişine geleceğine yandığımın dünyası! Hayat bana zehroldu! Güzel ömrüm telef oldu!

Derin bir sıkıntı içinde eve döndü Filito, kendini yüzükoyun döşeğe attı. O güne dek, böylesine içi kararmamıştı. Yattığı döşek, boran oldu, kış oldu. Hicran yerine, ağzından burnundan parça parça kan gelse evlâydı. İşte sabahı böyle etti ve çaresiz, Hamdi Rıza'nın yolunu tuttu.

— İnnelerden pek bir fayda görmemişem doktur beg! Aha bu illet dün eyin beni gene yere çaldı! Velâkin ben anlamışem. Çünkü neden? Çünkü bayılmadan önce, teeee iki gün önce, içim bir hoş oliy. Burnumun içi ve karnım kaşıniy. Aha burası: Kaşıniy, kaşıniy, kaşıniy, sonra yanıp tutuşiy...

Hamdi Rıza, yarı kızgın, yarı ciddi bir tavırla sordu:

— Yanma var ha? Midende yanma var?

— He valla!

— Peki bugüne kadar neden söylemedin, ha efendi? Oyun mu oynuyoruz? Ya şimdi senden ülser çıkarsa? Geciktik! Ha, neden söylemedin?

Filito boynunu bükünce, Hamdi Rıza üsteledi:

— Ülser, yapar tabii! Bayıltır. E be birader, ben kâhin değilim ki! Sen şikâyetini doğru dürüst söylemezsen ben nasıl keşfederim? Kabahat sende! Söylemedin!..

Sonra Filito'nun karnını böğrünü yoğurmaya başladı Hamdi Rıza.

— Bastırınca ağrıyor mu? Ha, ağrımıyor mu? Ağrımaz ya! Çünkü bu illet, gizli bir illettir... Hüsnüüüüüü! Hüsnü bey, kardaşım, odana bizim aşiretten birini gönderiyorum, bak dikkat et! Bemiks ampul, Baraljin ampul.. sonra bir kutu Kompensan ver eline, bir kutu da Buskopan draje, tamam mı? Hüsnü bey, sen şey de ver, n'olur n'olmaz, bir kutu da Diazepam...

Filito iğneleri yedikten sonra Hamdi Rıza'nın odasına döndü. Avucunda kutu kutu ilaçlar vardı.

— Bak şimdi güzelim, şu kutu, mide ilacı! Bundan günde beş altı tane çiğneyeceksin. Yutmak yok haaa! Geviş getirir gibi çiğneyeceksin. Şunlar da ağrı hapları. Ağrı olduğu zaman yutarsın. Öbüründen de sabah bir, akşam bir, tamam mı? Süt iç süt! Duydun mu? Aval aval bakma yüzüme! Bol süt iç!.. Heh heh, demir gibisin, demir!

Filito ilaç ve umut yüklü olarak döndü köye. Karısına dedi ki:

— Herif haklı! Derdimi söylememişem ki derman bulsun! Velâkin bu sefer hep anlatmışem. Midem yanıy, böğürlerim kaşınıy demişem. Doktur da bana kıyamet kibi ilaç verdi.

Karısı içini çekti sadece.

Bu iç çekişin karamsarlık taşıdığını biliyordu Filito. Karıya kızıp başka bir bahaneyle tam bağıracakken, içeriye köy bekçisi Komil girdi. Filito'nun elindeki ilaç kutularını görünce şaşırdı:

— O nedir lo?

— İlaç.

— İlaç? Kim hasta?

Komil, «selâmünaleyküm» demeyi bile unutmuştu. İlaç, yâni hastalık konusu, bir Bingöl köylüsünün aklını başından almaya yeter. Çünkü Bingöl'lü için doktor ve ilaç, ölümden önceki son çarelerdendir. Ölecek hâle gelmeden, bir dağ köylüsünün doktora gittiği görülmemiştir.

— Söylesene lo, kim hasta?

— Ben!

Komil iyice afallamıştı:

— Sen? Hasta sen?

Karşısında dikilip duran Filito'yu bir daha süzdü Komil.

— Sen?..

Filito'nun karısı bu arada döşek serdi, oturması için işaret etti.

Komil döşeğe oturdu ama, kafası hep ilaç ve hastalıktaydı. Anlayamıyordu. Ayakta durabilen bir adamın doktora gitmesini ve ilaç almasını anlayamıyordu.

Filito da zor durumda kalmıştı. Ne desin? «Valla bu hastalık derin: Cima eder iken yıkılıp bayılırem» mi desin? «Hayattan bir tat almaz olmuşem, bedenim göçüy, ola ki ruhum da yakında göçüp gidiy, durumdan pek korkmuşem; aslında Komil, bu illet pek fena gözikiy» mi desin?

Böyle birşeyler diyemezdi. Düşündü Filito. Sonra «merhaba» dedi, «hoş sefa gelmişsin» dedi. Komil de elini göğsüne bastırıp «merhaba» diye mırıldandı ama Filito'ya garip garip bakmaktan kendini alamıyordu.

Filito söze başlamadan önce, karısına ters ters baktı, o da yan odaya geçti.

— Beni yılan ısırdı, Komil!

— Eeeee?

— Düşüp bayılmışem. Ayıkıp baktım ki, böğrümün aha burası sancıy! Sonra bu sancı hep artti. Bilmiyrem, acep ben baygın iken, acep bu yılan girtlagımdan girip döşüme mi yerleşmiş ola? Hep bayılırem Komil, bu yılanın zehrinden kurtulamıyrem...

— Allah allaaaaaah! Yavu bu nasıl oldi?

— Bilmiyrem. Fena kasavet edirem. Mecburi kalkıp doktura gitmişem.

— Eeeeee?

— Allah razi olsun dokturdan! Herif dedi ki, «al bu ilaçları» dedi, «eger ki o yılan midene girip oturmuş ise, bu ilaçlar oni gebertiy» dedi. «Yok midene çöreklenip oturmamış ise, aha öteki ilaçlar, yılanın zehrini yok ediy» dedi. Hiç sorma Komil! Çok fena olmuşem. Sancıdan edemiyrem. Uyku yok. Zabbaha kadar kıvranıp dururem...»

Komil, «fesuphanallaaaah» diye ünledi. Sonra fikrini söyledi:

— Acep kitap kıraat ediliy olsa, yılan ordan çıkıy mı?

— Yavu, bu yılan! En imansız bir mahlûkattan! Töbe töbe! Yılan gibisi, beyle bir şeye hiç kaniy?

Ama Komil'in aklına eşsiz bir fikir geldi:

— Hey Filito! Lo bu yılan dedigin, dumandan ürküp kaçmaz mı? Agzının içinde ataş yakamıyrık, velâkin cıgaraya başlasan?.. Cıgaranın dumanını yutup yutup yılanı içerde zorlasan?

Filito içini çekti:

— Babam, beyle usuller varsa ise, doktur bilmez mi sanıysen?

— He valla! Ben onu duymuşem: Bingöl'deki o doktur, yılanın dilinden anliy! Kırovelyan köylü Haso dedi ki, bu doktur yılandan da beter, iblisin ta kendisi!.. Herif helbet midende oturan yılanın halinden anliy...

Sustular. Sonra Filito konuyu değiştirdi ve sordu:

— Hayırdır, Komil? Bana söyliyecen bir husus mu var idi?

— Yooooo.. Komşuluk namına hatır sormaya gelmişem...

Aslı öyle değildi. Filito'nun öküzü Heko'nun tarlasına girip ziyanda bulunmuştu. Komil, öküzüne mukayyet olmasını istiyecekti Filito'dan, lâkin böyle bir durumda söylenir mi? Filito can derdindeyken öküzün peşinden koşabilir miydi şu günlerde? «Allah şifalar versin» diyerek ayrılmaktan başka yapacak şey yoktu.

Komil gidince, kapının ardından konuşmaları dinlemiş olan Filito'nun karısı sordu:

— Filito, Filito! Yılan meselesi de nerden çıktı? Söyle kurbo, aslı nedir bunun?

— Pekiy ne diyem? Ha? Sebepsiz yere boyna yıkılırem, cima dahi edemiyrem mi diyem, ha? Helbet ki bir sebep bulmak icap ediy...

Ve o günün akşamı, Filito'nun evi komşu ziyaretçilerle doldu. Komil'in köyde birkaç kişiye Filito'nun başına gelenleri anlatması, bütün köyün duymasına yetmişti. Gelen ziyaretçiler, bayginken yılanı nasıl olup da yuttuğunu soruyorlardı.

— Bilmiyrem! Belki de yutmamışem! Belki yılan beni ısırdıktan sonra savulup gitmiş! Velâkin midem pek sanciy. Ola ki yutmuşem! Doktur beg iyice bir mayene etti. Döşüme bastırıp baktı. İçerdeki yılan hiç deprenmedi. Demek belki yılan yok!

Böylece Filito yılna uydurmasını geçiştirmiş oluyordu. Bu uydurmada diretmek, yalancılık olurdu. Bu kadarını göze alamazdı.

Ama sanki karnında bir yılan varmış da, onu ilaçla öldürmesi gerekiyormuş gibi, Hamdi Rıza'nın haplarını

üçer beşer yutuyor, «bunu geviş getirir gibi çiğnemelisin» dediği hapı ise sık sık çiğniyordu.

Bir ay kadar da böyle geçti. Sonra Filito düşüp bayıldı. Altı gün sonra bir daha bayılınca, bu geniş dünyada Filito'nun yeri daraldı. Çıkıp da dağlara bakamaz oldu. Evde, karının, çocukların sıfatına bakamaz oldu. Düş görse, düşünde kara toprak gözlerine doluyordu.

Ölüm, dolanı dolanı gelir ya hani, yavaşça... Filito onun mihnetini çekiyordu.

Yaradan, mahzun etmişti Filito'yu. Yaradan «bahar» demiş, güz olmuştu. Yılgındı Filito. Boş yuva beklemiş yoz kuşa dönmüştü.

Hamdi Rıza'ya gitse n'olacak? Haklı gidip haksız çıkacaktı. Herif kaşını gözünü kırpıştırıp, «peki neden söylemedin? Tuh, senin yüzünden geciktik!» diyecekti.

Demek ki aylar ayları kovaladı, Filito hiçbir çare bulamadı. Eli işe güce varmıyordu. Nice bu dert ile yanıyor, feleğin boynuna taktığı kement ile sürükleniyordu.

Nasıl ki şu dünyaya güvenilmez...

Sonra birgün Komil geldi. Mehmet Şerif haber yollamış, demiş ki:

— Filito tosunu satsın, Elaziz'e gidip dokturlara görüksün! Orda iyi dokturlar varmış derler. Babam, Allahtan umut kesilmez. Yazık, Filito henüz genç. Yazık ki hem nasıl yazık! Durmasın, Elaziz'e gitsin!..

Filito, Mehmet Şerif'in ilgisine pek sevindi. Komil'e şöyle dedi:

— Kurban oldugumun Mehmet Şerif'i! Allah ona dert göstermesin! Herif işini bırakmış beni düşüniy. Çünkü neden? Herif hanedan, ocakzade, temiz pâk, her bakımdan zaf hol (*). Aşiretinde her bir hususu düşüniy. Köye sahip çıkiy... İşte eski adamlar beyledir. Mekânı tabii cennet!

Karısına da şöyle dedi:

— Allah razi olsun Mehmet Şerif'den. Çok çok razi olsun! Velâkin, lan karı, yavu ben bu tosunu nasıl sata-

(*) Zaf hol: «Pek iyi» «pek güzel» anlamında, Bin göl'lünün ağzında sık sık kullanılan bir söz.

rım, ha? Güz zamanı çifti kim sürer? Düveni kim çeker?

Mehmet Şerif'in önerisine sevinsin mi, üzülsün mü, şaşırdı Filito. Tosunu satmayı göze alamazdı; gelecek yıl, geme koşacaktı. Boynunu ezip çift sürmeyi öğretecekti. Üç yıldır bunu beklemişti. Üç yıldır gözü gibi bakmıştı bu hayvana. Alçacık damında sıcacık tutmuştu. Yaş komayıp altına kuruluk serpmişti. Tam işe yarayacağı bir zamanda nasıl satardı?

Kalkıp Mehmet Şerif'in odasına gitti, tosunu elden çıkaramıyacağını anlattı. Filito konuşurken, Mehmet Şerif sakalını sıvazlıyarak önüne bakıyor, düşünüyordu. Filito'nun konuşması bitince, başını kaldırıp Filito'nun gözlerinin içine baktı Mehmet Şerif. Öylece bekledi ve sonra tane tane konuştu:

— Filito, yavu sen ne diysin? Harman zamanı gelince felân... Bilmez misin, nice harman zamanı gelip geçiy. İş o·ki, sen sıhhate kavuşasın! Senin kibi yigit bir adam için, tosun dedigin nedir? Bir tosunu kendi sıhhatına mı degişiysen? Harman zamanı gel benim öküzü al, çift sürerken gel gene al. Tek ki, Allah sana şifa vere!.. Di Filito, sözümü tut. Elaziz dokturlarına bir görük.

Akşama da kaynı Heko geldi Filito'nun evine. Heko yekten görüşünü açıkladı:

— Mehmet Şerif haklı, Filito! Elaziz dokturlarına bir görük. Tabii ben seni gurbet yerinde yalnız komam! Gel, zabbah olanda Çölik'e (*) gidek, tosunu satak, Enver Efendi'ye doktur hususatını danışak...

Filito ne desin? Belli ki, derdine Elazığ'da çare araması, başta Mehmet Şerif olmak üzere, tüm köylünün isteğiydi. Filito köylünün isteğine karşı çıkamazdı. Ve Heko'yu Filito'nun evine gönderen de Mehmet Şerif olmalıydı. Heko, gözü açık birisiydi; okur yazarlığı vardı, yol yordam bilirdi, gurbet elinde Filito'ya hakkıyla yardımcı olabilirdi, üstelik kaynıydı, yakınıydı, dahası ne?

Ertesi sabah erkenden yola çıktılar. Filito Bingöl çarşısında tosununa müşteri ararken, Heko manifaturacı Enver Efendi'nin dükkânına gidip Elazığ doktorları hakkın-

(*) Çölik: Köylüler il merkezine «Çölik» der.

da bilgi aldı. İki Elazığ doktorunun adını bir kâğıda yazarak kâğıdı özenle katladı, cebine yerleştirdi.

Heko çarşıda Filito'yu bulduğu zaman, tosun bin altı yüz kaymeye satılıp gitmişti. Filito kendini akıntıya bırakmış bir haldeydi. Aval aval bakınıyor, başına ne gelirse gelsin, razı gözüküyordu.

O gece Hacı Sayıt'ın evine misafir oldular ve devrisi gün sabah otobüse binip öğlende Elazığ'a vardılar. Heko, Elazığ'da Bingöllülerin kaldığı oteli biliyordu, doğruca bu otele gidip iki yataklı bir odaya yerleştiler.

— Göynüm bulanıy.. -dedi Filito-, doktura gitmiyek de yarın gidek, ha Heko?

— Peki. Ben gidem ekmek getirem. Sonra, dışarı çıkmış iken bir de şu dokturların mayene adresesini bulam, sen yat dinlen...

Filito birkaç saat kestirdi. Uyandığında içinin bulantısı geçmişti, başı artık dönmüyordu, ama yataktan çıkmak istemedi. Bu otel odasını pek yadırgamıştı. Gurbette yalnız kalmanın sızısını derinden duydu. Herşey yabancıydı Filito'ya, herşey bir garipti. Bilemediği, tanımadığı şeylerin içinde, kuşkuyla, çaresizlikle, korkuyla karışık bir çekimserliğe düşmüştü. Daha sonraki günler de böyle oldu: Elazığ sokaklarında yürürken, dükkânların önünden geçerken, kalabalığın arasında Heko'yu yitirmemeye çabalarken ve geceleri...

Geceleri Heko uykuya daldıktan sonra, Filito yatağında kıvranıp duruyor, bir türlü uyuyamıyordu. Başı yastıkta, ama gözü yoldaydı. Köyünü özlüyordu. Karanlıkta gözlerini o yana bu yana çeviriyor, otel merdivenlerinden gelen ayak seslerini dinliyor, uyumadığı halde düsler görüyordu. Bir turna giderse eğer Bingöl'e. turna uğrarsa köye, hem kavime, hem kardaşa, turna yâre selâm eylemeliydi. Bazan da anasını hatırlıyordu Filito. Ölmüş anasını. Ve gurbet elde bir han odasında koyu karanlıklara bakarak şefkat aranıyordu. Anası yoktu ki yaka yırtıp yaş döke!..

Geceleri hemliydi yorganı, yaşlıydı gözü. Lâkin gündüzün, sıkıntısını âşikâr edemezdi. Heko'nun sözüne uyarak ordan oraya sürükleniyordu. Sıla özlemini içinde sır

gibi saklıyor, bu sırdan başka birşey düşünemiyor, duyamıyordu.

Gittikleri doktor, ağırbaşlı bir insandı. Heko'nun anlattıklarını uzun uzun dinledi. Sıkıca bir muayene etti Filito'yu, ciğer filmine gerek duydu; röntgen uzmanına gönderdi onları. Bir gün de filim için beklediler.

Ciğer filmi temiz çıkınca, doktor sarılıktan kuşkulandı. Gerekli tahlillerin yapılması için laboratuara havale etti.

Yok. Sarılık da çıkmamıştı! Filito'yu kemirip duran derdin ne olduğu anlaşılamıyordu. Heko bunu doktorun hâlinden sezdi.

— Gitmiyek o doktura, -dedi-. Bende ikinci dokturun adresesi var, hele ona gidek!

İkinci doktor da bazı tahlillerin yapılmasını istedi. Ama Elazığ'da geçirdiği günler Filito'nun canına tak demişti. Sokakta Heko'ya bağırmaya başladı:

—. Nedir la, dokturdan doktura çekiştiriysen? Ha? Herifler derman buliy? Aha şu senin dermanındır, şu heplerden yutmalısın, diy? E babam öyleyse? Beş-altı gündür gurbet yerinde perperişan oldugumiz yetmez mi? Yörü kardaşım yörü, gidek köyümüze! Elaziz'den bize bir hayır yok! Yörü otobosa!..

Heko ne dediyse Filito'yu kandıramadı. Aslında Heko da bu doktorların derde çare bulacağına pek inan etmiyordu. Insansa, ne yapar eder, Filito'yu Elazığ'da kalmaya razı ederdi.

Döndüler köye. Komşular, tüm köylü, Elazığ'dan nasıl bir sonuçla dönüldüğünü merak ediyorlardı, ama herşey Filito'nun mahzun halinden belliydi. Kimse gelip Filito'ya birşey sormadı. Yalnız, Heko Mehmet Şerif'e bu konuda bilgi verdi:

— Harpût'un en menşur dokturlarına gitmişez, velâkin hiçbir fayda görmedik! O yana dolan, bu yana dolan, herifler ne söylemiş ise, sözünü aynen tuttuk: Biri dedi ciger foturafını çektirek, öteki dedi, kanına bakak... valla Mehmet Şerif, netice biz bundan bir hayr görmedik. Koynumuzda tam bin alti yüz kayme var idi, bin alti yüz kaymenin alti yüzünü harcamişez.. he ,valla! Filito desen,

Harput'ta çile doldurmaktan usandi! Çaresiz, geri döndük...

Ağır ağır kafasını salladı Mehmet Şerif. Sakalını kaşıdı. Anlamıştı, başka bir çare bulmalıydı...

Filito hasta haliyle köy işlerine düşe kalka yetişedursun, Mehmet Şerif işte o günlerde Molla Hüseyin'e haber saldı. Bir de o yol denenmeliydi. Allahtan umut kesilmez. Molla Hüseyin'in nefesi kuvvetlidir. Yazdığı muskanın kati faydasını gören nice dertli, illetli vardır. Molla Hüseyin...

Ama allahın işine bakın ki, Molla Hüseyin okuyup üfleyip, muskasını gizlice yazıp Filito'ya verdikten sonra, daha iki dakka geçmeden, Filito hayır dualarını alıp kapıdan dışarı çıkar çıkmaz, hemen oracıkta, çardağın altında küt diye yıkılıverdi! Hem bu seferki baygınlık uzun sürdü. Neden sonra Filito ayıldı, akşam olmadan aha bir daha düştü bayıldı!

Demek ki ne? Demek ki Filito'yu cin çarpmamış! Demek bu husus derin! Molla Hüseyin gibileri (allah selâmet versin), Molla Hüseyin gibileri, bu derde deva bulamaz! Allah gani gani rahmet eylesin, Şıh Faro olacaktı ki şimdi... Şıh Faro, allah tarafından bir kuvvetle, adamın gözünün içine baktığı gibi illeti kestirirdi. O derde tam deva olacak muskayı heman yazıverirdi... Lâkin nerdeeee? Şıh Faro öleli belki otuz yıl geçti...

Öyleyse ne? Şimdi n'etmeliydi? Kış zaten bastırmış; malûm, baharı beklemeliydi.

Filito pek müşkil bir kış geçirdi. Aylar ayları kovaladıkça, Filito'nun fitili tükendi, yağı eridi. Sanki illikleri koftu. Hâli hâl etmeye hâli yoktu. Kış boyunca inileyip zararlandı durdu.

Sonra karlar eriyip, ama ağaçlar daha yeşillenmeden, Filito'nun karısı bir sabah caminin önüne kadar gelerek avaz avaz bağırdı. Karı öyle yırtınıp öyle şikâyetleniyordu ki, baharın yakın olduğunu herkes bildi. Kimse çıkıp da:

— Dur ula karı! N'oliysen? Dur daha bahar gelmedi, çiçek bitmedi, ot bitmedi!.. demedi.

Demek, Filito'nun derdine çare aramak zamanı gelmişti.

Peki, Mehmet Şerif duymaz mı? Filito'nun karısının cami önünde nasıl avaz avaz bağırdığını duymaz mı? Düşünmeye başladı Mehmet Şerif. Birkaç gün kurdu-düşündü, köyde güvendiği adamlardan bazılarını çağırıp danıştı konuştu ve böyle böyle derken, Filito için son bir hal çaresi bulundu.

Köy karıları, aralarında fısır fısır konuşuyorlardı bu işi. Yediden yetmişe kadar herkes bunu biliyordu. Filito ile karısı ise, avcılardan kaçmış ceylân misali, evde her zamanki gibi mahzun oturup bekleşiyordu. Filito ile karısı, ağaç bağında kurumuş dallar gibi gamlıydı.

O sabah, seher yeli dertli dertli esiyordu. Beşo girdi içeri. Filito derbeder olmuş yatıyordu. Beşo'yu görünce, az doğruldu. Beşo ise iki adım atıp sırıttı. Durdu, gene sırıtır gibi yaptı.

Filito, zorlanı zorlanı ayağa kalkıp Beşo'yu buyur etti. Velâkin bu Beşo'da bir haller var! Allah allaaaaah, yavu hangi sebepten sırıtıp duruyor bu herif?

Beşo döşeğe oturduktan sonra da bir acaipti. N'edeceğini bilemiyor, ezilip büzülüyor, yüzünü gevşetip zoraki sırıtıyor, söze nerden başlıyacağını bilemiyordu.

Sonra Beşo cebinden küçük bir şişe çıkardı, Filito'ya uzattı. Filito şaşırdı:

— Bu ne?

— Kolonyagi!

— Kolonyagi? O nerden çıktı?

Filito anlamıyordu, hiçbirşey anlamıyordu. Bu sırıtmalar, ezilmeler, dilinin altındakini söyliyememeler nerden çıkmıştı? İllâki, Beşo gibi yoksulun yoksulu bir adam, kolonyayı nerden bulmuştu? Beşo bu köyün belki de en yoksuluydu. Çırayı yakmak için kibriti çaktıktan sonra, elindeki sönmüş kibrit çöpünü atmaya kıyamaz, belki gene lâzım olur diye pencerenin içinde bir köşeye kaldırırdı...

— Di Beşo, söyle! Kolonyagini nerden buldun?

— Var idi... Teeee, bizim kızı gelin ettigim zaman almış idim, aha şişenin yarısı kalmış. De buyur, bu senin hakkın!..

Filito bunu da hiç anlamadı. Şişedeki kolonya neden kendisinin hakkı oluyordu? Neydi bu mesele?

Mesele şuydu: Komşulardan Hüso, Bingöl Hastahanesine yattığı zaman, ziyaretine gelen Hacı Sayit'ın bir şişe kolonya getirdiğini görmüştü Beşo. Demek âdet buydu. Demek hastahaneye yatan her kimse, ona bir şişe kolonya gerekti. Bu sebepten evdeki şişeyi kapıp Filito'ya getirmişti.

Sonra pek büyük bir olay oldu: Beşo ile Filito birbirlerine bakışıp dururken, kapı açıldı, Mehmet Şerif'in damadı Kulo, Sofi Kasım ve Heko girdi içeri. Bu üçünün bir arada Filito'nun evine gelmesi, bir olaydı. Böyle bir «heyyet», ya kız istenecek zaman, ya da önemli bir sorun çözümleneceği zaman gelirdi eve.

Filito, işin içinde iş olduğunu anlamıştı. Hizmet etti, çay demledi, hal hatır sorup biraz hasbihal ettikten sonra, asıl konuya geçildi. Mehmet Şerif'in damadı Kulo aldı sözü:

— Filito! Mesele böyle ve böyledir. Biz bu senin işi köyde düşünüp konuşmuşez. Seni bu illet ile yalnız koyamayık. Ne hali varsa görsün, geberirse gebersin diyemeyik. Bu elimizden gelmez. Düşünüp karar vermişez ki, bu derde muhakkak bir çare bulmalı! Son çare şudur: Ankara'da böyük hastahaneler, böyük dokturlar varmış derler. Allahtan katiyen umut kesilmez. Allah şefaat eder ise, Ankara'nin o hastahanesi bakarsın sebep olur. Sebep olur da, allahın sayesinde şifa bulursun... Biz bunu köyde konuşmuşez. Babam Mehmet Şerif, köyün adamlarina icabında danıştı. Köy namına böyle bir karar alındı... Dur dinle! Temam, Ankara'ya gitmek para işidir. Hastahanede şifa aramak para işidir, malûm. Sen bunun altından tabii kalkamazsın, malûm. Sonrası, malûm ki, köyde hepimiz fakirik. Bu köyde varlıklısı yoktur, aga yoktur, beg yoktur, kimsenin kimseyi ihya edecek bir hali yoktur. Sahibimiz yoktur, bu da malûm. Amma velâkin, biz aslen hepimiz kardaşiz, aynı aşiretteniz, aynı sudan içeriz, aynı yola gideriz... Biz bize yardım etmeye mecburuz. Bu köyde zengin yoktur ama, şükr, vicdan vardır, merhâmet vardır, kardaşlık vardır. Babam Mehmet Şerif dedi ki, biçâre Filito'ya yardım etmek farz olmuştur. Bu yardımı ya-

parsa ancak köy yapar, dedi. Bütün köylü bu söze amenna dedi. Herkes peki dedi.

Filito bu sözleri dinlerken, mahcubiyetinden başını öne eğmiş, bir noktaya bakıp duruyordu. Beşo ise, Kulo'nun ağzından çıkan bu pırlanta gibi sözleri kafasını sallayarak onaylıyor, her tümcenin sonunda «he ya, he ya» diye mırıldanıyordu.

Kulo'dan sonra Sofi Kasım konuştu:

— Bende birkaç Reşat altını var idi... Tam beş altın! Duvarın içine, taşın ardına saklamış idim... Mâdem ki hal böyle ve böyledir, bu altınların üçünü sana borç verirem. Dur deprenme, beni dinle! Üç altının borcunu, şifa bulanda sen helbet ki verirsin. Allah sayesinde sen belki o zaman altın tastan şerbet içersin. Bilinmez, karun kibi zengin olursun, sonra sen bana yardım edersin. Duydun mu Filito? Bu işler böyledir. Lâkin allahın izniyle yardım sırası şimdi bendedir. Temam, allah senden de razi olsun! Allah Mahmudo'dan da razi olsun! Mahmudo dedi ki, ben dedi, ormanci Salih Efendi'ye sattığım bir teneke yag parasını daha almamışem. Gider o parayı getirirem dedi. Üstüne beş yüz kayme daha katarım, eder bin kayme, dedi. Hepsor'lu İso'nun sekiz yüzü dururmuş bir kenarda. Oda verirem, dedi... Bak Filito, tosunun parasından sende zaten bin kâat kalmış, öyle degil? Demek ki, Mehmet Şerif'in düşündügü kibi, Ankara'nın hastahane parasi temam oldi... Heko! Sen ne diysin? Bu kadar para, Ankara masarifi için yetiy?

— Herhal yetiy, Sofi! Dahası ne? Üç-beş bin kayme etti. Bu para işimizi görür...

Filito işte o anda kafasını kaldırdı ve fısıltılı bir sesle Heko'ya sordu:

— Sen de mi Ankara'ya gelen? Ha? Yani beraber mi giderik?

— Tabii ya! Heko kaynın seni yalnız bırakıy? Üzülme kurbo, sen hiç kasavet etme! Ben bu memlekette payitahtı da tanırem. Polatlı'da askerlik yapmışem. Polatlı Ankara'dan iki saat çekiy. Tam üç kere gitmişem payitahta. Ankara'nın tekmil sokaklarını gezdim. Ben oranın kurdu sayılırem. Ordaki işleri sen bana bırak. Hastahane felân, bu işlerin hakkından gelirem, kasavet etme...

O güne kadar bu köyden gurbette hastaneye yatan bir kişi vardı: Çalseklerden Sülo. Eğridir'deki kemik veremi hastahanesinde ameliyat olmuştu Sülo. Başka kimse de duyulmamıştı. Şimdi, aradan beş yıl geçtikten sonra, Filito da gurbet hastanelerinde yatacaktı. Bu pek zor geliyordu Filito'ya. Pek olağanüstü geliyordu. Gurbet ellerde ölüp kalmaktan korktuğu kadar, sıla özleminden de çekiniyordu.

Onun için yola çıkmayı pek ağırdan alıyordu. Heko gidip gelip dürteledikçe, Filito hazırlık yaptığını söylüyor, her seferinde birkaç gün zaman kazanıyordu.

Doğu'da bu çeşit işler ağır yürür. Ha deyince çıkılmaz yola. Yolcunun da, geride kalanların da ayrılığa alışması için zaman gerekir ve de şu, «geride kalanlar» sözünü, Doğu'lunun yüreğinden, usundan çıkartamazsınız. Ciğerini kopartabilirsiniz doğulunun, ama «geride kalanlar»la olan bağlarını, hayır! Sanki yaşamın özüdür bu bağlar. Çıkışı olmayan bir gönül girdisidir. Şiirin ilk dizesidir, ve menzilsizdir.

Filito'nun karısı, geride kalanların tabii başta geleniydi. Ayrılık sızısını içinde saklayıp saklayıp da sonra ahıra kaçarak saçını başını yolmakla, kafasını duvarlara çarpmakla kalmadı bu karı, birşeyler birşeyler, çok birşeyler yapmak istedi. İçinden böyle geliyordu, ama elinden?

Bir tane beşibirliği vardı, gitti onu Mehmet Şerif'e verdi, Bingöl'e gönderip sattırsın diye. Eve döndü, yavrularının en küçüğünü kucağına alıp ağladı ha ağladı, çocuğu göğsüne bastırıp hep ağladı, yavruyu yere koyup bu kez bakır kazanı kaptığı gibi Mehmet Şerif'e koştu:

— Kurbanım Mehmet Şerif... kurban olam sana! Aha bu kazan da çocuklardan! Bu bakır kazanı da gönder satsınlar! Çocukların babalarına yardımı...

Derken birgün Şemşul Nene geldi Filito'nun evine. Şemşul Nene köyün en yaşlısıydı. Pek yaşlıydı. Belki doksanlıktı, belki yüz, yüz on, yüz yirmilik... Ağzında diş kalmamıştı. Çenesi uzayıp yukarı doğru kıvrılmış, yukardan sarkan burnuna yapışmak ister gibi kıvrılmıştı. Filito kapının ağzında Şemşul Nene'yi görünce şaşırdı. Kolundan tutup buyur etti, oturttu. Mırıldanarak birşeyler söylüyor-

dü Nene, ama söylediğinden tek sözcük anlamadı Filito. zarar yok, Filito'nun üstünü okşamasından ne demek istediği belliydi.

Şemşul Nene'yi ilk kez bu kadar yakından görüyordu Filito. Ya da eskiden pek dikkat etmemişti: Bir insanın derilerinin bu ölçüde buruşabileceği düşünülemezdi. Suratı, dere kıyısında yıkanıp sıkılan ve sonra da unutulan kurumuş bir çaputa benziyordu. Çaput gibi kuruyup katılaşsa gene iyi; bununki sarkıyor, damla damla eriyip dökülecekmiş gibi duruyordu.

Bin zahmetle kolunu koynuna soktu Nine. Orada parmaklarının ucuyla birşeyler arandı. Boyna karıştırdı ve sonunda yün bir kese çıkardı koynundan. Onu Filito'ya verdi. Bir yandan da yalvarır gibi, acıklı bir sesle, bir nakaratla mırıldanıyordu. Filito kesenin ağzını açtı, baş aşağı tutup içindekini avucuna boşalttı. Yün ipliklere takılmış, yün ipliklerin de bir çengelli iğneye takılmış olduğu, üzerinde arapça yazıyla «maşallah» yazan, delikli, küçük bir altın düştü avucuna. Birşey diyemedi Filito. Avucu açık kalmıştı. Kimbilir bu altın nazarlık, Şemşul Nene'nin ölen hangi torununun, ya da torunlarının torununundu. Anısını özenle sakladığına göre, belki en sevdiği torununundu. Kimden kalırsa kalsın, o bir altın armağandı... Sonra titrek elini Filito'nun eline götürdü Şemşul Nene, Filito'nun hâlâ açık duran avucunu sıktı, kapattı.

Gene o sıralarda, yağmurun çiselediği sıkıntılı bir Nisan günü, komşulardan Dırıyah'ın karısı Filito'nun penceresinin önüne gelip camı tıklattı. Filito uyuyordu döşekte, ya da baygın yatıyordu. Karısı hemen seğirtti, cama yaklaşıp dışarda kendisine el eden Dırıyah'ın karısını gördü, çıktı dışarı.

— Gelsene kurbo, gel ıslanırsın, içeri girek, yan odaya... Eyyy nedir? Dırıyah nasıl? Çocuklar?..

— Yok, içeri girmiyek...

— Neden? Di gel!..

Bir çekingenlik vardı bu karının üstünde. Kaçıp gidecekmiş gibi bir hali vardı. Sonra birden hızla konuşmaya başladı:

— Tut bunu tut! Dırıyah götürdü dün eyin Çölik pa-

zarında sattı. Haberi duyduktan sonra ancak üç çorap yetiştirebilmişem. Tut, al, dursun sende!..

Filito'nun karısının eline tutuşturduğu şey, üç çift yün çorabın Bingöl pazarında karşılığı olan on liralık bir bankınottu...

Ehmo'nun karısı da ilaç getirdi! Fi tarihinde, gözlerindeki trahom hastalığı için doktordan aldığı hapları ve göz merhemini, Filito'ya belki yarar düşüncesiyle getirmişti. Kendisine artık ilacın milacın yararı dokunamazdı. Gözünün biri birkaç aydan beri hiç görmüyor, ama öteki gözüyle başabaş irin akıtmayı sürdürüyordu. Dişetleri de nedense çürümüştü bu karının. Ağzından yayılan iğrenç koku, beş adım ötedeki köyün köpeklerini bile kaçırmaya yetiyordu.

Filito'nun karısı, bu hapları ve merhemi özenle bir bez parçasına sardı, duvardaki oyuğa sakladı. Sonra da ağlarken Filito'ya sesini duyurmamak için her zaman yaptığı gibi, ahıra kaçtı, orada «vah benim kör gözlü melegim! Kurban olam sana, kurban olam ilaçlarına! Vah benim yüce gönüllü bacım!» diye bağıra bağıra saatlarca ağladı.

O günlerde Filito ayağa kalkacak gücü kendinde bulup da köyün içine çıktığı zaman, yolda gördüğü küçücük çocuklar bile ona başka türlü davranıyordu. Çocuklar Filito'yu görür görmez yaramazlığı bırakıyor, saygıyla kenara çekilip, geçmesi için yol açıyorlardı. Sabahları analarının pişirdiği çorbaları Filito'nun evine özenle taşıyan, dökmeden götüren işte bu çocuklardı.

Ya dağlar? Ya kuşlar? Köyün altından geçen dere? Meşelikler? Ya bu toprak? Bulutlar, otlar, yapraklar? Filito'nun gözlerini çevirip baktığı, herşeyde, gördüğü herşeyde, kavrayan, kucaklayan, tutan, bırakmayan birşeyler vardı. Hüzünlü bir yakınlık, sıcak bir yakınlık, dertli bir yakınlık, kopmayan bir yakınlık vardı. Çengelli iğneyle yüreğine tutturulmuş bir bağ vardı. Bir emanet. Yürek yarasını işleyen bir emanet. Gece ve gündüz, sevdasını yoklayan bir emanet. Karşıdan karşıya yanan bir ışık gibi bir emanet...

Bir gece bir düş gördü Filito: Bingöl çarşısında bin altı yüz kaymeye sattığı tosunu geri gelmişti! Yağmur-

dan sırsıklam olmuştu tosun. Sıcak derisinden buharlar yükseliyordu. Boynuzuyla evin kapısına hafif bir tos vurmuş, Filito'yu çağırmıştı. Filito buharların içinde zor seçti onu. Bir görünüp bir yitiyordu. Göründüğü zaman, melûl, kocaman gözleriyle Filito'ya yaklaşıyordu...

Yok, Filito vatanından ilinden kolay kolay ayrılamazdı! Köylüsünden, canlarından kopamazdı! Filito tee Ankara'ya kadar gidecek, ama geri dönecekti! Geride kalanlar böyle istiyordu. Geride kalanlar, Filito şifa bulup gelsin istiyordu. Onun için yardım ediyorlardı. Onun için meraklanıyorlardı. Onun için eldekini avuçtakini çıkartıp veriyorlardı. Onun için Şemşul Nene'ler, Beşo'lar, Mehmet Şerifi'er, İso'lar, karılar, kızlar, çocuklar, dağlar, yağmurlar, kuşlar, çayırlar...

Onun için Besey, yardımların en büyüğünü yaptı, armağanların en güzelini verdi: Bu Besey denen karı, eskiden, on iki yıl önce mi ne, henüz kızken, selvi boylu bir yavruyken, o zamanlar, Filito'nun göz ağrısıydı. Filito Besey'e pek tutkundu. Pek mi pek göynü düşmüştü. Bakışları ciğerini yakardı. Sabah akşam peşinde dolanır, gündüz hayalinde, gece düşünde Besey'i görürdü. Lâkin Filito'nun sevdası karşılıksızdı. Besey kaçardı ondan. Hiçbir sözüne cevap vermezdi. Nazından geçilmezdi. Bu kadarla kalsa, gene iyi! Zalım, garaz edip kaçar giderdi. Filito'nun önünde, köyün öteki delikanlılarına işvelenir, kaş oynatırdı.

Zorla güzellik olmadığı gibi, her yiğit de sevdiğiyle gezemez! Filito epey yandı tutuştu, lâkin sonunda bıraktı bu işin peşini. Kendisi döndü, göynü de döndü. Sonra baktı, bu Besey gelin olmuş! Bilâhare Filito da evlendi, çoluk çocuğa karıştı.

Lâkin ne? Geçende n'oldu? Filito'nun köyden ayrılmasından iki gün önce, Filito Mehmet Şerif'in evinden çıkıp içi bulana bulana, handiyse düşer gibi sallana sallana, köyün çeşmesinin ordan geçerken n'oldu? Besey, sitilleri doldurmuş, su çekiyordu. Filito'yu görünce durdu, sitilleri yere koydu, sonra balaban bakışlı gözlerini çevirip öyle bir güldü cilvelendi ki, bu bakış, on iki yıl sonra Filito'nun gene bağrını yaktı. Düğmeleri açıktı Besey'in. Yoksa Filito'ya mı öyle geldi? Burası hiç mühim değil,

höyük sağrısı da hiç mühim değil, ak gerdanı, samur saçları da mühim değil. Mühim olan, Filito'nun sararıp solmasına bakmadan, Besey'in iki adım daha yaklaşması!

Sanki eğilip bal dudaktan bir yol öptürecekmiş gibi yanaştı Besey, sonra dünya âlem umurunda olmadan, elini zülfüne götürüp bir tel kopardı ve Filito'ya verdi.

Filito da eve varır varmaz çocuklara seslendi:

— Tez şu Heko'yu çagırın gelsin! Ona bir diyecegim var!

Heko merakla, soluk soluğa içeri girince, Filito sordu:

— Ha? Ankara'daki dokturların vesayire adresesini Hacı Sayıt'a soram demiş idin, sordun? Enver'e sordun? Ankara'da adamımız bulundi? Ha? Ne zaman giderik?

Ankara'ya gelen Bingöllüler, Rüzgârlı Sokaktaki Gönç Palas'ta kalır. Heko ile Filito da, buraya yerleşip, hastahaneye yatmak için bazı sözü geçer kişilerle ilişki kurmaya çalıştılar. Hacı Sayıt, eski Bingöl senatörünün adresini vermişti. Enver efendi de, Filito'nun hastahaneye yatırılması için tanıdık partililere mektup yazmıştı. Heko, birkaç gün içinde bu kişilerin hepsini buldu. Kimisi yan çizmiş, kimisi bazı umutlar vermişti: Partililerden birinin arkadaşı bir doktor varmış da, bu doktorun hastahanelerde çalışan başka doktor arkadaşları varmış da, doktor doktora söylerse, bu iş olurmuş!

Heko, böyle kuyruğun kuyruğuna bağlı bir işin gerçekleşmiyeceğini sezdiğinden, kendisi çıplak kafa Tıp Fakültesi Hastanesine başvurmaktan geri kalmadı. Ama öğrendiğine göre, burada aylarca sıra beklemek gerekiyordu.

Heko, hangi hastahaneye gidilse aynı bahanenin ileri sürüleceğini biliyordu. İşin oluruna gitmek gerekti. Hastahanedeki kayıt memuruna dedi ki:

— Sen bana doktur beyin, pırafasorun mayene adresesini ver, ben gidem konuşam. Ola ki yatak sırası hususatında bize bir eyilik eder...

— İyi ama hemşerim, hangi servisin doktorunu istiyorsun?

— Selvisin? Ben onu ne bileyim babam? Bizim Fili-

to'nun hangi hastalıga tutuldugunu bilse idik, doktura degil, eczaneciye giderdik... Selvisten ben anlamam...

Ankara'ya geleli beş gün olmuş, hastahaneye yatmak konusunda en küçük bir adım atılmadığı halde, paraların bir kısmı suyunu çekmişti. Tanıdıklardan, aracılardan da bir sonuç alınamıyordu. Filito otel odasında akşama değin Heko'yu bekliyor, hastalığının ve sıla özleminin alevlendirdiği karamsarlık yüzünden, ikide bir bayılıyordu. Bir de «kanser» sözü çıkmıştı ortaya. Kim çıkarmıştı bu sözü? Aracılardan biri mi, kayıt memuru mu, hastanede bekleşen hastalardan biri mi, her kimse, Heko bunu duymuş ve anlamını bilmeden gelip Filito'ya söylemişti:

— Kanında kanser hastalıgı varmış diyler... Hele hastahaneye bir yol yatmış olsa idin, kanser manser, her bişeyin çaresine bakılırdı...

Sonunda Heko kayıt memuruna beş yüz kâğıt rüşvet verip bu işi çözümledi. 418 Numaralı odaya yatırdılar Filito'yu.

Heko, rastladığı her doktora, Filito'nun hastalığının anlaşılması ve ona iyi bakılması için rüşvet verebileceklerini dolaylı yoldan anlatıyordu. Ama Heko gibisinin yüzüne kimsenin baktığı yoktu. Hastane burası! Doktorlar bildiğini okuyor, hastalığın anlaşılması için gereken buyrukları verip geçiyorlardı.

Araştırmalar, tahliller, oldukça hırpalamıştı Filito'yu. Birgün, Heko ziyaretine geldiğinde ona şöyle dedi:

— Anlamıyrem babam! Heriflere başım dönüy diyem, onlar tutiy ayak tırnagıma bakiy!

Gerçekten, tepeden tırnağa denetim altına alınmıştı Filito. Tahlil üzerine tahlil yapılıyordu. Vücudu delik deşik olmuştu.

Birkaç gün sonra, Heko Filito'ya ilk güzel haberi verdi:

— Kanser çıkmadi, Filito! Kanser olsan, imkânı yok kurtulmaz idin! Gördün mü bak, demek kurtulan!

Filito buna pek sevindi. Yumuşak bir sesle sordu:

— Kanser dediklerinden degilmiş. Beli! Peki öyle ise ne imiş?

Araştırılıyordu. Tahlil sonuçları geldikçe ve doktorlar

o konuda bir hastalık bulamadıkça, başka bir olasılık üzerine yöneliyorlardı.

Meraktan çatlayacak gibiydi Filito. Odaya girip çıkan hemşirelere, odacılara sorup duruyordu:

— Kurban olam hemşire hanım! Gel sana allahın adını verem, sen de bana dogriyi söyle: Bu benim hastalık neymiş?

Günler geçiyor, kesin bir sonuç söylenmiyordu. Hastane yaşamı bıktırıcıydı. Sıla özlemi de bastırıp duruyordu bir yandan. Heko hemen hergün geliyor, yemişler getiriyordu Filito'ya. Her gün iyi haberler veriyordu Heko:

— Şu hastalık dediler, o da degilmiş! Öteki dediler, hiçbiri çıkmadi! Filito, gözüm, maraklanma burda, helbet bir çare buluniy derdine!

Çok yönlü duygular içindeydi Filito. Olumlu haberler alışına seviniyordu. Ölmeyi kim ister? Filito şifa bulup köye dönecekti. Köyünde güzel şeyler bekliyordu kendisini. Öte yandan, sıkıntısını atamıyordu içinden. Bu iş kesin bir biçimde sonuçlansın istiyordu. Ölmekse ölmek, kalmaksa kalmak! Bitmeliydi. Artık dayanamıyacaktı. Çektiği kahır artık gırtlağına gelmişti. Bitmeliydi bu çile! Ölerek, ya da sağlıcakla kalarak, bitmeliydi!

Görüyordu işte, koğuşta kendisi kadar uzun yatan yoktu. O güne değin bu odaya yığınla insan gelmiş, kimisi ölmüş, kimisi iyileşerek taburcu olmuştu.

Filito bu duygular içindeyken, aslında doktorlar da hemen hemen aynı şeyi düşünüyordu. Şaşmışlardı doktorlar bu işe. Araştırma raporlarına dayanarak, belli bir hastalığa ilişkin sonuçlar elde edememişlerdi. Eldeki bulgularla hastalığı saptayamıyorlardı. Yürek, ciğer, böbrek, mide, karaciğer gibi, vücudun en önemli iç organları gözden geçirilmiş, sonuç alınamamıştı. Küçük olasılıklar üzerinde de durulmuş, bunlarla ilgili bulgulara da rastlanmamıştı. Bir tıp olayı olarak, neydi öyleyse bu olay? Yoksa Filito numara mı yapıyordu? Hayır, bu olamazdı. Böyle birşeyi düşünemezdi doktorlar. Çünkü Filito'nun şikâyetleri gerçek şikâyetlerdi ve gerçekten bir hastayı hayatından bezdirecek ölçüdeydi. Ama şu da var: Sekiz ayrı tahlil yapılmış, beş röntgen filmi çekilmiş, mikroskopik ve elektronik araştırmaların tümü tamamlanmış, bu ola-

yı yanıtlayacak bir sonuca varılamamıştı. Şaşırmıştı doktorlar. Filito'nun şikâyetlerini ve görünürdeki bozuk sağlığını karşılayacak hastalığın adını nasıl koyacaklardı? Tıp biliminin henüz bilemediği, anlıyamadığı olaylar önünde çoğu zaman söylendiği gibi, «sinirsel nedenlerden ötürü» mü diyeceklerdi? Başka çare yoktu. Söylenecek başka söz düşmüyordu doktorlara.

Servis başkanı Heko'yu çağırtıp bunu yaptı:

— Hastanızın pek birşeyi yok... Öyle görünüyor. Şikâyetlerinin ise sinirden mütevellit olduğunu sanıyoruz...

Heko bundan pek birşey anlamadı:

— Birşeyi yok? Peki öyle ise neden bayılıp duriy?

— Sapasağlamdır demedim. Hastalığı sinirden ileri geliyor...

— Pekiy doktur beg, biz şimdi n'apak?

— Bazı ilaçlar verecegiz tabii... Onları alsın. İyi bakım gerek... Son bir rapor daha bekliyoruz. Ondan da birşey çıkmazsa, taburcu edeceğiz...

Heko hemen gidip haberi Filito'ya ulaştırdı:

— Dokturlar birşeyin yoktur derler! Duydun mu? Azıcık asabatın bozukmuş!..

Filito bön bön baktı Heko'nun yüzüne:

— Ha? Bir hastalık yokmuş? Yoktur diyler?

— Öyle diyler! Son bir lapor daha bekliyler. Ondan da birşey çıkmaz ise, taburcu ediyler...

— Taburcu? Hiçbir fayda görmeden, taburcu?.. Bende hastalık yok imiş, ha?

Ve bayıldı Filito. Ayıldığında akşam olmak üzereydi: Heko yoktu başucunda. Onu bu saata kadar hastanede tutmazlar zaten. Düşünmeye başladı. Heko'nun anlattıklarını kafasının içinde evirip çevirdi, boyna düşündü.

Birden, Şemşul Nene geldi usuna. Torununun altın nazarlığını Filito'ya veren Şemşul Nene... Eğer Filito köyüne dönecek olsa, ne diyecekti şimdi ona? «Hastalığım yok imiş, köylüden aldığım paralar, borçlar ve yardımlar beyhude imiş!..» Böyle mi diyecekti? «Ben sizi yaldattım, hastayım diyerek paranızı pulunuzu toplayıp Ankara'da yedim!» Bunu mu söyliyecekti?

Tosun da gitmişti elden. Ve Filito gırtlağına kadar borca gömülmüştü. Bu paraları nasıl ödiyecekti? Öyle ya,

hastalığı olmadığına göre, doktorlar Filito'da hiçbirşeycik bulamadığına göre, sapasağlam bir adam olduğuna göre, köylü isterdi verdiği parayı! Hasta diye yardım etmişlerdi ona.

— Son bir lapor mu ne gelecek imiş! Gelsin bakalım, ne diy?

Bu rapor, son umuduydu Filito'nun. Gece boyunca dua edip durdu:

— Allahım! Böyük allahım! Beni mahçup etme yarabbim! Ele güne rezil etme! Filito kuluna bir hastalık ihsan et yarabbim!

Evet, Filito durumunu kurtarabilmek için, gökteki tanrının ona bir hastalık bağışlaması gerekiyordu.

Ama tanrı bu kez Filito'nun duasını kabul etmedi. Filito ertesi gün koğuşa gelen doktora son rapordan ne yanıt çıktığını sorduğu zaman, doktor bey şöyle dedi:

— Son rapordan mı?.. Haaa, ondan da birşey çıkmadı! Pek bir hastalığın falan yok... Hazırlan, yarın taburcu olacaksın! Kendine bakarsan, demir gibi olursun, demir!

O anda, Filito'nun hayatı tam anlamıyla karardı. Yatağına pelte gibi yapışıp kalmıştı. Kımıldayamıyordu. Utancından eriyip bitecekti. Keşke bir anda buharlaşıp sır olsaydı.

Nevresimi çekti üzerine. Kafasını da örttü. Orada, karanlığın içinde düşünmeye başladı.

Heko ziyaretine geldiğinde, kaynı Heko'nun yüzüne bakamadı Filito. Yerin dibine geçse iyiydi.

Heko ona birkaç söz söyledi tabii, ama bu sözlere kanmıyordu Filito. Hastalığı yoksa, el yüzüne nasıl çıkabilirdi? Köye nasıl dönebilirdi? Köylüye ne diyecekti? Kendisi için üzülen, aylarca çare arayan, yardım sağlayan, eldekini avuçtakini Filito'ya veren köylülere ne diyecekti? Ya karısına? Üzüntüden kafasını duvarlara çarpan karısına? Çocuklarıyla nasıl göz göze gelecekti?

Hastalığı yoksa, Şemşul Nene'yi bile aldatmış olmuyor muydu? Ya Besey? Yıllar sonrası, zülüflerinden bir tel koparıp veren Besey ile köyde karşılaşırsa...

Dırıyah? Dırıyah'ın karısı? Ehmo, Ehmo'nun karısı, Mahmudo, İso, Mehmet Şerif, Kulo, ötekiler?..

Akşam olmuştu. Filito hep kuruyor, düşünüyordu ama nafile! Bu işin içinden çıkamazdı. Sonra birden gözleri kararlılıkla ışıdı. Yangın merdiveninin sahanlığı gelmişti usuna. Paklarsa, bu işi orası paklardı.

Hep düşündü, sabaha kadar gözünü kırpmadı. Taburcu olmadan, sabah erkenden bu işi bitirmeliydi...

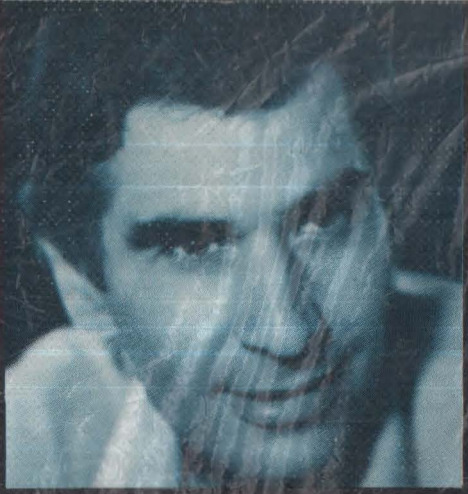
Sabahın ilk ışıkları, kör ışıkları, bulanık ışıkları, o yağmurlu günün bulanık ışıkları odaya girdiği zaman, üstündeki nevresimi katlayıp süzüldü odadan. Artık, yaban gözlü doktor da önliyemezdi Filito'yu.

Doktorlara kalırsa, Filito kendini «bir sinir krizi» dolayısıyla öldürmüştü. Acaba öyle mi?..

İÇİNDEKİLER

KOMİL'İN ATI (TRT ÖDÜLÜ)	7
KALKINMA YOLLARI	15
CUP ETTİ BİR BALIK	23
HINZIR AZO	34
ÜÇ KİŞİYE BİR ÇİFT CIZLAVET (SABAHATTİN ÂLİ ÖDÜLÜ)	45
GÖRİZ'Lİ MEHMET ŞERİF EFENDİ	62
CUMO İLE KUTEY	70
BİR METAN TÜRKÜSÜ	79
SONATÇIK	85
FİLİTO KENDİNİ NEDEN ÖLDÜRDÜ	92

37

TÜRK
YAZARLARI

ahmet say

1935 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi ve Almanya'da öğrenim gördü. 1960'da yurda döndü. Bingöl ve Erzincan'da öğretmenlik, halk eğitim müdürlüğü yaptı. 1967 yılında Ankara'ya yerleşerek haftalık TÜRK SOLU dergisinin yazıişleri müdürlüğünü, İŞÇİ-KÖYLÜ gazetesinin kuruculuğunu, TÜRKİYE SOLU dergisinin sahipliğini yükümlendi. 1977 yılından beri aylık edebiyat dergisi TÜRKİYE YAZILARI'nı çıkartmaktadır.

Say, bu kitaptaki hikâyeleriyle TRT Başarı ödülünü, Sabahattin Ali Ödülü birinciliğini, Antalya Festivali Hikâye ödülünde mansiyon kazanmıştır. Kocakurt adlı romanı Milliyet Yayınları arasında daha önce yayımlanmıştır.

Kapak fotoğrafı: İsa Çelik

80 Lira